

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 29.

Fredagen den 20 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 63 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 276 och II: 413 ävensom II: 412, i vad de avse distriktslantmätarnas lönegradsplacering, besluta, att distriktslantmätarna skola placeras i nuvarande lönegrad A 28,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t, att i enlighet med vad föredragande statsrådet förordat i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 28 mars 1947, fastställa personalförteckning för lantmäteriets distriktsorganisation, att tillämpas från och med den 1 januari 1948,

3) godkänna följande avlöningsstat för lantmäteriets distriktsorganisation, att tillämpas under tiden den 1 januari—30 juni 1948:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	1 904 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	1 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	1 721 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	217 000
	Summa kronor	3 843 000,

4) till Lantmäteriets distriktsorganisation: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1947/48 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 511 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

1) med bifall till motionerna I: 276 och II: 413 ävensom II: 412, i vad de avse distriktslantmätarnas lönegradsplacering, beslutat, att distriktslantmätarna skola placeras i nuvarande lönegrad A 29,

2) bemyndigat Kungl. Maj:t att i enlighet med vad föredragande statsrådet förordat i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 28 mars 1947 samt vad under 1) ovan beslutats, fastställa personalförteckning för lantmäteriets distriktsorganisation, att tillämpas från och med den 1 januari 1948,

3) godkänt följande avlöningsstat för lantmäteriets distriktsorganisation, att tillämpas under tiden den 1 januari—30 juni 1948:

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 29.

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	1 942 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	1 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	1 721 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	219 000
	Summa kronor	3 883 000,

4) till Lantmäteriets distriktsorganisation: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1947/48 under nionde huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 5 551 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 87 ja och 95 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovan intagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . . . . 54 ja och 55 nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster, eller.. 87 ja och 95 nej, sammanräkningen visade . . . . . 141 ja och 150 nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollet för den 14 innevarande juni.

§ 3.

*Riktlinjerna
för den fram-
tida jord-
bruks-
politiken
m. m.*

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 februari 1947 dagtecknad proposition, nr 75, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

- dels jämlikt § 87 regeringsformen antaga vid propositionen fogade förslag till
- 1) lag om kronans förköpsrätt,
  - 2) lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt, samt
  - 3) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

dels medgiva att åtgärder för jordbruksnäringsens främjande finge vidtagas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som enligt berörda statsrådsprotokoll angivits av föredragande departementschefen;

dels till Förberedande organisatoriska åtgärder i samband med jordbrukets rationalisering m. m. för budgetåret 1947/48 å riksstaten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

I: 111 av herr *Persson, Karl, m. fl.*,

I: 251 av herr *Gränebo m. fl.*, i vad den gällde i propositionen behandlade frågor,

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

- I: 252 av herr *Sundelin m. fl.*,
 I: 253 av herr *Persson, Karl*,
 I: 254 av herr *Andersson, Gustav Emil, m. fl.*,
 I: 255 av herrar *Andersson, Lars*, och *Persson, Karl*,
 I: 256 av herr *Näsgård m. fl.*,
 I: 257 av herr *Domö m. fl.*, i vad den gällde i propositionen behandlade frågor,
 II: 175 av herr *Carlsson* i *Bakeröd m. fl.*, likalydande med motionen nr 111 i första kammaren,
 II: 370 av herr *Ståhl*,
 II: 377 av herr *Ohlin m. fl.*, likalydande med motionen nr 252 i första kammaren,
 II: 379 av herr *Svensson* i *Grönvik m. fl.*, likalydande med motionen nr 251 i första kammaren, i vad den gällde i propositionen behandlade frågor,
 II: 380 av herr *Karlsson* i *Stuvsta m. fl.*,
 II: 381 av herrar *Johansson* i *Mysinge* och *Svensson* i *Stenkyrka*, likalydande med motionen nr 254 i första kammaren,
 II: 382 av herr *Staxäng*,
 II: 383 av herr *Persson* i *Svensköp m. fl.*,
 II: 385 av herr *Stenvall m. fl.*, likalydande med motionen nr 255 i första kammaren,
 II: 387 av herr *Sandberg*,
 II: 388 av herr *Mattsson m. fl.*, likalydande med motionen nr 256 i första kammaren, samt
 II: 389 av herr *Skoglund* i *Doverstorp m. fl.*, likalydande med motionen nr 257 i första kammaren, i vad den berörde i propositionen behandlade frågor.

Utskottet hade uppdelat sina uttalanden i föreliggande ärende i ett antal huvudavdelningar med rubrikerna Målsättningen för jordbrukspolitiken, Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket, Den yttre rationaliseringen, Den inre rationaliseringen, Organisationen av rationaliseringsverksamheten, Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk, Utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, Organisationen av den prisreglerande verksamheten samt Kostnadsberäkningar och anslagsäskanden.

Under förmälan, att uttalandena i propositionen, i den mån de icke särskilt berörts i utlåtandet, icke föranledde någon erinran från utskottets sida, hemställde utskottet,

A. att riksdagen, med förklarande att de genom propositionen framlagda förslagen till 1) Lag om kronans förköpsrätt, 2) Lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt och 3) Lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intagna förslag till lagar i förevarande ämnen;

B. att riksdagen måtte

1) medgiva att åtgärder för jordbruksnäringsens främjande finge vidtagas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet angivits,

2) till Förberedande organisatoriska åtgärder i samband med jordbrukets rationalisering m. m. för budgetåret 1947/48 å riksstaten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av ..... kronor 750 000;

C. att dels motionerna I: 111 och II: 175, likalydande, I: 252 och II: 377, likalydande, I: 253, I: 254 och II: 381, likalydande, I: 255 och II: 385, likalydande, I: 256 och II: 388, likalydande, II: 370, II: 380, II: 382, II: 383 samt

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)
 II: 387 i sin helhet, dels motionerna I: 251 och II: 379, likalydande, samt I: 257 och II: 389, likalydande, i vad dessa motioner gällde i propositionen behandlade frågor, måtte, i den mån motionerna eller ifrågavarande delar av dessa icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I det under punkten A 1 upptagna förslaget till lag om kronans förköpsrätt voro 1 och 2 §§ så lydande:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1 §.

Sker försäljning av jordbruksfastighet, äge kronan, för att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar, lösa till sig fastigheten till det pris som köparen utfäst. Sådan förköpsrätt utövas för varje hushållningssällskaps område av den lantbruksnämnd som där skall finnas.

Bestämmande för fastighets natur av jordbruksfastighet är den för fastigheten vid tiden för försäljningen gällande taxeringen.

Vad i denna lag stadgas om förköpsrätt skall ock gälla, då del av eller andel i jordbruksfastighet säljes.

2 §.

Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon, ej heller där viss andel i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.

Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon eller syskons barn, ej heller där viss andel i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.

Sker försäljningen i den ordning utsokningslagen bestämmer, må förköpsrätt ej utövas.

Säljes fastigheten till arrendator, som jämlikt 2 kap. 57 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom åtnjuter förköpsrätt till densamma, eller inlöses fastigheten jämlikt lagen om arrendators förköpsrätt eller sker försäljningen i den ordning utsokningslagen bestämmer, må förköpsrätt ej utövas.

Det under punkten A 3 tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen om expropriation hade följande avfattning:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs samt att i samma lag skola under särskild rubrik av den lydelse som framgår av det följande införas två nya paragrafer, betecknade såsom 109 och 110 §§, av nedan angivna innehåll.

1 §.

Fastighet, som — — — utrymme däromkring.

Fastighet, som — — — för orten;

13. för linbana, som är behöfelig för ett företag av större gagn för orten;

14. för tillgodoseende av fjällrenskötselns behov; eller

15. för stärkande av ofullständigt jordbruk.

Särskild rätt — — — till nationalpark.

*Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)***12. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark för stärkande av ofullständigt jordbruk.**

109 §.

Fråga om att mark skall exproprieras för stärkande av ofullständigt jordbruk må väckas endast av lantbruksnämnd.

I ansökningen skall, så noggrant omständigheterna det medgiva, angivas huru efter expropriationen skall förfaras med marken.

110 §.

Expropriationsrätt må beviljas endast om särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark till skäligt pris.

Sådan rätt må ej medgivas, om den mark, varom fråga är, icke helt eller till huvudsaklig del lämpar sig för det avsedda ändamålet eller om genom expropriationen avsevärd olägenhet skulle tillskyndas markens ägare eller innehavare. Vid bedömande huruvida expropriationen skulle medföra olägenhet som nyss sagts må hänsyn icke tagas till anordning som prövas hava vidtagits i syfte att förhindra expropriation.

Ej heller må expropriationsrätt medgivas med mindre en lämplig fastighetsbildning finnes kunna genom expropriationen befordras.

Rätt till expropriation av mark, som utgör särskild fastighet, må vad angår fastighet med jordbruk beviljas endast om fastigheten tillhör bolag, förening, stiftelse eller fideikommiss eller äges av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga utkomst av jordbruket; skolande vid bedömande av frågan, av vilken anledning fastighet besittes, i samma ägares hand befintliga, genom ägostyckning, jordavsöndring eller avstyckning skilda områden av samma hemman eller lägenhet betraktas såsom en fastighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

Vid utlåtandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Mannerskantz*, *Gunnar Andersson*, *Ragnar Bergh* och *Staxäng*.

Vidare hade avgivits följande reservationer:

1) av herrar *Tjällgren*, *Mannerskantz*, *Sundelin*, *Heiding*, *Gunnar Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Liedberg*, *Gustafson* i Vimmerby, *Svensson* i Ljungskile, *Staxäng* och *Johansson* i Norrfors i fråga om organisationen av rationaliseringsverksamheten;

2) av herrar *Mannerskantz*, *Ragnar Bergh* och *Larsson* i Karlstad, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet i punkten A i vad gällde de två första i sagda punkt berörda lagförslagen bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 257 och II: 389, måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om kronans förköpsrätt samt till lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt;

3) av herrar *Mannerskantz*, *Gunnar Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Liedberg* och *Larsson* i Karlstad, vilka på återopade grunder ansett, att utskottet i punkten A bort såvitt gällde förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 om expropriation hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 257 och II: 389, måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

4) av herrar *Tjällgren, Heiding, Gustafson* i Vimmerby och *Johansson* i Norrfors, vilka ansett, att utskottets utlåtande under avdelningarna Målsättningen för jordbrukspolitiken, Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket, Den yttre rationaliseringen och Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

5) av herrar *Sundelin* och *Svensson* i Ljungskile, vilka föreslagit vissa ändringar i utskottets uttalanden under avdelningarna Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket, Den yttre rationaliseringen och Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk ävensom ansett, att utskottets utlåtande beträffande texten till det under A 3 upptagna lagförslaget bort i fråga om 110 § fjärde stycket ha ungefärligen följande lydelse:

»Rätt till expropriation av mark, som utgör särskild fastighet, må vad angår fastighet med jordbruk beviljas endast om fastigheten tillhör bolag, förening, stiftelse eller fideikommiss eller äges av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga utkomst av jordbruket; skolande vid bedömande av frågan, av vilken anledning fastighet besittes, i samma ägares hand befintliga, genom ägostyckning, jordavsöndring eller avstyckning skilda områden av samma hemman eller lägenhet betraktas såsom en fastighet. Innehaves fastighet som nu nämns av arrendator, som enligt 2 kap. 57 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom åtnjuter förköpsrätt till fastigheten, må expropriationsrätt ej medgivas mot arrendatorns bestridande. Rätt till expropriation av fastighet, som avses i detta stycke, från enskild person må vidare medgivas endast i det fall att ägaren förutom sagda fastighet äger ytterligare minst en dylik fastighet och ej för expropriation anvisar annan honom sålunda tillhörig fastighet.»; samt

6) av herrar *Tjällgren, Sundelin, Heiding, Gunnar Andersson, Liedberg, Gustafson* i Vimmerby, *Svensson* i Ljungskile och *Johansson* i Norrfors, vilka ansett, att 2 § första stycket förslaget till lag om kronans förköpsrätt bort ha följande lydelse:

»Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon eller *syskons avkomling*, ej heller där viss andel i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.»

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Andersson* i Löbbo, som yttrade: Herr talman! Med avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 2 får jag hemställa, att det samma må företagas till avgörande punktvis samt punkterna A och B 1 på följande sätt: under punkten A företagas först till avgörande de däri framlagda lagförslagen vart för sig, i den mån så erfordras paragrafvis, med promulgationsbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A föredrages. Lagtext torde ej behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Punkten B 1 företages till avgörande på det sätt, att först föredragas avdelningsvis utskottets uttalanden under de olika med fetstil utmärkta huvudavdelningarna av utlåtandet, varvid texten ej må behöva uppläsa. Sedan alla avdelningarna blivit på detta sätt genomgångna, föredrages utskottets hemställan under punkten B 1.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, må denna omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed företogs först till behandling *punkten A.*

Utskottets förslag till lag om kronans förköpsrätt.

1 §.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När riksdagen nu går att behandla ett förslag, som säkerligen i sitt praktiska genomförande kommer att betyda åtskilliga förändringar av det svenska jordbrukets struktur, så kan det vara anledning att börja med en erinran om ett annat tillfälle i gången tid, då de svenska statsmakterna ingrepo för att åstadkomma en teknisk förnyelse av det svenska jordbruket. Vi veta ju alla, att vårt jordbruk i tekniskt avseende stod praktiskt taget stilla från medeltidens slut ända fram till 1800-talet. Bönderna hade sin jord söndersplittrad i många lotter och dessa sammanblandade med andras, så att alla framsteg i fråga om jordens brukande praktiskt taget voro uteslutna. Då genomförde våra förfäder skiftesverket. Det tog en tid av hundra år. Under denna tid fingo jordbrukarna i större delen av landet sina åkrar samlade, och grunden lades till den storartade utveckling, som sedan ägt rum i modern tid och som vi alla så väl känna till.

Men det är på det sättet att tiden aldrig står stilla. Utvecklingen inom ett samhälle fortgår, och det som kanske var ofrånkomligt och lämpligt under 1800-talet med dess befolkningsöverskott, bristande arbetsmöjligheter och bristande försörjningsmöjligheter är det inte längre i vår tid. Då kunde man anse det vara ett framsteg för en människa att bli sin egen jordbrukare på en mycket liten jordtorva. Det kunde visserligen anses som ett framsteg men lyfte på intet sätt upp honom ur den djupa fattigdomen. Vi ha i vårt land sedan urminnes tid haft ett mycket stort antal små jordbruk, som aldrig givit sina brukare en skäligen försörjning. De ha fått bestå, och människorna ha fått vänja sig vid fattigdomen. Vi kunna gärna medgiva, att långt in på detta århundrade har man av bara farten fortsatt att försöka ge människor en utkomst genom att skapa mycket små jordbruk. Men nu har det skett en vändning. Nu är det inte längre så, att folk betraktar det som någonting eftersträfvansvärt att få ett ofullständigt jordbruk, som inte kan föda en familj. Av statistiken framgår att de ofullständiga jordbrukens antal steg för steg minskas, och från vår praktiska verksamhet känna vi till att så är det också i verkligheten litet varstans i de svenska bygderna.

Det förslag, som nu föreligger till avgörande, avser att vara en kraftkälla och en riktpunkt för den nya utvecklingen, för strävandena att göra de svenska jordbruken bärkraftiga och att lyfta upp även de mindre jordbrukarna till delaktighet i det ekonomiska och tekniska framåtskridandet. Det finns många som tycka, att det föreliggande förslaget är alldeles för litet radikalt. Det stannar vid att utpeka bondejordbruket som huvudbeståndsdel i den svenska jordbruksnäringen. Ifrån rent tekniska synpunkter kan man säga, att det kanske hade funnits möjligheter att ta åtskilliga steg därutöver för att låta tekniken få ett ännu större spelrum. Men det är alltid nyttigt att så långt det är möjligt anknyta utvecklingen till vad som har varit, att låta det gälla en evolution och inte en revolution och låta det nya ansluta sig till det gamla på bästa möjliga sätt. När vi då ha en erfarenhet, som säger oss, att det finns

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
möjlighet att på jordbruk i vårt land, där en manlig arbetskraft har sin fulla sysselsättning och där han kan få hjälp av den moderna tekniken, få en skälig utkomst, är det ganska naturligt, att vi ta fasta på denna erfarenhet och nu endast ta ett steg framåt och koncentrera oss på att försöka förvandla de jordbruk, som inte kunna ge sina brukare en skälig försörjning, till fullständiga jordbruk med möjlighet för brukaren att få del av befolkningens allmänna levnadsstandardförbättring.

Förslaget innebär ingenting annat än att man vill understödja och systematisera den utveckling som redan pågår. Det säges ju ibland, att det är bäst att låta utvecklingen ha sin gång, ty den går i rätt riktning. Men den som liksom jag har en daglig erfarenhet av hur den utveckling ser ut, som sker i fria former, måste säga sig, att det göres så många misstag och så många försök till förstoring av jordarealen för små jordbruk, som på grund av sin tekniska oformlighet redan från början äro dömda att misslyckas. Det är otvivelaktigt en god gärning att här försöka ingripa med råd och dåd och försöka göra utvecklingen så systematiserad som det levande livet medger, medan man samtidigt också försöker anpassa sig efter det levande livets möjligheter. Det är ur dessa synpunkter som jag här med stor tillfredsställelse har hälsat, att regeringens förslag har kommit tillbaka från utskottet med enighet uppnådd i långa stycken — jag skulle vilja säga enighet i väsentliga delar — och dessutom en ganska god majoritet för de delar, som ha praktisk betydelse.

Det ursprungliga kommittéförslaget har ju fått undergå jämkningar. Det talas om hurusom regeringen jämkat, och det är riktigt. Vi ha jämkat inte för att med nödvändighet ernå absolut enighet kring förslaget, utan för att göra förslaget så lämpligt som möjligt ur praktisk synpunkt. Man har sagt, att i regeringsförslaget ha de skarpa kanterna nöts av. Ja, regeringsförslaget har försökt att komma till rätta med alla de skiftande förhållanden, som man möter i det praktiska livet. Där är det inte någon mening i att försöka med knivskarpa distinktioner, utan där måste man kunna laga efter läglighet. Nu har utskottet jämkat vidare. I stora stycken har utskottet — det skall jag gärna medgiva — på ytterligare ett antal punkter försökt att göra det hela så smidigt som möjligt för att det skall kunna tillämpas på alla de olika typfall, som komma att uppträda i det praktiska arbetet.

Det är klart, att åtskilliga av de ändringar som utskottet gjort tåla att diskuteras. Jag skall här egentligen bara ta upp en av dem. Jag skall inte tala om frågan, huruvida syskons barn skola kunna få köpa före kronan enligt lagen om förköpsrätt och huruvida arrendators förköpsrätt skall gå före kronans. Det kan ju anföras skäl både för och emot dessa ändringar. Man kan säga — vilket är motiveringen för propositionens ståndpunkt — att det kommer att föreligga fall, där det inte finns några framträdande billighetsskäl, som tala för att det enskilda intresset skall gå före det allmänna, och att man för att underlätta det arbete vi stå inför, borde kunna låta dessa enskilda intressen stryka på foten. Utskottet har intagit den andra ståndpunkten och sagt, att det blir väl inte så många fall, där detta kommer att ske, och med hänsyn därtill kan det inte vålla några större besvärligheter att i dessa undantagsfall tillgodose de enskilda intressena. Det ligger i sakens natur, att denna fråga om syskons barns och arrendators förköpsrätt är en fråga av mycket liten praktisk räckvidd. Det kommer säkerligen inte att existera många fall, där en arrendator kan ha en förköpsrätt, som kolliderar med det allmänna intresset i förevarande hänseende. Det kan naturligtvis bli flera fall, då det är fråga om syskons barn, som inte äro knutna till jordbruk och för vilka det inte kan anföras något särskilt skäl varför de skola få köpa före kronan. Men jag antar, att antalet sådana fall inte blir så stort, att det är mycket att bry sig om.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Däremot är jag onekligen mera betänksam, när det gäller de förändringar, som ha skett beträffande det särskilda bidraget till mindre jordbrukare. Där ha vi ju hela tiden befunnit oss i ett dilemma. Det är ju här fråga om skattemedel. Skattebetalarna skola betala till statskassan, och från statskassan skall det betalas ut till vissa mindre jordbrukare. Det är klart, att man då måste fråga sig: bli dessa medel utbetalade till dem som behöva det, eller komma de också att tillfalla människor som alls inte behöva detta tillskott, och är det riktigt att dela ut statens pengar även i sådana fall, där det inte ur ekonomisk eller social synpunkt är nödvändigt att göra så? Därför kom kommittén närmast fram till en behovsprövning. Å andra sidan är det ju klart, att en behovsprövning är förenad med mycken byråkratisk omgång, med stora tekniska svårigheter och även med stora risker för att inte heller den kommer att bli så rättvis. I propositionen gick regeringen en medelväg. Vi gjorde inkomstprövningen schablonmässig och anknöto den till taxeringssiffror, medan vi i övrigt läto bidraget utgå utan behovsprövning. Vi minskade ner den byråkratiska apparaten men kunde naturligtvis inte på detta sätt ernå en idealisk lösning av frågan. Nu har utskottet ställt sig på den andra linjen och sagt: Vi bry oss inte om någon behovsprövning alls och bry oss inte om ifall bidraget utfaller litet orättvist eller ej. Vi få bära denna utgift, även om den kanske till viss del inte är så särskilt motiverad. Därmed vinnes otvivelaktigt åtskilligt. Man vinner därigenom att man kommer ifrån en stor byråkratisk omgång, och man gör det hela oändligt mycket enklare än det skulle ha blivit enligt regeringens förslag. Det vill jag för min del medgiva. Det kan alltså här anföras skäl för och emot. Jag skall för min del inte på denna punkt gå i opposition mot utskottsmajoriteten. Jag accepterar den ändring, som därvidlag har skett, men jag har i all korthet velat ange de betänkligheter, som man kan hysa på denna punkt.

Jag vill också nämna en annan liten sak, nämligen den ändring av bidragskalan, som utskottsmajoriteten föreslagit. Den leder nog till att en del producentbidrag komma att gå ut till jordbrukare som på grund av sitt jordbruksbärkraft befinna sig i en sådan ställning, att det kunde varit onödigt. Det är klart, att det här har skett en uppräknig av statens utgifter, som givetvis är betänkelig, men jag har som sagt velat anföras detta icke för att opponera utan för att man skall få klart för sig, att saken inte är så enkel utan kan diskuteras.

När man nu emellertid ser denna strävan från regeringens och utskottsmajoritetens sida att nå fram till ett förslag, som är så jämkat och så mjukt som möjligt för att det skall kunna anpassas efter de olika möjligheterna i det praktiska livet, blir man onekligen litet överraskad över den flora av reservationer som förekommer i — man skulle nästan kunna säga — en brokig mångfald. Jag läste i dag på morgonen en artikel av herr Svensson i Ljungskile, där han i tre spalter noterar allt det tillmötesgående som utskottet visat den åsikt han representerar. Herr Svensson noterar denna lista med tillfredsställelse, men det finns icke i artikeln någon som helst uppräknig av de fall, då herr Svensson gjort eftergifter gentemot den andra sidan. Jag undrar, om herr Svensson i Ljungskile kan prestera någon sådan lista. Nu kan han naturligtvis säga, att man icke skall ge sig när man har rätt. Men det finns någonting som kallas för rättshaveri, och det är en synd som man icke skall glömma bort att akta sig för.

När jag studerat reservationerna har det slagit mig, hur litet reservanterna taga hänsyn till sak och hur benhårt de binda sig fast vid principen. Låt mig taga en sådan sak som den bondeförbundet i sin reservation gör så stort nummer av. Kronans jord skall i första hand användas för komplettering av mindre jordbruk, heter det. Det låter oändligt bra ur den självägande bondens syn-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)
punkt. Men när man vet, att varken en åker, en äng eller en skog kan flyttas från den plats där den ligger, är det hela rätt meningslöst. Man kan gott säga, att i de allra flesta fall, där en komplettering skall ske, kommer det att finnas en viss åkerbit, en viss äng eller en viss skogsareal, som är den lämpligaste, och skall man göra ett gott arbete, får man väl taga i anspråk det som är lämpligast. Vad tjänar det då till att tala om att kronans skog, kronans mark, skall tagas i första hand, när den ligger på kilometers eller kanske mils avstånd? Det blir en princip utan något praktiskt värde, och jag kan icke begripa vad det kan vara för nytta för det kommande praktiska arbetet att vidhålla en sådan ståndpunkt in i det sista.

Jag skall icke tala om herr Svensson i Ljungskile och hans särskilda åtgärder för att stödja småbruket. Herr Svensson har ju befunnit sig på en ständig glidflykt från jordbrukskommittén genom motionen och till reservationen, och det är inte så lätt att få någon hållpunkt på vad han vill. Man vet egentligen icke vad han skulle ha kommit med i nästa etapp, om det funnits en sådan. Närmast har man en känsla av att han ändrar ståndpunkt så snart andra ha jämkat. Det finns ett ställe i reservationen om syskonbarnen, som ger anledning till en fråga, vad reservanterna ha för intresse av att komma till enhetlighet. Här har man gjort ett mycket stort nummer av att propositionen liksom kommittébetänkandet icke hade gett syskons barn rätt att köpa före kronan. Nu har utskottsmajoriteten gått till mötes i det fallet, men vad göra då folkpartiets och bondeförbundets reservanter? Jo, de flytta sig över till syskons barnbarn och syskons barnbarns barn. Man kan fråga sig, var de egentligen tänkt sluta, om majoriteten fortsatt att göra eftergifter.

Jag kanske skulle säga ett ord också om bondeförbundets stora nummer om marginalen, alltså frågan om den skillnad, som måste finnas mellan den svenska jordbruksproduktionen och den svenska konsumtionen av livsmedel för att gränsskyddet skall kunna verka. I propositionen skrev jag så försiktigt på den punkten helt enkelt därför att jag insåg, att detta är en praktisk fråga och ingen teori. Här gör bondeförbundet alla möjliga försök att analysera och komma fram till den millimetersbredd, som marginalen skall behöva ha. Jag försäkrar herr Gustafson i Vimmerby: varken herr Gustafson eller jag har en tumstock, som duger när det gäller att mäta den marginalbredden. Det får det praktiska livet på punkt efter punkt visa. På samma sätt som vi stötte och blötte i forna tider den gamla frågan, om tullarna skulle kunna utnyttjas, blir det här en fråga: skall gränsskyddet kunna utnyttjas? Det blir en fråga om den svenska inhemska produktionens storlek, och möjligheten att få ut de priser som man räknat med blir beroende just därpå. Marginalen behöver vara precis så bred som är nödvändigt för det ändamålet. Hur bred den blir kan ingen säga i dag. Att göra affär av detta är, säger jag, att tala om påvens skägg.

Men det finns en stor princip, som är gemensam för bondeförbundet och folkpartiet, och jag har redan sett, hurusom tidningar, tillhörande dessa meningsriktningar, äro i färd att tvista om vem av reservantgrupperna som lycats att klarast uttrycka denna princip. Jag undrar icke på att man tvistar, ty det skulle nog närma sig exegetiken, om man skulle söka utforska vem av herrarna Gustafson i Vimmerby och Svensson i Ljungskile, som klarast har uttryckt den principiella skiljaktigheten mellan bondeförbundet-folkpartiets ståndpunkt, å ena sidan, och utskottsmajoritetens ståndpunkt, å andra sidan, när det gäller i vilken omfattning kompletteringar av bärkraftiga jordbruk skola kunna ske genom sammanslagningar och i vilken omfattning man skall försöka bevara ofullständiga jordbruk för en oviss framtid. Detta kan

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

man tvista om, men här kommer livet att ha sin gång. Jordbrukaren kommer att vilja ha mer jord och kommer att kasta sina blickar på det angränsande lilla jordbruket. Den som sitter där vill sälja, den granne som vill ha hans jord kommer att köpa den, och ett litet jordbruk kommer att försvinna. De små jordbruken komma att försvinna i stor utsträckning även om icke det förslag som här föreligger blir antaget. Men om icke förslaget går igenom, kommer det ibland att bli sammanslagningar, som vem som helst från början kan se äro olämpliga.

Bakom motståndet ligger ju den åskådningen, att man bör försöka förhindra små jordbruk att försvinna. De skola hållas kvar därför att folk skall stanna på landsbygden. För att genomföra detta vill man ge dessa mindre jordbrukare en särskild fömån, som skall vara lika permanent i den svenska jordbrukspolitiken som prisstödet. Förmånen är ett permanent producentbidrag på mjölk, som skall fortsätta generation efter generation. Staten skall taga ut pengar av skattebetalarna och dela ut dem i form av producentbidrag till de ofullständiga jordbruken generation efter generation i förhoppning att man på det sättet skall locka en och annan att stanna kvar. Det är en politik som är likadan som den som vi skulle ha fått i vårt land den gången skoindustrien slog igenom, om staten då beslutat utbetala statspensioner till alla som därefter ville ägna sig åt skomakeri för tillverkning av handgjorda skor. Det hade nog enligt allas åsikt nu varit en ganska märkvärdig politik, och den skulle ha lett till mycket underliga resultat.

Nu kanske herr Svensson i Ljungskile och herr Gustafson i Vimmerby säga: ja, men detta är ju ett pris, det behöver väl icke räknas som pension. Att resonera så är ungefär lika klokt som om staten den gång jag nyss talade om bestämt sig för att ur sin kassa utbetala några kronor extra för varje par skor som en hantverkare tillverkade för att upprätthålla en kår av handskomakare. Jag tror att var och en som vill tänka sig in i denna situation förstår, hur ohjälpligt omöjlig en sådan inställning är. Icke kommer man att kunna bevara ofullständiga jordbruk därför att man slänger åt vederbörande några hundra kronor om året ur statskassan. Arbetsamma, framåtsträvande mindre jordbrukare komma att på grund av tidsutvecklingen eftersträva att få mera jord, större jordbruk, och att komma bort från brukningsdelar som icke kunna ge dem deras bärgning. Det kommer att finnas duktiga småbrukare, som ha små ställen, vilka enligt vår terminologi här skulle anses för små men som på grund av särskilda omständigheter — och sådana ha redovisats många både i propositionen och utskottsutlåtandet — kunna ge en duktig brukare en fullkomligt skäligen levnadsstandard. Sådana småbruk komma att existera, antingen staten kastar till jordbrukarna några hundra kronor eller ej. Det är icke en sund linje att tänka sig att vilja slå fast ett särbidrag åt mindre jordbrukare för framtiden. En sak är — såsom regeringen och majoriteten framhållit — att låta ett sådant stöd utgå under en övergångstid till den generation, under vilken anpassningen av det svenska jordbruket efter nya linjer kommer att ske. Detta är socialt berättigat, och det tager bort många stötestenar och gör övergången mycket mildare. Det kan försvaras; men att gå därutöver är ytterligt svårt.

Jag vill tillägga, att det icke bara är regeringen och utskottsmajoriteten, som stå bakom denna uppfattning. Den som läser Riksförbundet landsbygdens folks yttrande över jordbrukskommitténs betänkande finner där, att förbundet icke önskar ett permanent sådant särskilt bidrag. När propositionen kom och däri detta särskilda bidrag förvandlats till ett producentbidrag på mjölk, gav riksförbundet i sin tidning för den 16 april sin anslutning till regeringens förslag i princip men pekade på, att det borde finnas en mjukare övergångsbestämmelse.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

En sådan har utskottsmajoriteten också tagit in i sitt förslag. Sedan förbundet omtalat vilka ändringar som enligt dess mening böra ske i propositionen, heter det: »Däremot kunna vi inte finna det välbetänkt att, som man på en del håll vill, gå ifrån huvudregeln och helt enkelt generellt stadga att bidraget utan vidare skall utgå till ny ägare. Genom en sådan bestämmelse skulle man bidra till att permanenta det understödstagande, som en överväldigande majoritet bland jordbrukarna själva säkerligen vill komma ifrån.» Jag behöver inte upp-
repa att jag ansluter mig till detta uttalande. Jag tror inte att bondeförbundet och folkpartiet stå på någon god linje, när man vidhåller att producentbidraget bör göras permanent. Vill man upprätthålla befolkningen på landsbygden, vill man göra landsbygdens ekonomiska och kulturella liv rikare, måste man helt säkert gå den andra väg som så mycket har diskuterats, nämligen att försöka befrämja uppkomsten av även andra näringar än jordbruket på landsbygden. Erfarenheten visar oss att ju mera differentierat man kan göra det ekonomiska livet inom en landsbygd, desto lättare har också jordbrukaren att fylla sitt behov av tillfällig arbetskraft.

Den doktrinära inställning utan hänsyn till det praktiska livets krav, om vilken jag nyss talade, har man också ifrån högerhåll till förköpsrätten och till expropriationen. Det kan ju inte finnas några verkliga skäl att anföra mot en förköpsrätt som användes för att skaffa mera jord åt en jordbrukare i syfte att göra hans jordbruk bärkraftigt. Det är en allmännyttig åtgärd. Och när förköpsrätten endast kan användas mot den, som vill sälja eller har sålt sitt hemman, lider säljaren icke någon skada. Och köparen kan väl inte gärna genom sin åstundan att vilja köpa ett hemman ha skaffat sig några särskilda rättigheter. Man kan säga att han kan ha blivit lockad att göra ett köp som inte består. Men han är ju fullständigt oförhindrad att i förväg förvissa sig om huruvida det finns möjligheter för honom att få inköpa detta ställe eller ej. Att man då skulle avstå ifrån att använda detta medel, som i åtskilliga fall utan varje tvekan kommer att leda till en gynnsam och nyttig utveckling, under betäckning av bekymmer för den enskilda äganderättens bestånd, tycker jag är att taga för mycket hänsyn till en princip och för litet hänsyn till det praktiska livet.

Detta gäller i ännu högre grad högerns inställning till expropriationsmöjligheten. När man går med på att ofullständiga jordbruk skola kunna utvecklas genom ökad skogstilldelning och när man därtill vet att det i många trakter av vårt land icke kommer att finnas någon skog till avsalu, därför att skogen där äges uteslutande av bolag och alltså en förköpsrätt aldrig kan komma att användas, då intager man en ståndpunkt, som omöjliggör för jordbrukare att få det tillskott av stödsskog, som är nödvändigt för att man skall kunna tala om bärkraftiga brukningsdelar. Jag skulle haft mera respekt för den ståndpunkten att bönderna inte skola ha skog. Skogen skall stanna kvar hos bolagen; det är inte lämpligt att söndersplittra den. — Men när man nu här tager den ståndpunkten, att man anser att detta är en väg som man bör gå, får jag säga att man ger med ena handen och tar tillbaka med den andra. Det kan väl ändå inte vara någonting som den enskilda äganderätten står och faller med, om vi genom en lagstiftning kunde komma att flytta över något hundratusental hektar skog ifrån bolag till enskilda bönder. Det är i verkligheten fråga om en så liten del av den skog, som bolagen inneha, att det är en absolut överdrift att anse denna expropriationslag som ett angrepp på äganderätten.

På en punkt har det blivit en borgerlig samling om en reservation. Det är ju mycket sällsynt att något sådant kan åstadkommas. Ty det tycks inte vara så lätt på den kanten att skriva sig samman. Men här har man ju lyckats göra det. Det gäller frågan om organisationen. Det är först och främst fråga om vilka

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

uppgifter som skola tillkomma lantbruksnämnden och vilka som skola tillkomma hushållningssällskapen. Jag skall inte närmare gå in på denna tvistefråga, som behandlats av riksdagen och i vilken det beslutet fattades 1944, att gränslinjen skulle dragas så, att den yttre och inre rationaliseringen skulle ligga hos lantbruksnämnden och driftsrationaliseringen hos hushållningssällskapen. Jag skall i stället uppehålla mig ett ögonblick vid den andra frågan, nämligen om lantbruksnämndernas sammansättning. I detta avseende begära de borgerliga reservanterna, att denna lantbruksnämnd skall bestå av fyra av hushållningssällskapet utsedda ledamöter, varjämte Kungl. Maj:t skall tillsätta två ledamöter plus ordföranden. Lantbruksdirektören och hushållningssällskapets sekreterare skola vara självskrivna ledamöter. Man motiverar detta med att en sådan sammansättning behövs för att jordbrukarnas medverkan i rationaliseringsarbetet skall bli en verklighet och inte bara ett tomt tal.

Jag vill i detta sammanhang endast säga, att man härvidlag har att taga hänsyn till två ting. Det ena är att det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, blir genomfört ute i landet såsom riksdagen har beslutat. Det måste alltså finnas en viss garanti för att lantbruksnämnderna ställa sig bakom riksdagens beslut. Det andra som fordras är att jordbrukarna få ett tillbörligt inflytande i alla instanser. Det anser jag vara rättmätigt. Jag vill för min del säga att jag tror att Kungl. Maj:ts förslag, som också är utskottets förslag, är en fullt tillfredsställande sammanjämkning av dessa synpunkter. Det är väl ingen som anser, att det skulle vara riktigt om det här beslötes en sådan sammansättning av lantbruksnämnden som i verkligheten skulle innebära, att nämnden helt enkelt beslutar att aldrig begära expropriation. Det behövs ju bara att hushållningssällskapet väljer fyra högermän och att hushållningssällskapets sekreterare, som sällskapet självt valt, har samma mening som dessa för att det skall bli majoritet emot användande av expropriation, eller att fyra representanter för hushållningssällskapet tillsammans med sekreteraren hävda, att man överhuvud taget skall undvika att medverka till sammanläggning av ställen. Detta kan tydligen hända i hushållningssällskap, där bondeförbundet har ett dominerande inflytande. Man kan väl ändå inte begära att jag för min del skall kunna finna detta vara en möjlig utveckling.

Det förslag som utskottet här bär fram är så beskaffat, att de personer som fått sin utnämning genom Kungl. Maj:t, alltså ordföranden, lantbruksdirektören och två andra av nämndens ledamöter, utgöra majoritet. Men samtidigt kunna vi väl inte undgå att finna, att även jordbruksintresset alltid kommer att få en majoritet i lantbruksnämnderna. Det är hushållningssällskapets sekreterare, som är vald av hushållningssällskapet, det är två av hushållningssällskapet valda ledamöter. Jag försäkrar att så länge jag är jordbruksminister — och jag tror att alla kommande jordbruksministrar komma att gå på samma linje — kommer det alltid att bland de av Kungl. Maj:t utsedda representanterna finnas minst en jordbrukare. Det kommer därför att finnas full möjlighet för jordbrukarna själva att öva inflytande. Jag tror att man med en sådan sammansättning tar mera hänsyn till olika sidor av saken än med vad som innefattas i den borgerliga reservationen. Jag tror inte det kan vara lämpligt att gå den vägen.

Till sist skulle jag vilja tillägga: jordbrukarnas intresse blir alltid tillgodosett. Vi skola komma ihåg, att hela detta förslag bygger på den grunden, att ingen jordbrukare i detta land skall tvingas att skaffa sig mera jord att bruka än han själv vill ha. Det beror alltså på den enskilde jordbrukaren i sista hand om någonting skall hända, om några åtgärder skola vidtagas. Det allmänna och det allmännas representanter ha ju bara uppgiften att upplysa, att undanröja hinder, att stödja den enskilde jordbrukaren i hans strävan att skaffa sig

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
ett bättre och mera bärkraftigt jordbruk än han har. Jag förstår inte hur man överhuvud taget kan tala om att det i utskottets förslag skulle finnas någon-
ting som rubbar grundprincipen, att denna rationalisering i främsta rummet
skall vara jordbrukarens egen sak. Ty det är den enskilde jordbrukaren, som
kommer att bestämma om någon-ting skall ske. Därför är det helt enkelt en
livsfråga för det beslut, som här i dag kommer att fattas, att det kan skapas
förtroende emellan det allmännas organ och de enskilda jordbrukarna. Det all-
männas organ få inte sätta sig på några höga hästar och diktera utvecklingen.
Det allmännas organ ha att verka så, att den enskilde jordbrukaren vill göra
någon-ting själv. De böra stå till hans tjänst men kunna inte påbjuda någon-
ting. När våra förfäder gingo till skiftesverket och genomförde en samman-
läggning av den svenska åkerjorden, skedde det genom lagbud. Den enskilde
jordbrukaren fick icke ha någon vilja; han fick helt enkelt böja sig för de
beslut, som staten och dess organ fattade. Skiftet skedde i stor utsträckning
genom tvång. När vi nu här gå att fatta ett beslut, som enligt mitt sätt att
se kommer att få en lika betydelsefull inverkan på det svenska jordbruket som
skiftesverket hade, välja vi en annan väg: frivillighetens väg. Vi försöka icke
genomföra det som här skall ske med lagbud och tvång.

Den verksamhet som detta beslut nu inbjuder till blir ett prov, på vilket både
de som representera det allmänna och de som representera det enskilda jord-
bruket komma att sättas. Jag hoppas för min del, att vi alla på olika håll
skola kunna bestå detta prov. Jag har den förvisningen att så kommer att
ske. Jag tror för min del att när allt det grums, som här rörts upp under de
gångna årens diskussion, får sjunka till botten — och det kommer det snart
att göra — så blir det också möjlighet för det svenska samhället att börja ett
gott och fruktbarande samarbete med Sveriges jordbrukare till fromma för det
svenska jordbruket och till fromma för allt Sveriges land.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Det förslag till riktlinjer för den
framtida jordbrukspolitiken som nu föreligger till kammarens prövning går
väsentligen fram på två olika linjer. För det första avser man att genom bi-
drag och bistånd från det allmännas sida åstadkomma en ytterligare upp-
rustning av det svenska jordbruket i den mån så anses påkallat och möjligt.
För det andra önskar man — något som vi jordbrukare naturligtvis vilja taga
fasta på — åt den i jordbruket sysselsatta arbetskraften bereda samma lön-
samhetsförutsättningar som andra jämförliga medborgargrupper åtnjuta. Det
är anledning att hälsa det föreliggande förslaget med tillfredsställelse ur båda
dessa synpunkter. Jag vill härtill knyta den förhoppningen att de utfästelser
beträffande beredande av lönsamhet åt jordbruksbefolkningen, som statsmak-
terna göra genom det beslut som riksdagen i dag väl kommer att fatta, också
skola infrias och infrias snart. Jag vill också, innan jag går vidare, uttala min
tillfredsställelse över att herr statsrådet på mycket betydande punkter — jag
vill gärna ge det erkännandet — åstadkommit förbättringar i det förslag som
som framlades av majoriteten inom 27-mannakommittén. Jag skall inte exempli-
fiera detta i annan mån än att jag tillåter mig att säga, att framför allt det
sätt på vilket kommitténs majoritet ville utforma stödet åt det mindre jord-
bruket företedde sådana stötande moment att det inte rimligen kunde bli tal
om att det skulle bli riksdagens beslut.

Även om jag sålunda gärna vill ge mitt erkännande åt herr statsrådets sätt
att lägga upp frågan, har jag dock i vissa hänseenden icke kunnat ansluta
mig till propositionen och det slut vartill utskottet kommit. Beträffande mål-
sättningen möter man till en början en fråga, som herr statsrådet själv nyss var
inne på, nämligen frågan om storleken av beredskapsproduktionen. Herr stats-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

rådet ironiserade mycket skarpt över den ståndpunkt som jag och mina medreservanter intagit. Jag kan beträffande denna fråga göra ett visst medgivande. Jag är på det klara med att en viss marginal bör finnas mellan den jordbruksproduktion som bör stödjas och det konsumtionsutrymme som finns i landet. Jag är emellertid, trots vad herr statsrådet yttrat, inte övertygad om att marginalen behöver vara så stor som 8 procent. Strängt taget skulle jag kanske inte ha fäst något större avseende vid denna fråga om det inte hade förhållit sig så att marginalen mellan produktionsvolymen och konsumtionsutrymmet skall till mycket stor del fyllas med margarin på smörproduktionens bekostnad. Det är denna omständighet som gör att jag känner en viss tveksamhet inför den gjorda avvägningen i detta hänseende. Vad jag härvid främst stöder mig på är att det dessvärre förhåller sig så, att huvudparten av vårt lands jordbruk är belägen i sådana trakter, där de naturliga produktionsförutsättningarna äro mindre gynnsamma än i de delar där de äro som bäst. Detta medför att man i mycket stor omfattning måste ägna sig åt boskapsskötsel och är hänvisad till en förhållandevis stor mjölkproduktion. Jag befarar att om hälften av denna marginal skall fyllas ut på smörproduktionens bekostnad, kommer det att bli en flaskhals, som visar sig för trång. Med andra ord, det kan ställa sig så att man saknar ett lönsamt avsättningsutrymme för en måhända framdeles ökande smörproduktion.

Herr statsrådet refererade RLF:s ståndpunkt i ett annat sammanhang, och jag kan beträffande denna fråga åberopa mig på att RLF har samma ståndpunkt som vi, när vi här yrka att beredskapsproduktionen normalt skall stödjas upp till 96 procent av det samlade konsumtionsutrymmet. Jag är emellertid angelägen att understryka att utskottet i annat sammanhang har uttalat att om produktionen skulle öka utöver den gräns som man förutsatt, skulle man kunna vidtaga åtgärder för att avsätta även denna högre produktion för att möjliggöra ett upprätthållande av lönsamheten. Jag ber som sagt att få understryka detta utskottets uttalande. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten på att man har talat om att ett sådant vidgat stöd för avsättningen av en större produktion skulle vara av mera temporär art. Vårt ståndpunktstagande skiljer sig i detta hänseende från utskottets därutinnan att vi anse att man även normalt bör kunna gå in för att stödja en produktion upp till 96 procent av det samlade konsumtionsutrymmet i riket.

Jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid målsättningen i annan mån än att jag vill säga några ord om frågan om det ställningstagande som skall göras i fråga om stödet åt det mindre jordbruket på längre sikt, en fråga som herr statsrådet också var ganska utförligt inne på. Vi ha i motioner från vårt håll och även i våra reservationer givit uttryck åt den meningen, att eftersom det kommer att dröja mycket lång tid innan rationaliseringen kan genomföras i mera betydande omfattning är inte tidpunkten nu inne att taga ståndpunkt till hur man skall förfara med stödet åt det mindre jordbruket på längre sikt. Vi anse att ett sådant ställningstagande lämpligen bör anstå till dess rationaliseringen till äventyrs hunnit så långt, att man kan säga sig att det finns sakligt grundade skäl för att taga frågan rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket under förnyat övervägande, vilket då får ske med utgångspunkt från då föreliggande förhållanden. Jag hör inte till dem som anse att ingenting bör göras i fråga om rationalisering. Därom torde vittna att jag inom utskottet anslutit mig till de åtgärder som erfordras för att verksamt bidra till åstadkommande av en rationalisering. Men även om jag sålunda är positivt inställd till denna rationalisering och hoppas mycket av den för framtiden, måste jag säga mig, att det kommer att förflyta en mycket lång tid innan huvudparten av de ofullständiga jordbruken här i landet på den vä-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens m. m. (Forts.)

gen kunna nå en lönsamhet som är tillfredsställande. Jag tror med förlov sagt att varken herr statsrådet eller jag kommer att uppleva den dagen. Det är därför som vi för vår del intaga den ståndpunkten att man inte för närvarande bör fastslå att stöd principiellt — jag ger gärna mitt erkännande åt att man gjort vissa undantag från principen — endast skall utgå till de nuvarande brukarna och innehavarna av jordbruk. Det kan och bör enligt min uppfattning — även om statsrådet, som vi hört, har en annan uppfattning — läggas även andra synpunkter på frågan om det mindre jordbrukets ställning och betydelse här i landet. Jag behöver inte upprada alla de skäl som tala för att det mindre jordbruket bör vara förtjänt av ett visst stöd även på längre sikt än som här förutsättes. Redan ur den synpunkten att det är angeläget att bevara en relativt talrik befolkning på landsbygden framstår det i varje fall för mig såsom ganska nödvändigt att man inte alltför mycket minskar antalet självständiga brukningsdelar. Jag kan inte komma ifrån att om det är något som håller kvar människorna vid jordbruket och jorden, så är det känslan av att äga jorden. Om man skulle komma därhän att antalet självständiga brukningsdelar blir alltför ringa, tror jag det är fara för att flykten från landsbygden skall bli mycket större än som även ur det allmänna synpunkter kan anses önskvärt.

Det finns därutöver en hel mängd andra skäl att anföra, men tiden medger inte att jag går in på dem, då det uttalats som önskvärt att vi kunna votera i den här frågan någon gång vid 7-tiden i kväll. Jag vill endast slå fast såsom min uppfattning att man bör taga hänsyn även till andra skäl än de rent jordbruksekonomiska, när det gäller att bedöma det mindre jordbrukets ställning och betydelse i och för samhället.

Vad sedan beträffar frågan om avvägningen av det allmänna prisstödet har man ju principiellt tänkt sig gå till väga så att man skall avväga prissättningen på jordbrukets produkter med utgångspunkt från s. k. basjordbruk, varvid man — såsom både kommitténs majoritet och departementschefen förutsatt — skall räkna med en storleksordning av 10—20 hektar. Jag har även på denna punkt känt inte bara en viss tveksamhet utan även — det skall jag gärna erkänna — en viss oro. Detta framför allt därför att jag måste säga mig att om lönsamheten skall utmätas efter en genomsnittlig storleksordning av 10—20 hektar och dessutom efter genomsnittet av lönsamheten inom de jordbruksområden för vilka man gör upp kalkyler kommer det att bli alltför många brukningsdelar som i lönsamhetshänseende äro att anse såsom minusvarianter. Jag har därför redan i kommittén valt den ståndpunkten att man vid sidan av typjordbrukskalkyler, uppgjorda för, såsom propositionen förutsätter, 10—20 hektar, också borde upprätta typjordbrukskalkyler för storleksordningen 10—15 hektar. Vi äro ju alla på det klara med att även om vi nu i princip gå in för att prisavvägningen och därmed lönsamheten skall fixeras med utgångspunkt från dessa basjordbruk, kommer det att förflyta åtskilliga år innan man kan gå ifrån den nuvarande totalkalkylen såsom grundval för prissättningen. Därför borde det kunna anstå med att fastställa basjordbrukets storlek. Det kan vara tids nog att ge sig in på den frågan den gång man får ett tillräckligt jordbruksekonomiskt underlag, som möjliggör ett bedömande huruvida man lämpligen bör fastställa storleksordningen 10—20 eller 10—15 hektar såsom basjordbruk eller mätare av lönsamheten.

I utskottet har till behandling förelegat en motion, där man för Norrlands vidkommande uttalar önskemål om att jämsides med typjordbrukskalkylerna i övrigt skola upprättas sådana för storleksordningen 5—10 hektar och att man skulle taga hänsyn till driftsresultaten vid dessa vid fixerandet av de särskilda differentieringstilläggen för mjölk i Norrland. Jag tycker för min del

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

att det är åtskilligt som talar för detta. Vi veta ju alla att det redan i övriga delar av landet finnes ofantligt många jordbruk av den mindre storleksordningen, och detta är alldeles särskilt fallet i Norrland. Det måste därför anses vara rimligt att man tager hänsyn till rådande jordbruksförhållanden.

Beträffande avvägningen av det allmänna prisstödet har ju i propositionen uttalats, att man principiellt skall röra sig huvudsakligen med ett gränsskydd men att man för Norrlands vidkommande eller, som det heter i propositionen, för vissa delar av Norrland skall ha möjlighet att utjämna lönsamheten genom utbetalande av särskilda differentieringstillägg på mjölk. Man har i motion från vårt partis sida hemställt, att sådana möjligheter till differentieringsbidrag borde öppnas även för andra delar av landet, där de naturliga produktionsförutsättningarna äro mindre gynnsamma och där det kan vara nödvändigt med en sådan differentiering för att utjämna lönsamheten. Utskottet har mycket välvilligt tagit upp denna synpunkt i sitt utlåtande, och jag vill endast understryka önskvärdheten av att man tar största möjliga hänsyn till frågan om vilka anordningar som i det berörda hänseendet erfordras för att man faktiskt skall kunna inom olika delar av landet få en önskvärd utjämning av lönsamheten till stånd.

Jag kommer så över till frågan om den yttre rationaliseringen. Herr statsrådet fastslog i sitt anförande att hur gärna och hur mycket man än talar om önskvärdheten av att antalet brukningsdelar inte alltför mycket minskas, kan ingen av oss i dag säga hur det i detta hänseende kommer att gestalta sig med hänsyn till de olika möjligheter eller kanske rättare sagt begränsningar som föreligga när det gäller att söka få till stånd en rationalisering av brukningsdelarna i landet. Ja, det ligger givetvis något i detta. Jag vill emellertid för min del, i anslutning till vad jag tidigare sagt om önskvärdheten av att brukningsdelarnas antal inte minskas alltför mycket, betona att man bör målmedvetet sträva efter att förstärka brukningsdelarna, så långt det är möjligt, med jord och skog. Om så inte kan ske, fruktar jag, som jag tidigare antytt, att man kommer att få se en fortgående avfolkning av jordbruket och därmed landsbygden.

Vad beträffar frågan om de medel som skola användas för att man skall kunna åstadkomma tilläggsjord och tilläggsskog, är det ju självfallet att vi som suttit i utredningen blivit fullt på det klara med att särskilda medel måste finnas till förfogande för detta ändamål. Man har här tänkt sig tre olika vägar. Man har för det första tänkt sig en aktiv inköpspolitik från statens sida. Jag vill här understryka önskvärdheten, ja, nödvändigheten av att denna aktiva inköpspolitik kommer att tagas i anspråk i första hand för att man skall kunna vinna det avsedda syftemålet. Vidare har man tänkt sig en förköpsrätt. Beträffande denna vill jag säga att jag är glad över att utskottet, i enlighet med yrkanden som framställts bland annat i motioner från vårt partis sida, gått in för att såväl syskonbarn som arrendatorer skola undantagas från tillämpningen av förköpsrätten. Jag kan här sammanfatta min ståndpunkt till såväl förköpsrätten som expropriationsrätten på så sätt att dessa båda medel, tillsammans eller var för sig, innebära ett visst ingrepp i den enskilde medborgarens rätt att fritt förfoga över sin egendom; men om man genom tillskapande av dessa medel kan bidra till att vinna ett nödvändigt mål, får man inte hesitera för att taga medlen i anspråk. Jag är emellertid angelägen att betona, det är självfallet för övrigt, att man exempelvis när det gäller att tillgripa expropriation bör gå fram med den allra största försiktighet, eller med andra ord att man i första hand bör försöka använda sig av de andra åtgärder som kunna stå till buds, innan det överhuvud taget sättes i fråga att en i och för sig så ingripande åtgärd, som expropriation väl får anses vara, tagas i anspråk.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Herr statsrådet berörde vårt ståndpunktstagande i reservationerna såvitt angick vårt förordande — i enlighet med vad som yrkats i motioner från vårt håll — att staten i första hand skulle vara beredd att tillskjuta tillskottsjord och tillskottsskog i alla de fall där så lämpligen kunde ske. Ja, jag skall ge herr statsrådet rätt när han säger, att jorden inte är en sådan vara som man kan flytta. Det äro vi överens om. Detta utesluter dock inte att man i många fall i skilda delar av landet kan, därest viljan är god, ordna på det sättet, att kronan tillhörig jord i första hand tages i anspråk för här ifrågavarande ändamål. Eftersom det är uppenbart att kronans jord och skog i många fall inte ligger så till, att lämplig arrondering kan ske genom att taga tilläggsjord till förmån för en viss ofullständig brukningsdel, kan man gå till väga på det sättet, att man ordnar s. k. triangelbyten. Man säger till en enskild jordägare, vars jord och skog ligger så lämpligt till, att hans mark bör kunna förstärka ett ofullständigt jordbruk, att om han vill avstå jord för att förstärka intilliggande ofullständiga jordbruk, så skall han få kompensation från kronan tillhörig jord och skog, som måhända ligger intill hans egen brukningsdel. Samma förfaringssätt mena vi för vår del att man skulle kunna tillämpa när det gäller eklesiastiska och andra allmänna institutioner tillhöriga jordar och skogsmarker samt när det gäller sådana ägare, som enligt gällande lagstiftning i äganderättshänseende äro att jämföra med bolag.

När herr statsrådet här talar om att det inte så ofta finns praktiska möjligheter att förstärka ofullständiga jordbruk med kronan tillhörig skog, så skulle jag vilja säga, att ända in på de senare årtiondena ha betydande mängder avstyckningar av kronan tillhöriga mindre brukningsdelar förekommit, där dessa brukningsdelar tilldelats alltför litet skogsmark. Jag har såsom uppskattningsman vid försäljning av kronoegendomar i ett 25-tal år många gånger känt verklig ruelse över den njugghet, med vilken man vid sådana försäljningar utmätt skogsmark till köpare av dessa mindre brukningsdelar. I sådana fall bör det ligga väl till att förstärka sådana brukningsdelar, som kronan en gång avhänt sig, med tillräckligt med skog. Jag hoppas att statsrådet är beredd att i det fallet lägga sitt betydande inflytande i vågskålen för att få till stånd tilläggsjord och tilläggsskog från kronans mark.

Beträffande organisationen av rationaliseringsverksamheten har ju statsrådet även i det hänseendet på förhand gjort klart för oss, att han inte på något sätt kan dela den ståndpunkt, som man på vårt håll i motioner och även reservationsvis intagit. Beträffande arbetsfördelningen mellan å ena sidan lantbruksnämnderna och å andra sidan hushållningssällskapen skall jag medge, att herr statsrådet i sitt ståndpunktstagande kunnat stödja sig på en enhällig 27-mannakommitté. Sedan jag sagt detta kan jag emellertid också förklara, att jag inom kommittén i det längsta hävdade den ståndpunkten, att de inre rationaliseringsåtgärderna i fortsättningen borde såsom hittills vara anförtrödda åt hushållningssällskapen. Jag fogade dock inte någon reservation på den punkten till kommitténs betänkande. Nu är det emellertid på det sättet — och det veta ju alla — att detta är en av de punkter, där man från alla hörda institutioner och myndigheters sida starkast riktat kritik mot 27-mannakommitténs förslag. Jag tror att det därför finns skäl att här överväga att låta sådana frågor, som sammanhånga med den inre rationaliseringen, även i fortsättningen handhavas av hushållningssällskapen. Det kan inte heller på något sätt bestridas, att hushållningssällskapen ha handlagt dessa frågor på ett utomordentligt sätt. Det finns ju en mängd skäl — jag skall inte gå in på dem — som tala för en sådan fördelning av arbetsuppgifterna, som man i en gemensam reservation från den borgerliga sidan förordar. Vi få vara på det klara med att i den mån man både i lantbruksnämnderna och i hushåll-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

ningssällskapen skall ha likartade befattningshavare, så kommer detta mycket ofta att innebära, att de så att säga komma att resa om varandra vid sina förrättningar. På det sättet blir verksamheten mycket dyrare och mera personalkrävande än vad som annars skulle behöva vara fallet.

Vad slutligen gäller lantbruksnämndernas sammansättning, så klargjorde ju även där statsrådet mycket utförligt varför han inte kunde tänka sig en sådan ordning, som föreslagits i motioner från vårt håll och som innefattas i föreliggande reservation, nämligen att hushållningssällskapen skulle ha rätt att utse fyra ledamöter i lantbruksnämnderna. Jag har i särskilda utskottet förordat en lösning överensstämmande med den, som här föreligger i reservationen. Jag gav då uttryck åt den meningen, att man å ena sidan visserligen kan säga, att en utökning av lantbruksnämndernas ledamotsantal från sju till nio kan tänkas innebära att nämnderna komma att arbeta en smula tungt, men å andra sidan är det ju förutsatt i propositionen, att dessa lantbruksnämnder i stort sett endast skola sammanträda i plenum, när man har att taga ståndpunkt till principiella avgöranden eller i övrigt synnerligen viktiga frågor, och att man för övrigt skall arbeta på delegationer. Vid det förhållandet framstår det i varje fall inte för mig såsom någon olägenhet, att antalet ledamöter i lantbruksnämnderna utökas från sju till nio.

Det har sagts i propositionen — och det med rätta — att jordbruket och dess representanter böra få ett stort inflytande vid dessa frågor avgörande, och man har strukit under att denna rationaliseringsverksamhet bör framstå såsom en jordbrukets egen verksamhet. Man har också understrukit angelägenheten av — det gjorde även herr statsrådet i sitt anförande här i dag — att denna verksamhet kommer att omfattas med förtroende från jordbrukarnas egen sida. Jag tror emellertid, att skall man kunna få till stånd detta förtroende för verksamheten från jordbrukarnas egen sida, då är det också nödvändigt att jordbrukarna äro medvetna om att de få öva ett betydande inflytande på dessa frågor avgörande. Nu har herr statsrådet sagt om denna sak, att skola hushållningssällskapen sätta till fyra ledamöter utom sekreteraren, så bli ju jordbrukarna i majoritet, och då kommer det många gånger kanske inte att bli någonting gjort. Ett sådant betraktelsesätt går ut ifrån, att de ledamöter i lantbruksnämnderna som äro jordbrukare inte skulle vara mäktiga att anlägga en mera allmängiltig syn på dessa frågor, utan att den förmågan skulle vara i högsta grad för att inte säga uteslutande förbehållen representanter utom jordbruket. Men detta kan väl inte vara herr statsrådets mening.

Jag kommer så slutligen över till frågan om särskilt stöd åt innehavare av mindre jordbruk. Även på denna fråga har herr statsrådet varit inne och både kritiserat och ironiserat det ståndpunktstagande, som man reservationsvis gjort från vår sida. När det gäller det särskilda stödet åt det mindre jordbruket skall jag ge herr statsrådet ett visst erkännande för det sätt, på vilket han i vissa hänseenden tagit ståndpunkt till den frågan. Det råder väl en tämligen stor samstämmighet här i landet kring den meningen, att det förslag till utformande av stöd åt det mindre jordbruket, som 27-mannakommitténs majoritet lagt fram och som gick ut på kontant bidrag med behovsprövning, var en omöjlig linje. Jag skall här inte närmare utveckla de skäl, som tala för att man kan ha rätt att anlägga den synpunkten. Nu har ju statsrådet föreslagit, att man skulle ordna det särskilda stödet åt det mindre jordbruket i form av producentbidrag, vilket av mig m. fl. reservationsvis yrkats redan under utredningen, och det är ett gott grepp på frågan. Emellertid har statsrådet samtidigt ställt sig på den linjen, att man skulle bibehålla behovsprövningen — låt vara att han därvid skilt sig betydligt från den ståndpunkt 27-mannakommitténs majoritet intog och som, om jag minns rätt, innebar att man stan-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
nade vid en inkomstgräns av 2 600 kronor för att man överhuvud taget skulle ha rätt till ett särskilt stöd åt innehavare av mindre jordbruk.

Vi ha från vårt partis sida i motioner ställt oss på den ståndpunkten, att hela frågan om det framtida stödet åt det mindre jordbruket borde göras till föremål för en ytterligare utredning. I det fallet stödde vi oss på att man inom 27-mannakommittén, hur vidlyftigt än det arbete var som där utfördes, inte på allvar tog upp frågan om beredandet av ett sådant stöd åt det mindre jordbruket i sådana former, att det sammankopplades med jordbrukets egen produktion. Under utskottsbehandlingen visade det sig emellertid, att det fanns möjligheter att komma fram till åtskilliga, och jag vill gärna erkänna mycket värdefullare förbättringar i fråga om stödet åt det mindre jordbruket än vad både kommitténs och propositionens ståndpunkt innebar. Vi sade oss i det läget från vårt håll, att det funnes anledning överväga, huruvida vi inte borde bidra till att på det sättet åstadkomma ett positivt beslut i denna fråga redan vid årets riksdag. Vi ha därför ansett oss — det framställdes från annat håll i utskottet begäran därom som villkor för kompromiss — kunna uppge de utredningsyrkanden vi hade ställt i våra motioner och i stället gå med på att godtaga den utbyggnad av producentbidragsskalan, som här föreligger som utskottets förslag.

Jag kan medge, att det beslut man kommit till inom utskottet i fråga om producentbidraget inte i allo är idealiskt. Det är för övrigt något, som utskottet självt konstaterat, och det bör fastslås, att det överhuvud taget är mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att åstadkomma ett stöd i sådana former, att det inte kan riktas några erinringar emot dess utformning. Vi ansågo oss böra medverka till att man gjorde en utbyggnad i producentbidragsskalan, som möjliggjorde att ofullständiga jordbruk av någon större storleksordning skulle ha möjligheter att få del av dessa producentbidrag i helt annan omfattning än som skulle ha blivit möjligt vid ett bifall till propositionens förslag. Emellertid ha vi inte kunnat ansluta oss till den gränsdragning i fråga om generationsväxlingen av brukare, som man kommit fram till i utskottsbehandlingen.

Jag skall gärna erkänna, att man under utskottets behandling har gjort beaktansvärda försök att gå varandra till mötes i många hänseenden, och det gäller kanske inte minst i fråga om det nu föreliggande avsnittet av propositionen. Vi ha emellertid från vår sida sagt oss, att tidpunkten inte är inne att redan nu i princip fastslå, att detta stöd endast skall utgå under en övergångstid — låt vara med de undantag, som såväl propositionen som utskottets majoritet förordar — utan med den saken bör anstå till dess, såsom jag tidigare här varit inne på, de faktiska jordbruksförhållandena här i landet blivit sådana, att det framstår såsom sakligt motiverat att inte lämna ett särskilt stöd till det mindre jordbruket. Men det är ännu långt dit.

Vad slutligen arealgränsen beträffar, ha vi ju i en annan proposition rörande prisregleringen för innevarande produktionsår förslag om att denna arealgräns skall sänkas från 25 till 15 ha. Vi anse för vår del, att det inte finns någon anledning att nu gå in för en lägre arealgräns än de 15 hektaren när det gäller villkoren för producentbidragets utgående.

Jag har i ett annat sammanhang erinrat om att prissättningen på jordbrukets produkter under de närmaste åren framåt förutsättes ske huvudsakligen med tillämpning av de resultat, som totalkalkylen över jordbrukets inkomster och kostnader ger, och att det sannolikt först om måhända fyra till fem år kan bli fråga om att grunda prissättningen på jordbrukets produkter med utgångspunkt från typjordbrukskalkylerna. När vi komma därefter, att man kan övergå till att tillämpa typjordbrukskalkylernas resultat på prissättningen, då kan tidpunkten vara inne att överväga, huruvida en förändring av hektargränsen

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

när det gäller villkoren för producentbidragets utgående bör vidtagas eller inte.

Ja, herr talman, med hänsyn till att man hoppas kunna votera på denna viktiga fråga redan i kväll, vågar jag inte fortsätta längre. Jag skall sluta med att uttala den meningen, att utfallet av denna reform i mycket hög grad kommer att bero på det sätt, på vilket den omfattas av jordbruksbefolkningens förtroende. Det ligger därför enligt min mening mycket stor vikt uppå att de organ, centrala och lokala, som ha att handlägga denna verksamhet, bemöda sig om att tillämpa den i en sådan anda, att den verkligen kan omfattas av jordbruksbefolkningens förtroende.

Jag kommer, herr talman, att senare ställa de yrkanden jag anser påkallade, när vi sedermera komma till de olika avsnitten av utskottets utlåtande.

Herr Liedberg: Herr talman! Lika litet som någon av de föregående talarna vågar jag ge något bragelöfte om att mitt anförande kommer att inskränka sig till de s. k. »få korta orden». Detta är ju ett av de större ärenden, som årets riksdag har att handlägga, även om besättningen på bänkarna knappast vittnar om att andra kammaren i allmänhet har den saken klar för sig.

Propositionen är ju i mycket väsentlig del knuten till den s. k. 27-mannakommitténs betänkande. I det sammanhanget vill jag från början gärna ha sagt, att jag inte kommer att och inte anser mig behöva återopå några särmeningar, som jag tidigare hyst i 27-mannakommittén eller till äventyrs i utskottet, särmeningar, som inte resulterat i någon reservation från min sida. Jag kommer alltså inte att söka upp några brasklappar. Jag har inte känt mig slaviskt bunden av 27-mannakommitténs betänkande utan har med bibehållen samvetsro kunnat ansluta mig både till förbättringar, förenklingar och en viss schematisering, oberoende av vem som skriver sig dessa förbättringar till godo på en, två eller tre spalter i tidningarna.

Inledningsvis kan jag inte underlåta att erinra om att det väl är få förslag, som varit föremål för så livlig debatt — framför allt inom den del av befolkningen som främst är berörd av förslaget — samtidigt som man tyvärr måste konstatera, att det förefaller som om en relativt ringa procent har satt sig in i förslagets tankegångar, motiveringar och rekommendationer, under det att däremot de gångbara slagorden i ganska hög grad dominerat dessa meningsutbyten. Vi ha ju emellertid nu kommit fram till den punkt, då det inte så mycket gäller den sidan av saken, utan då det gäller att fatta de delvis mycket långsiktiga besluten.

För min personliga del måste jag erkänna, att den förmån jag hade att vara medlem av 27-mannakommittén har givit mig en visserligen mycket ofullständig men ändå i jämförelse med tidigare vidgad och fördjupad inblick i jordbrukets tillstånd och behov. Resultatet därav, svaret på frågorna och framför allt på frågan om allting är väl beställt och om allting reder upp sig av sig självt eller om det inte vill några särskilda åtgärder till, svaret på allt detta har för min del utfallit i positiv riktning. Det vill någonting till, det måste göras någonting utöver det som sker automatiskt.

Ett mycket centralt begrepp i diskussionen har varit det magiska ordet bortrationalisering. Det torde vara skäl att erinra om att riktpunkterna, som jag skulle tro i mycket hög grad ha givit upphov till uppfattningen att det gäller att bortrationalisera jordbrukarna, utgöras av de arealbegrepp, som ha måst knäslättas. Man har å ena sidan måst göra klart för sig hur stort ett jordbruk bör vara och hur det ungefär skall vara beskaffat för att en familj skall kunna leva *enbart* på detta jordbruk, och å andra sidan har man frågat sig till vilken kategori man skall knyta det lönsamhetsbegrepp, som givetvis måste till, om

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

man skall kunna konstruera en ekonomisk politik, som medger vad statsmakterna så ofta givit uttryck för — både regering och riksdag — nämligen att jordbruksbefolkningen skall komma upp till en standard, som är likvärdig med andra befolkningsgruppers. Verkligheten ser ju helt annorlunda ut än dessa delvis av teoretiska skäl konstruerade men nödvändiga begrepp. Verkligheten är ju inte sådan att dessa hundratusenden, som varken nu eller framdeles nå upp till denna storleksstandard, äro dömda till undergång. I själva verket är det ju så lyckligt, att flertalet av dem bestå med hjälp av kombinationen jordbruk och skog eller av specialjordbruk, som på mindre än de teoretiskt normala arealerna kunna nå en större produktion och en nöjsam utkomst. I vissa landsdelar äro de framför allt stödjordbruk. Det kan ju tilläggas, att många av dem, som i dag inte ha karaktären av stödjordbruk, kunna komma att få det, inte minst genom näringslivets fortsatta utbyggnad i landsorten.

Syftet med hela detta vittomfattande program har varit och är — som jag fattat det — att sanera de jordbruk, som eljest skulle komma att läggas ner eller försvinna eller läggas för fåfot. Det gäller alltså inte, att människorna till äventyrs skulle bli färre, utan att hindra att hela trakten avfolkas. Jag tror att de, som ute på landsbygden sett förhållandena, ha fått ett tillräckligt skrämmande intryck av hur en sådan verklig avfolkning kan gestalta sig och hur hopplöst det är att sedan få en återvändo till stånd.

På tal om den allmänna syftningen av dessa åtgärder tror jag inte att det vore lyckligt och gagneligt — och jag kan tillägga, att jag nog aldrig kommer att kunna tillägna mig en sådan uppfattning — att bedriva en jordbrukspolitik, som leder till ett sådant resultat att vissa jordbrukare, hela kategorier av jordbrukare, generation efter generation skulle vara understödstagare hos samhället.

Som en grundförutsättning för de prispolitiska skyddsåtgärderna står ju frågan om jordbruket på längre eller kortare sikt kan tänkas uppnå full och kontinuerlig konkurrenskraft gentemot utlandet. Jag skall endast inskränka mig till att konstatera, att utskottet funnit liksom Kungl. Maj:t, att en sådan konkurrenskraft inte är påräknelig under alla tider och under alla förhållanden. Full konkurrenskraft torde kanske kunna påräknas när en gång arbetslöner och levnadsstandard stå på den svenska nivån i alla de länder, som vi ha att konkurrera med. Bland de skäl som tala för ett uppehållande av detta jordbruk, vilket kan tänkas på nytt bli i behov av skydd, vill jag endast peka på den beredskap, som enligt vad utskottet uttalat i alla händelser under överskådlig tid nödvändiggör att vi ha ett jordbruk, som kan sörja för vår timliga näring.

Därnäst ligger det nära till hands att övergå till frågan om produktionsvolymen, och min ärade kollega och vän herr Gustafson i Vimmerby har ju nyss gjort sig en viss inte obetydlig möda att söka motivera, varför en riktpunkt av 92 procent av befolkningens kaloribehov, fyllt av jordbruket, inte är tillfredsställande. Han menar, att 96 procent bör vara den rätta siffran. Jag vill erinra både honom och kammaren om några fakta i det avseendet. För dem som suttit i utskottet behövs inte denna erinran. Vi ha penetrerat den frågan så mycket som det överhuvud taget är möjligt. Vi voro nog flertalet av den uppfattningen, att vi också kommit överens, men det blev dock en reservation på den punkten.

För att emellertid återgå härifrån till fakta så är att märka, att de 92 procenten är en långsiktig beräkning liksom hela produktionsvolymens beräkning. Beräkningen sträcker sig fram till 1970. Det är vidare att märka, att man räknat det s. k. billigare matfettets utrymme inom folkhushållet till ungefär 40 000 ton, därav cirka 10 000 ton hemmaproducerat. Sedan har det uttalats

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

att det dessutom finns möjlighet till att konsumtionsförmågan här i landet skulle tillåta större kvantiteter av både smör och annat matfett, d. v. s. margarin. Men vad betyda då de 8 procenten, som man vill ha minskade till 4, alltså skillnaden mellan 92 och 96? Ingen har i princip gått emot ett utrymme för billigare matfett upp till ungefär 40 000 ton, och ingen har heller, som man skulle tro, velat att allt detta billigare matfett skulle produceras inom landet i form av en stor oljeväxtodling. Vad betyda då de till äventyrs importerade 30 000 tonnen margarin? Det betyder ungefär 3 procent av dessa 100. Vad betyder den sockerkonsumtion, som man i anslutning till den trend sockerkonsumtionen företer beräknar att det svenska folket inom en relativt näraliggande framtid skall komma upp till — en sockerkonsumtion, som med hänsyn till nuvarande odlingsteknik och nuvarande möjligheter att anskaffa arbetskraft till betfåten inte beräknas kunna till mer än ungefär hittillsvarade storleksordning fyllas genom inhemsk produktion? Jo, cirka 4 procent. Man har därtill lagt in en beräknad importkvot av 75 000 ton fodermedel, som i första hand skulle tagas i anspråk såsom en elastisk buffert när det gäller att bereda ökat utrymme för hemmaproduktionen vid en god gröda. Det motsvarar 1 procent av de 100. Dessa 3 + 4 + 1 göra 8 procent. Härtill kommer, att de genomsnittliga variationerna i skördeutfallet beräknas till plus minus 4 procent. Man torde alltså ha mycket svårt att med tanke på *det socker som vi såvitt vi nu kunna se måste importera* — jag kan tillägga att ingen är råddare för en för stor betodling än betodlarna själva — *de margarinråvaror, som vi inte anses kunna producera själva*, och bufferten på knappt en procent i form av importerade fodermedel, på sakliga grunder göra gällande att dessa sammanlagt 8 procent på något vis kunna elimineras. Kan man göra det, då är reservationen naturligtvis riktig, men jag har inte kunnat komma till den uppfattningen, och jag tror att relativt få andra kunnat göra det, om de ingående prövat frågan.

I närvarande stund ha vi varken här eller i världen i övrigt någon överproduktion. Det är ju svält eller knapphet så gott som överallt. Menar man då, att risken för överproduktion är fullständigt eliminerad? Vi veta föga om utvecklingen här i landet, vi veta inte om avtappningen av arbetskraft tvingar det svenska jordbruket in på en extensifiering, som vi varken hoppas på eller ha räknat med. Förhållandena i det stora hela äro nog sådana — och jag skulle för min del tro att de äro det även i vårt land — att den knapphet som nu är rådande kan beräknas vara av relativt temporär natur, och vi komma nog in i skeden, då det kanske kan bli svårt nog att under alla förhållanden utnyttja det gränsskydd, som statsmakterna tillmätt jordbruket. Ingen har nämligen räknat med annat än att jordbruket i första hand genom egna åtgärder skulle ordna det så, att det gränsskyddet kan effektiviserats. Skola vi då från en riktpunkt, där det finns vissa buffertar och vissa marginaler, gå upp till det maximala och sikta mot 96 procent, så innebär det att det svenska jordbruket ständigt skall leva på överproduktionens rand och ständigt ha svårigheter att taga ut det prisskydd, som statsmakterna lämnat. Jag tror inte, herr talman, att detta vore till det svenska jordbrukets och den svenska jordbruksbefolkningens gagna.

I samband med överproduktionsriskerna har i en motion från mitt håll i det politiska sammanhanget yrkats på en ökad oljeväxtodling även under normala tider, och jag måste säga, att den behandling detta yrkande fått i utskottet gör mig tillfreds. Jag har klart för mig, att man inte under alla förhållanden kan öka denna odling, och jag är samtidigt glad över att man förmenat, att situationen kan bli sådan att det kan vara önskvärt att öka odlingen, och att den ökningen i sin mån kan eliminera andra överproduktionsrisker.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens m. m. (Forts.)

Med dessa överproduktionsrisker syftar jag främst på nyckeln i hela den svenska jordbruksprispolitiken, nämligen mjölk- och smörproduktionen. Där har utskottet, bland annat i anslutning till ett yrkande i den motion, som jag nyss återopade, ett yttrande om att i dylika beträngda lägen smöret dock måste tillmätas en prioriterad ställning. Utskottet har i sitt utlåtande nere på s. 16 och uppe på s. 17 gjort uttalanden, som jag måste anse vara tillfredsställande. Det kunde naturligtvis ha sagts mer, och man kunde ha pressat denna prioritet till att gälla alltid och under alla förhållanden. När man emellertid sagt, att de beräknade kvantiteterna smör respektive margarin vid ökad smörproduktion kunna komma att behöva förskjutas till smörets fördel och att man räknar med att det statliga stödet skall komma smörproduktionen och därmed mjölkproduktionen till godo så långt som faktiskt normalt kan beräknas bli producerat, samt att man bör räkna med att smöret kan behöva stödjas ända intill det totala konsumtionsutrymmet av matfett här i landet, då tycker jag faktiskt att man från våra utgångspunkter får vara relativt tillfredsställd. Skulle man därjämte ha sagt, att detta skulle ske för oöverskådlig tid framåt, då skulle man — bortsett från hur folkhushållets icke-jordbrukare hade reagerat — ha kommit i samma situation som om man gått upp till en produktion av 96 procent av konsumtionsbehovet, d. v. s. vi hade fått existera på randen av en prispolitisk avgrund. Därför menar jag att det är ganska rimligt att som utskottet säga, att rationaliseringsarbetet under en övergångstid, som icke är direkt tidsbegränsad, bör inriktas på en sådan begränsning av produktionen, att man kommer ur detta i längden ohållbara tillstånd.

Därefter skall jag, herr talman, be att få gå över till den grundval för beräkning av jordbrukets lönsamhet, som jag inledningsvis berörde, nämligen basjordbruken åtföljda av normjordbruken. Nu är det ju basjordbruken som det under överskådlig tid är fråga om, och normjordbruk är ett begrepp som saknar aktualitet i dagens debatt. Det har emellertid som bekant rivits upp en mycket stark diskussion, där många meningsmotsättningar ha gjort sig gällande, om huruvida basjordbrukens kategori blivit riktigt placerad. Det har främst gällt huruvida basjordbruken böra vara hämtade ur gruppen 10—20 hektar eller ur gruppen 10—15 hektar.

Jag vill då erinra om att det av de lönsamhetsberäkningar och ekonomiska analyser som stå oss till buds — det är ju främst de av lantbruksstyrelsen företagna undersökningarna, vilka kanske, som vi alla ha klart för oss, inte äro fullt representativa men i alla händelser äro de bästa vi ha — icke framgår att en basering av prisstödet på gruppen 10—15 hektar skulle vara fördelaktigare för jordbruket än en basering på gruppen 10—20 hektar. Motsatsen visar sig paradoxalt nog vara fallet, ehuru det torde bero på de oberäknliga utslag, som statistik ibland ger. Men om man dock utgår från att en basering på 10—15 hektar vore de facto fördelaktigare än en på 10—20, så må det erinras om att typjordbruken, som skola analyseras, skola utväljas ur ett mycket stort klientel och med hänsyn till antalen i respektive storleksgrupper mellan 10 och 20 hektar. Om således t. ex. fem jordbruk skulle ligga till grund för kalkylen — i verkligheten kanske det är 5 000 — så är det kanske ett som faller i storleksgruppen 15—20 hektar, medan fyra ligga mellan 10 och 15. Det visar, att resultaten för dem som ligga mellan 10 och 15 hektar under alla förhållanden komma att väga ojämförligt tyngst i kalkylen. Då har jag mycket svårt att förstå vad det här är att processa om, i synnerhet som vi ha svårt att i en fråga som denna helt kasta loss från den statistik vi ha, som förts kontinuerligt under många år och som bygger på vissa storleksgrupper: 2—5, 5—10, 10—20, 20—30 hektar etc. När utskottet dessutom har uttalat sig för att parallellundersökningar på jordbruk av lägre storleksordning skola företagas i Norr-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

land för att resultaten däriifrån skola kunna ställas mot resultaten av typjordbrukskalkylerna för de egentliga basjordbruken, så att prissättningen kan justeras på ett förnuftigt och smidigt sätt, så förefaller det mig som om man från utskottets sida har uttalat allt det som man med skäl kan ställa anspråk på.

Med anknytning till herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet liknelse om den tumstock, som inte står till förfogande för att tillmäta allt på en tum eller ännu mindre mått när, skulle jag vilja säga att min uppfattning är, att lönsamheten för basjordbruken bör och måste avpassas så att den inte blir så findragen, att de som ligga i nedre delen av den kategorien komma att ligga på förlustrisksidan, d. v. s. ligga mycket illa till. Verkligheten får inte bli sådan. Verkligheten bör vara sådan, att siktar man på en viss lönsamhet för gruppen 10—20 hektar, så kommer den lönsamheten enligt min bestämda uppfattning — och den grundar sig dock på det räkenskapsmaterial vi under alla dessa år haft framför oss — att sprida sig på väsentliga områden under den kategorien likaväl som på väsentliga områden över densamma.

När man talar om lönsamheten är det naturligt att något beröra den utjämning av för stor lönsamhet, som det enligt Kungl. Maj:t kan bli nödvändigt att vidtaga. Vi ha för vår del ansett, att denna utjämning i huvudsak skulle bestämmas av det geografiska läget, d. v. s. av skillnaden mellan sämre och bättre jordbruksförutsättningar i norr och söder. Men det har under utskottsbehandlingen påvisats, att effektiv lönsamhet för basjordbruken under vissa förhållanden kan beräknas medföra en för stor och icke avsedd lönsamhet för dem som ha haft möjlighet att rationalisera, mekanisera etc. mer än genomsnittet och flertalet. Jag måste medge, att sådana fall också kunna tänkas, och jag är överhuvud taget tillfredsställd med den behandling denna fråga har fått. Man räknar i utlåtandet med att det kan vara nödvändigt att uttaga en mjölkavgift, som dels är geografiskt differentierad, dels differentierad efter produktionsmängderna. Man har ställt båda möjligheterna öppna. Det är inte säkert, att någondera behöver tillgripas, men det är möjligt att endera eller båda måste tillgripas. Ingen har i alla händelser önskat att åtgärderna för fastställande av en viss allmän lönsamhetsnivå, som avse att bringa upp jordbruksbefolkningen i ett sådant inkomstläge jag nyss talade om, skola resultera i ett för stort gynnande av vissa kategorier inom jordbruket.

Jag återkommer till att det väsentliga måste vara, att den lönsamhet, som tillmätes basjordbruken, blir en *reell* sådan. I annat fall kommer, vilket jag kanske får anledning att beröra om en liten stund, prispolitiken att resultera i att denna lönsamhet för basjordbruken icke realiter uppnås, vilket skulle leda till krav på och behov av särskilda stödåtgärder, inte bara för de s. k. småbruken utan även för basjordbruken. Jag får som sagt tillfälle att längre fram klargöra min inställning till den frågan.

Den yttre rationaliseringen, den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen äro ju alla begrepp, som åsyfta medel att nå målet, ett bärkraftigare svenskt jordbruk. Om jag nu först får hålla mig till den yttre rationaliseringens problem, behöver jag inte efter herr statsrådets anförande fördjupa mig i varför förhållandena här i landet med hänsyn till brukningsdelarnas arealer icke kunna anses tillfredsställande. Det är, som herr statsrådet framhöll, andra tider och andra förhållanden, som ha frambringat denna parcellering, som i dagens läge många gånger förefaller fullständigt ohållbar och som i morgondagens torde komma att göra det i ännu högre grad.

Utskottet har, med instämmande i vad departementschefen på olika ställen har framhållit, understrukt att driftsrationaliseringen är den som ligger närmast till hands och torde ge de snabbaste resultaten, att den inre rationaliseringen kommer därefter och att den yttre rationaliseringen får tillgripas där

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

varken driftsrationalisering eller inre rationalisering räcker. Men särskilda utskottet har även beträffande den yttre rationaliseringen gjort en gradering, som också är relativt kraftigt kursiverad i utlåtandet. Den graderingen hänför sig till medlen aktiv inköpspolitik, förköpsrätt för kronan och expropriation.

I fråga om den aktiva inköpspolitiken, d. v. s. åtgärder i fria marknaden, har särskilda utskottet *livligt* tillstyrkt att dylika möjligheter *i första hand* tas i anspråk. Om kronans förköpsrätt uttalas att den bör utövas med hänsyn och varsamhet, och när det gäller expropriationen — som jag i princip är motståndare till — understryker utskottets skrivning starkt att expropriation endast skall tillgripas såsom ett ultima ratio.

Det har från vissa håll — här i kammaren från håll som ha haft herr Gustafson i Vimmerby till talesman — yrkats på att vid dessa yttre rationaliseringsåtgärder, dessa arealmässiga förändringar, skall tagandet av jord från större arealer och framför allt från vissa ägarkategorier alltid äga företräde framför sammanslagning. Jag har inte på den punkten kunnat gå med herr Gustafson i Vimmerby, även om, som redan har sagts, utskottet på väsentliga delar varit enigt. Jag tror att den frågan får prövas från fall till fall. Jag anser för min del att den principen bör tillämpas, att man alltid tillser att nyttan för den, till vars förmån åtgärden vidtages, är större än skadan för den, på vars bekostnad den sker. Jag tror också på riktigheten av den princip, som utskottet särskilt har uttalat, att man vid överflyttningar av arealer från den ene till den andre skall se till att de befintliga byggnaderna hos den, som blir berövad areal, fortfarande kunna effektivt utnyttjas.

Den uppfattning, som jag nu polemiserar mot, är den att det här bara är fråga om att ta jord från storbruken. Det finns inte mer än cirka 2 300 jordbruk i hela landet över 100 har, eller — om man går längre ned — 5 000 över 50 har. Flera storbruk finns det inte bland de 400 000 brukningsdelar, som vi överhuvud taget räkna med som jordbruk. Det är inte heller så att de bolagsskogar, statliga skogar, stiftelser etc., från vilka man tänker sig kunna ta skog eller jord, ligga utplacerade just omkring alla dem som man vill ge jord till. Det är tvärtom på det sättet, att principen att tagandet av mark från de större jordbruken och läggandet till de mindre alltid skall gå före sammanslagning, skulle i mycket hög grad gå ut över bondejordbruken. Den måste göra det, och därför tror jag icke det är en princip som man skall knäsaätta.

Jag tror alltså att en förnuftig prövning, vid vilken jordbrukets egna förståndiga män — kanske kvinnor också — hade säte och stämma, skulle lösa den praktiska avvägningen bättre än dylika föreskrifter.

Därefter anmäler sig frågan om de medel, som stå till buds vid sidan av fria marknadsoperationer, nämligen förköpsrätt och expropriation. Vi ha i utskottet genomfört vad som enligt min mening är en förbättring av propositionens förslag, i det att icke bara syskon utan även syskons barn ha fått en rätt, som går före kronans. Detsamma gäller vissa arrendatorer. Herr statsrådet polemiserade nu mot en reservation, som i stället för syskons barn vill ha syskons avkomling, och sade: hur långt vill man egentligen komma? Här har man fått ett tillmötesgående till syskons barn. Vill man nu också ha barnbarn etc.? Ja, jag tror, att Vår Herre och den normala livslängden sörja för att vårt krav inte går för långt. Det torde vara sällan det kan komma i fråga, att en dylik förtur före kronan utöver syskons barn skulle gälla mer än syskons barnbarn. Det är alldeles givet att om den som lämnat ett jordbruk, som skall säljas eller gå vidare, har dött vid mycket hög ålder, så är det möjligt att inte bara syskon utan även syskons barn ha hunnit dö. Då ha vi mycket svårt att förstå, varför bröstarvinge skall gå förlustig denna förtursrätt gent-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

emot kronan. Jag tror att statsrådets farhågor för att detta skulle innebära ohemula och för långt gående krav äro obefogade.

Men en fråga av mycket större räckvidd är denna: skall man överhuvud taget ha förköpsrätt? Ja, för min del anslöt jag mig till förköpsrätten både i 27-mannakommittén och senare i utskottet, men jag står därvidlag inte på samma linje som många andra inom mitt parti. Jag kan respektera deras uppfattning, även om jag inte kan dela den. Jag har menat att förköpsrätten innebär en prioritet, inte i egentlig mening för kronan utan för en köpare gent emot en annan. Det är ju inte kronan som skall ha jorden — för att undvika varje missförstånd har utskottet särskilt påpekat, att kronan icke via förköpsrätten bör öka sitt jordinnehav — utan det är i stället till förmån för någon potentiell köpare, som förköpsrätten skall utövas. Ett starkt skäl för mig att acceptera förköpsrätten har emellertid varit expropriationsfrågan. Jag har trott det vara nödvändigt att sätta vissa medel i händerna på de organ det här gäller, framför allt lantbruksnämnderna, för att de skola kunna komma till rätta med problemen, och bland de medel, som nämnts, ha varit, förutom friamarknadsoperationer, förköpsrätt och expropriation. Vid valet mellan dessa har jag sagt mig, att förköpsrätten dock, om den utnyttjas med förstånd, icke behöver ha några skadeverkningar, medan däremot expropriationen innebär ett ingrepp av principiellt så pass betänkelig art, att jag icke kan biträda ett förslag i sådan riktning.

Statsrådet har på denna punkt särskilt polemiserat mot högern och sagt, att han skulle ha haft större respekt för oss, om vi hade, i stället för att uttrycka vår mening på sätt som skett i reservationen, klart sagt ifrån att vi inte ville vara med om någon tilldelning av skog etc. till de jordbruk som behöva förstärkning. Jag blev litet förvånad, när jag hörde statsrådet säga detta, därför att det gav uttryck för en uppfattning, som jag faktiskt inte trodde att statsrådet hyste och som jag fortfarande vill hoppas, att han inte har. Konsekvensen av vad statsrådet yttrade om vårt ställningstagande är nämligen den, att statsrådet själv binder samman mycket väsentliga delar av rationaliseringsmöjligheterna med expropriationsinstitutet. Jag hade ju för min del trott, liksom även utskottet gjort, att expropriationen endast vore avsedd att tillgripas såsom ett yttersta medel. Jag vill därför nu något beröra mina betänkligheter i detta avseende.

Enligt min mening kommer det aldrig att bli en sådan jämn fördelning av jord och skog här i landet, att inte någon tycker att *han* har för litet och *andra* för mycket. Såsom jag framhöll nyss i ett annat sammanhang, är det inte heller så, att bolagsskogarna, de stora egendomarna etc. ligga utplanterade runt omkring eller mitt inne i de småbrukarbygder, där man behöver tillskott av jord eller skog till jordbruken. Skall expropriationsinstitutet få någon större betydelse, måste det innebära att man exproprierar jord och skog även från det bondejordbruk, som utan att vara stort anses vara större än nöden kräver.

Slutligen får man inte, herr talman, när det gäller denna fråga, förbise, att mot de fördelar, som skulle vinnas genom att man på detta sätt rubbar äganderätten, stå de stora materiella och ideella värden som ligga däri, att jordbrukarbefolkningen kan sitta så tryggt på sin ägda jord som det överhuvud taget är möjligt att göra i denna osäkra värld. Då därtill kommer att jag har den uppfattningen, att de aktiva åtgärderna i öppna marknaden kompletterade med förköpsmöjligheterna borde vara ett tillräckligt effektivt instrument, så vågar jag fortfarande, trots herr statsrådets polemik, yrka avslag på förslaget om expropriationsinstitutets utsträckande även till här ifrågavarande område.

Nu tror jag emellertid, herr talman, att det är en annan omständighet, som

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)
i praktiken kommer att spela en kanske ännu större roll. Vi äro väl alla på det klara med att ett omskifte torde bli nödvändigt i ganska betydande utsträckning och att planläggningen av detta omskifte liksom kompletteringen av ofullständiga jordbruk blir ett arbete, som i högre grad kommer att utföras vid skrivbordet med hjälp av kartor och annan tillgänglig materiel än ute på fältet. Jag tror, herr talman, att om inte rationaliseringsorganen, lantbruksnämnderna, därvid ha klart för sig att de först och främst böra begagna sig av de åtgärder, som gå att genomföra i fria marknaden, och att förköpsrätten skall utnyttjas med varsamhet, så händer det nog lätt, att de människor, som sitta i dessa organ, gripas av någonting, som i viss grad bor inom oss litet till mans och som jag vill ge det fula namnet planhushållningsdjävulen. Vi vilja så gärna var och en i sin stad sitta och ordna och ställa, inte bara för oss själva, utan även för andra, och få vi bara befogenheter att göra detta, så växer aptiten undan för undan och vi tro oss kanske till sist vara satta i högre maktens ställe. Jag tror att den risken finns framför allt när det gäller omskiftena. När planläggarna sitta och räkna ut att den och den byn eller det och det skifteslaget består av så och så många brukningsdelar, så ligger det nära till hands att man resonerar som så: »Skola vi nu göra ett omskifte, böra vi väl också se till, att antalet brukningsdelar blir det som är rationellt och riktigt enligt dagens begrepp» — ett begrepp som kanske inte alls stämmer med morgondagens. Och så frestas man att använda expropriationsinstitutet till att expropriera bort människor och brukningsdelar.

Det har, när det gäller jordbrukets rationalisering, talats om bortrationalisering och att samhället övar våld. *Jag vill bara slå fast att expropriationen är den enda möjlighet, som det allmänna har att öva våld. I övrigt kan inte någonting genomföras som inte människorna själva äro med på — även när förköpsrätten begagnas, har man ju varit med på att sälja jorden och låta den gå ur släkten.*

Frågan om den inre rationaliseringen saknar jag lyckligtvis anledning att uppehålla mig vid. Utskottet har ju enats om att det är bättre, att normen för avskrivningslån bestämmes till 40 % av den beräknade kostnaden och att inte någon övre gräns för lånebeloppet uppställs, än att lånegränsen skall kunna höjas till 60 %. Jag vill bara, i varje fall för min personliga del, uttrycka en mycket stor tillfredsställelse med den starka ökning av bidrags- och lånemöjligheterna som propositionen innebär och som väl också blir resultatet av riksdagens beslut i denna sak.

Däremot har jag större anledning att uppehålla mig vid organisationen av rationaliseringsverksamheten. Det finns här särmeningar såväl beträffande lantbruksnämndernas sammansättning som arbetsfördelningen mellan lantbruksnämnder och hushållningssällskap, och jag skall be att något få motivera den ställning, som intagits av reservanterna från vår sida.

Enligt propositionen skall lantbruksnämnden bestå av sju ledamöter: den kungavalda ordföranden, två kungavalda ledamöter, två tjänstemän samt två av hushållningssällskapet utsedda ledamöter. Jag har gjort ett tankeexperiment och kommit till det resultatet, att teoretiskt — märk väl, teoretiskt, herr talman — är det tänkbart att av denna nämnd på sju ledamöter endast *en* skulle kunna inrangeras under begreppet jordbrukare. — Herr statsrådet ruskar på huvudet. Ja, jag skall skynda mig att säga, att herr statsrådets löfte i inledningsanförandet här i dag, att åtminstone en av de två kungavalda ledamöterna skall vara lantbrukare, ju har korrigerat detta exempel därhän, att det blir fråga om *två* av sju ledamöter.

Nu vill jag ju gärna hoppas att det inte blir på det sättet. Jag utgår ifrån att hushållningssällskapen även i värsta fall komma att utse minst en jord-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

brukare — den andre ledamoten kommer kanske att mer representera landstinget, ty avsikten är ju att landstingen skola få ett betydande inflytande i hushållningssällskapen. Jag vill också gärna tro att Kungl. Maj:t kommer att låta sig angeläget vara att se till, att både ordföranden och de två kungavalda ledamöterna utgöras av i jordbruksförhållanden och dylikt väl insatta personer. Men man måste ha klart för sig, att jordbrukarnas förtroende för lantbruksnämnden inte bara bestämmes av att som ordförande där till äventyrs sitter en landshövding, som visat livligt intresse för jordbruket i länet, eller tjänstemän som äro väl insatta i jordbruksspörsmål, utan detta förtroende blir framför allt beroende på huruvida där sitta personer, som av egen praktisk erfarenhet veta vad det vill säga att vara jordbrukare och att *leva av* ett jordbruk.

Det är inte minst med hänsyn till det behov av förtroende som lantbruksnämnden sålunda har — detta behov har ju även understrukits av herr statsrådet — som jag tror att det vore klokt att utöka de av hushållningssällskapet utsedda ledamöterna till fyra. Lantbruksnämnden skulle då få nio ledamöter i stället för sju. Men om lantbruksnämnden skall kunna utföra ett intensivt och aktivt arbete, torde den få sammanträda ganska ofta, och det är säkerligen inte möjligt att alltid ha samtliga ledamöter närvarande. Därtill kommer att lantbruksnämnderna i detaljfrågor nog få lov att i stor utsträckning arbeta på delegationer.

Jag kommer så till frågan om arbetsfördelningen mellan lantbruksnämnden och hushållningssällskapet. Jag förstår mycket väl att det i stor utsträckning blir en omdömesfråga, om största betydelsen skall tillmätas sambandet mellan den yttre och inre rationaliseringen eller sambandet mellan den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen. När jag och mina medreservanter ha ansett att driftsrationaliseringen och den inre rationaliseringen hänga mest samman, är det åtskilliga skäl som varit avgörande för oss. Enligt vår mening får man inte bortse från att hushållningssällskapen av ålder inta en central ställning i folks medvetande och i hög grad äga deras förtroende på grund av den stora erfarenhet, som hushållningssällskapen ha, och det berömvärda sätt, varpå de löst sina hittillsvarande uppgifter. Vi förmena att den dekapitering av hushållningssällskapen, som överförandet av samtliga s. k. inre rationaliseringsåtgärder från hushållningssällskapen till de nyinrättade lantbruksnämnderna innebär, varken är lycklig eller lämplig. Denna dekapitering har ju t. o. m. tagit sig det uttrycket, att lantbruksdirektören enligt propositionen har fått en sådan löneställning i förhållande till hushållningssällskapets verkställande direktör, i allmänhet kallad sekreterare, att den skall markera, att lantbruksnämnden är förmer än hushållningssällskapet och kräver en mera meriterad och följaktligen högre avlönad chef.

Vi tro inte att detta är lyckligt, och vi anse också, att lantbruksnämnden har uppgifter nog på den yttre rationaliseringens område. Skall lantbruksnämnden även ha den inre rationaliseringen om hand, kräver detta ett mycket större antal tjänstemän av samma kategori som man har inom hushållningssällskapen och fortfarande måste ha där. Det blir med andra ord en dubbel uppsättning av tjänstemän av samma slag. Nu säger man visserligen i utskottsmajoritetens yttrande, att det bör kunna ske ett utbyte av tjänster; tjänstemännens expertis skall kunna utnyttjas ibland för lantbruksnämndens, ibland för hushållningssällskapets räkning. Men jag tror att det blir rätt krångligt att ordna detta. Det vore väl bättre att lantbruksnämnden finse vara ett administrativt organ med det kansli som är nödvändigt för att fullgöra de stora arbetsuppgifter, som ligga inom ramen för den yttre rationaliseringen, medan det inom hushållningssällskapen skulle finnas konsulenter och annan expertis på området.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
som givetvis skulle kunna beordras att bistå lantbruksnämnderna med allt det fältarbete som kan erfordras.

Av de större frågor, som jag i detta anförande har anledning att beröra, återstår, herr talman, frågan om stödet till det mindre jordbruket.

Vi veta alla vilken diskussion frågan om kontantunderstöd kontra producentbidrag för något år sedan väckte. Jag tror att det är lyckligt, att statsrådet i den här föreliggande propositionen har tagit hänsyn till de psykologiska skäl, som i så hög grad dikterade denna diskussion, och anknutit stödet till mjölkproduktionen. Jag kan bara inte låta bli att göra en stilla reflexion — utan att detta får tydas som någon som helst önskan att på nytt gräva upp den gamla stridsfrågan om kontantunderstödet — nämligen att ordet har en ganska stor makt över tanken. Utöver det nu föreslagna producentbidraget, som är baserat på mjölken och som beräknas uppgå till mellan 60 och 70 milj. kr., skulle utgå ett bidrag, som är beräknat — om beräkningen håller, vet jag inte — till ungefär 20 milj. kr. och som kallas för kobidrag. Detta bidrag utgår med ett visst kontant belopp, därest vederbörande kan visa att vid en bestämd tidpunkt fanns ett visst antal kor. Ehuru kobidraget sålunda rätt och slätt är ett kontantbidrag, har det inte utlöst den storm av indignerade protester, som tanken på kontantbidrag väckte för något år sedan, eller återupplivat det tal om jordbrukarnas begravningshjälp som då myntades. Därmed nog sagt om denna sak.

Det som är det stora problemet i fråga om stödet till det mindre jordbruket är naturligtvis utformningen av det nya producentbidraget, framför allt då frågan om varaktigheten av det stöd, som därigenom skulle lämnas småbrukarna. Att den förste innehavaren, d. v. s. den nuvarande innehavaren av de jordbruk som kunna komma i fråga, normalt skall ha ett sådant stöd, ha ju alla varit ense om. Inom 27-mannakommittén hade man tänkt sig en viss behovsprövning, men denna är slopad i propositionen. Vi ha också alla inom utskottet tyckt, att det nog är bäst att gå den vägen för att undvika de svåra avvägningsproblem, som annars uppstå. Men naturligtvis innebär detta slopande av behovsprövningen — det bör envar ha klart för sig — att inte bara den som behöver bidraget får det, utan även en hel del som inte behöva det.

Men sedan kommer man till nästa man, nästa innehavare. Kungl. Maj:t har i propositionen inte skrivit ogint mot nästa man, och utskottet har alldeles särskilt tagit fasta på ett bland departementschefens uttalanden i propositionen, nämligen det uttalandet, att stödet kan tänkas fortgå intill dess avsedda förbättringar hunnit vidtagas. Utskottet har överhuvud taget i hela sin skrivning, som det inte finns någon anledning för mig att upprepa, sökt möjliggöra för *kommande generation* eller generationer som kunna bli *i behov av stöd att få det* under längre eller kortare tid, märk väl *även* under längre tid. Det förefaller som om man härvidlag genom jämkningar och tillmötesgåenden från alla håll inom utskottet har fått fram en skrivning, som materiellt sett täcker alla berättigade krav, som kunna ställas på ett fortsättande av producentbidraget, d. v. s. småbrukarhjälp, till kommande generationer. Försåvitt man inte går på den andra ytterlighetslinjen, som vissa reservanter mer eller mindre klart uttryckt i två olika reservationer, nämligen att detta stöd skall permanentas. Jag vill fråga: kan det vara riktigt att räkna med att det i all oändlighet skall finnas innehavare av jordbruk, som inte kunna leva på sitt jordbruk, inte ens i kombination med jordbrukets binäringar eller annat arbete, utan skola sitta generation efter generation som understödstagare hos det allmänna. Tror man, att samhället bleve till freds med det — det skulle ju kunna tänkas teoretiskt åtminstone, att riksdagen följde reservanterna — men tror man, att det skulle skänka vederbörande själva tillfredsställelse att generation efter generation

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

sitta på det sättet och för sin utkomst vara beroende av samhällets hjälp och maximalt få ta emot 480 kronor om året? Jag måste svara nej på den frågan. Det skulle ju därmed också inträffa, att den som har ett mindre jordbruk, som i och för sig självt eller i kombination med binärningar till jordbruket eller annat arbete utgör en utomordentlig försörjningsbas på det sättet skulle, i motsats till andra människor med god försörjning, få mottaga ett speciellt understöd av det allmänna. Han kan t. o. m. faktiskt vara välsituerad. Han kanske har uppnått denna ställning just på grund av det allmännas insatser och medverkan. Kan verkligen något sådant vara rimligt? Jag måste svara nej! De uttalanden, som utskottet gjort, att de till vilka rationaliseringshjälpen inte nått skola i alla de fall, då det är av behovet påkallat och det överhuvud taget finns något hållbart skäl för det, förhjälpas till att sitta kvar på sina jordbruk, täcker enligt mitt förmenande de krav, som man rimligen kan ställa. Den uppfattningen har ju inte bara hävdats av RLF i dess av statsrådet apostroferade uttalande, utan, såvitt jag kan erinra mig, har lantbruksförbundet inte heller uttalat någon däremot stridande uppfattning.

När det från det håll, där man anser, att stödet bör bli permanent, göres gällande, att ett uteblivet stöd skulle innebära minskning av brukningsdelarnas antal och därmed ett konsekvent uttunnande av jordbruksbefolkningen, bör man komma ihåg, att behovet av stöd kommer endast att föreligga i det fall att vederbörande varken har ett s. k. bärkraftigt jordbruk eller ett kombinerat jordbruk eller kan inrangeras såsom stödjordbrukare, och det är väl i det långa loppet tämligen meningslöst, att den som inte är stödjordbrukare, d. v. s. för vars arbetskraft det inte finns nyttigt användning i trakten, skall sitta kvar såsom ett självändamål. Jag har mycket svårt att förstå, att det skulle vara någon mening i det. Det skulle ju bli resultatet, om denna stödform skulle bli permanent. Jag tror, som sagt, inte, att de, som skulle få hjälpen, själva skulle bli till freds, och jag tror överhuvud taget, herr talman, att småbrukarna inte äro så förfärligt trakterade av att i tid och otid betraktas såsom de där inte kunna ta reda på sig själva. Det finns en del som ha svårt för att klara sig, men de flesta äro nog karlar för sin hatt och tycka bäst om att inte betraktas såsom någon sorts minusvarianter vare sig i ekonomiskt eller i något annat hänseende.

Till sist, herr talman, frågan om efter vilka grunder bidraget skall utgå! Det har skett vissa justeringar i utskottet. Bidragsskalan har ändrats något på ett sätt som framför allt innebär en mjukare avveckling av stödet, och det har man enats om. Jag tror, att det är lyckligt. Den stora frågan är: Skall man som utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition och även 27-mannakommitténs förslag, gå in för att maximigränsen skall vara 10 hektar eller skall man höja den till 15 hektar? Det torde för övrigt böra erinras om att utskottet inte satt maximigränsen vid jordbruk på 10 hektar utan det är enligt utskottets förslag fråga om jordbruk på 10 hektar eller *därmed jämställda* jordbruk. Det finns faktiskt jordbruk på 20, 30 och 40 hektar som i ekonomiskt hänseende inte kunna inrangeras i bättre kategori än de som omfattas upp till 10 hektar, och det är uttryckligen sagt ifrån, att om prövningen utfaller i den riktningen, skall man gå upp till högre areal. För mig har, som jag inledningsvis berörde, det avgörande, herr talman, varit, att *antingen* skall man räkna med att vad som nu beslutas skall medföra en effektiv lönsamhet för basjordbruken — och jag ansluter mig obetingat till den uppfattningen, och jag har inte kunnat finna att vare sig Kungl. Maj:t eller utskottet har haft någon annan uppfattning — och då skola innehavarna av basjordbruk inte vara i behov av understöd, *eller* också skall den lönsamhet, som man säger sig vilja uppnå för basjordbruken, i själva verket inte uppnås, utan de basjordbruk.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
vilkas storlek är 10—15 hektar, skola bliva i behov av stöd. Det måste vara ett antingen — eller. De argument som framförts i fråga om utfallet av priskalkyl på typjordbruk i stället för som hittills på totalkalkyler, finner jag inte hållbara, därför att lönsamhetsanalyserna hittills ha visat, att totalkalkylerna med alla sina brister ha visat tämligen rätt, i alla händelser när det gäller kategorierna mellan 10 och 50 hektar, som de sista åren uppvisat de bästa resultaten. Skola producentbidrag normalt lämnas även till jordbruk på över 10 hektar, alltså utgå även till jordbruk, som tillhöra kategorien basjordbruk, så måste detta, såvitt jag förstår, komma att innebära, om det skall vara något motiv för det stöd som det allmänna därmed skänker, att man utgår från att de generella existensvillkoren inte äro tillfredsställande. Jag upprepar, att jag varken hoppas eller tror, att så skall bli fallet och kan inte på något sätt finna att det varit avsikten. Det må tilläggas, att yrkandet att sträcka upp arealgränsen också ligger annorlunda till i och med att man slopat varje sorts behovsprövning. Hade man en behovsprövning, så kunde det ju försvaras och sägas, att det finns brukningsdelar på över 10 hektar, som inte äro bättre än de som äro mindre, men i och med att man slopat varje behovsprövning blir ju följdén, att producentbidrag skulle utgå även till ännu flera sådana jordbruk, för vilka det aldrig varit avsett, och det är ytterligare ett skäl till att jag på den punkten har intagit den ställning jag gjort.

Ja, herr talman, jag har härmed — jag ber om överseende för att jag tagit någon tid i anspråk, men ärendets vikt kanske kan tjäna mig som ursäkt — berört de viktigare av de avsnitt som jag kände behov av att tala om. De reservationer beträffande vilka jag kommer att yrka bifall komma ju senare att föredragas, så att jag behöver inte nu gå in i detalj i dessa frågor, även om jag redan nu tillkännager, att jag kommer att yrka bifall till de reservationer, under vilka mitt namn står. Jag kan emellertid, oberoende av hur besluten i dag komma att utfalla i detalj, inte underlåta, herr talman, att uttala både ett hopp och en tro på att de viktiga långsiktiga beslut som i dag komma att fattas, komma att bli till gagn och välsignelse för jordbruket och för landet.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Efter jordbruksministerns inledning av debatten om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken tror jag mig kunna i betydlig grad inskränka mitt anförande. Jag hoppas därför att jag, när jag nu går att något motivera utskottsmajoritetens ståndpunkt, kan begränsa mig till att hålla, jag höll på att säga ett kort tal, men det är kanske bäst, att jag ändrar det till ett *jämförelsevis kort* tal.

Jag får väl följa det goda föredöme som givits av de båda ärade talarna för reservationerna nämligen att behandla det föreliggande utskottsutlåtandet i tur och ordning efter den indelning i olika avdelningar, som förekommer i utlåtandet. Jag börjar då med att säga några ord om den allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken. Beträffande målsättningen har utskottet påpekat, att jordbruket under senare tid undergått en imponerande utveckling men det oaktat haft att kämpa med betydande svårigheter. Att jordbrukets problem nu upptagits till en allsidig och ingående prövning hälsas av utskottet med tillfredsställelse. De i propositionen framlagda förslagen har utskottet funnit i stort sett väl avvägda. Det är vidare utskottets uppfattning, att dessa förslags genomförande inte blott är ägnat att verksamt förbättra ställningen för jordbruksnäringsen och dess utövare utan även blir av värde för det ekonomiska och sociala framåtskridandet i landet. Utskottet har givit sin anslutning till

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

departementschefens uttalande om att det närmaste målet bör vara att bereda jordbruksbefolkningen möjlighet att uppnå och bevara jämställdhet med andra befolkningsgrupper. För realiserandet av detta stora mål bör staten lämna jordbruket gränsskydd gentemot utlandet. Vidare bör staten medverka till en omfattande rationalisering inom jordbruket i syfte främst att nedbringa jordbrukets produktionskostnader. Så långt är utskottet enigt. Beträffande riktlinjerna i övrigt för den allmänna målsättningen är det egentligen bara herr Gustafson i Vimmerby och hans partivänner som ha anmält en avvikande mening. Jag skall beträffande den av bondeförbundsrepresentanterna avgivna reservationen, i vad den avser denna punkt, inskränka mig till att blott och bart säga, att om man studerar reservationen noga, finner man, att den i långa stycken använder sig av utskottets egen motivering med några tillägg, några ändringar och några uteslutningar. Den syftar väl närmast till, som väl också framgick av herr Gustafsons anförande, att på ett mera konkret sätt än utskottet förmått försöka precisera storleken av den produktionsvolym, som anses för eftersträvansvärd och värd att stödja.

Om produktionsvolymen har utskottet i sitt utlåtande uttalat följande: »Emellertid saknas för närvarande sådana utgångspunkter, som erfordras för att man skall kunna företaga en dylik avvägning och precisering av storleken av den jordbruksproduktion, som på långt sikt kan vara önskvärd ur det allmännas synpunkt. För den tid, som nu kan överblickas, synes det dock med hänsyn till de internationella förhållanden, som nu råda, uteslutet att föra en politik, som äventyrar vår förmåga till självförsörjning.» Att vi skulle kunna upprätthålla en jordbruksproduktion större än det inhemska konsumtionsbehovet är otänkbart, men å andra sidan är det tämligen självfallet, att man åtminstone för den närmaste tiden inte får ifrågasätta någon begränsning av produktionens storlek.

Vidare mena reservanterna att marginalen mellan produktionsvolym och konsumtionsvolym skall kunna hållas något lägre än vad utskottsmajoriteten föreslagit. Då avsättningen av jordbruksprodukterna enligt såväl departementschefens som utskottets uppfattning förutsattes bli en jordbrukarnas egen sak och ett stöd utöver den erforderliga konsumtionsvolymen, som jag förut påpekat, inte är tänkbart, bjuder försiktigheten att ordna det så, att man inte riskerar att någon gång komma över det möjligas gräns. Det må vara sant, att risken härför i närvarande stund förefaller liten eller ingen. Att det förefaller så är beroende på den livsmedelsbrist som för närvarande är rådande i stora delar av världen. Målsättningen är emellertid ett långtidsprogram och ingen vet vad framtiden bär i sitt sköte. Jag tror därför att det är klokast att inte vara alltför tvärsäker.

Jag kan inte underlåta att, innan jag lämnar detta avsnitt av utlåtandet, säga en liten artighet till herr Gustafson i Vimmerby och hans meningsfränder. Det föreföll mig verkligen, då jag läste reservationen, som om den beträffande den nu omnämnda avdelningen i utskottsutlåtandet skulle varit ett uttryck för att reservanterna reserverat sig i det vällovliga syftet att åtminstone till synes ha en egen linje att kunna falla tillbaka på. Efter detta övergår jag till nästa avdelning, som gäller det allmänna prisstödet. Propositionens förslag angående det allmänna prisstödet omfattning och utformning tillstyrkes av utskottet. Detta innebär att med utgångspunkt ifrån en viss genomsnittlig rationaliseringsgrad avväges stödet så, att för jordbruk av ungefärligen den åsyftade rationaliseringsgraden skall ges full lönsamhet. Med full lönsamhet avses i detta fall att avkastningen av jordbruket skall täcka samtliga kostnader för jordbruksdriften, ränta på investerat kapital och erforderliga avskrivningar inberäknade, samt ge jordbrukets arbetskraft en ersättning, som i prin-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

cip svarar mot arbetsersättningen till jämförbara arbetargrupper. Prisstödet är avsett att avvägas med beaktande av behovet vid de egentliga bondejordbruken, d. v. s. genomsnittliga jordbruk i storleksgruppen mellan 10 och 20 har, eller — för att använda det uttryck som användes i debatten om jordbruksrationaliseringen — de s. k. basjordbruken, jordbruk som alltså inom nämnda storleksgrupp fylla rimliga anspråk beträffande arrondering och fasta anläggningar.

Med undantag av våra ärade bondeförbundsrepresentanter är utskottet tämligen enigt även om principerna för den allmänna prissättningen. Visserligen har herr Svensson i Ljungskile i det fallet anmält en liten reservation, men det har jag närmast tytt så, att herr Svensson velat stryka några rader i den del, som avhandlar den allmänna prissättningen, därför att han ville hålla vägen öppen för att i senare avdelningar av utlåtandet kunna yrka på ett mera permanent småbrukarstöd. Dessutom har herr Svensson i Ljungskile yrkat på ett mera positivt uttalande beträffande den av herr Sandberg väckta motionen om upprättande av särskilda jordbrukskalkyler för Norrlands del.

Herr Gustafson i Vimmerby, som i dag har värtaligt skildrat reservanternas uppfattning, vill inte ta ställning till frågan om basjordbrukens storlek just nu. Han och hans meningsfränder vilja ställa den frågan på framtiden. Under tiden föreslå de att det skall utföras lönsamhetsberäkningar jämväl för jordbruk i storleken 10—15 har. Jag ber häremot bara att få säga det, att då man väljer basjordbruk är det väl ändå önskvärt att man får en förhållandevis bred bas för undersökningsmaterialet. Enbart ur den synpunkten förefaller det utskottet lämpligt, att lönsamhetsberäkningarna baseras på storleksordningen 10—20 har; de egentliga bondejordbruken befinna sig inom denna ram och det är en tämligen vid bas. Jag ber dessutom få nämna, att beträffande de jordbruk som befinna sig inom denna grupp har det överväldigande flertalet en areal av mellan 10 och 15 har. Om man gör en genomsnittsbereäkning beträffande alla jordbruk med en areal av mellan 10 och 20 har, kommer detta att innebära att man grundar sig på uppgifter, som till den allra största delen häröra från jordbruk, som äro mindre än 15 har. Det är detta som gör — det har också herr Liedberg i sitt anförande påpekat — att den siffermässiga skillnaden beträffande basjordbruken å ena sidan mellan gruppen 10 och 20 har och å andra sidan mellan gruppen 10 och 15 har blir tämligen obetydlig. Skillnaden mellan de båda metoderna blir vid bestämmandet av prisstödets storlek också rätt oväsentlig. Nu veta vi dessutom att det visst inte saknas möjligheter att få fram lönsamhetskalkyler även för andra storleksgrupper av jordbruk än de nyssnämnda.

Härefter kommer jag över till avdelningen om den yttre rationaliseringen. Först då ett par ord om principerna för densamma. Vad utskottet uttalat på s. 78—79 angående stöd åt vissa mindre jordbrukare har inte kunnat biträdas av folkpartiets och bondeförbundets ledamöter. Det gäller utskottets principiella ståndpunktstagande och uttalande, att irrationella brukningsdelar icke genom subventionsåtgärder på lång sikt böra bevaras i sitt nuvarande oändamålsenliga skick, utan att man i stället bör eftersträva att de förvandlas till bärkraftiga brukningsdelar. Det kan i detta sammanhang erinras om att man även på annat sätt kan förbättra jordbruksbefolkningens läge än genom att tillgripa speciella subventioner. Det gäller alltså med andra ord den viktiga principfrågan, huruvida småbrukarstödet skall ha karaktären av ett mera tillfälligt bistånd under den nuvarande generationens tid och till dess andra åtgärder hunnit vidtagas eller om detta stöd skall permanentas. Man måste fråga sig om det är önskvärt att en mängd jordbruk bibehålles i ett icke bärkraftigt skick eller om det inte är bättre att sikta mot målet bärkraftiga jordbruk i största möjliga utsträckning och ökade försörjningsmöjligheter för de bestående små-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

brukens innehavare. Utskottet har för sin del ansett sig ha synnerligen goda skäl för det senare av dessa nämnda alternativ.

Därutöver har herr Gustafson i Vimmerby och hans meningsfränder reserverat sig i ett principiellt uttalande om att vid förstärkning av ofullständiga jordbruk skall tillskottsorden för första hand tagas ifrån statens och andra allmänna skogar. Och när det gäller expropriation vill herr Gustafson att den i främsta rummet skall göras från bolag och i ägarhänseende med dem jämställda jordbruksfastigheter. Jag behöver inte polemisera emot den ståndpunkten, det har gjorts förut under debatten här. Jag vill endast påpeka att utskottet för sin del icke anser det möjligt att i dylika fall uppställa någon allmängiltig regel. Det avgörande måste vara den lämpligaste lösningen, och den lösningen bör genomföras utan avseende på vem som äger marken. När det gäller medlen för den yttre rationaliseringens genomförande är utskottet enligt därom, att denna rationalisering i största möjliga utsträckning bör genomföras på frivillighetens väg. För åstadkommande härav tillstyrkes förslaget om en aktiv inköpspolitik förenad med en omfattande låne- och bidragsverksamhet.

Utskottsmajoriteten delar jämväl departementschefens uppfattning att de nyss nämnda medlen — den aktiva inköpspolitiken, bidrags- och låneverksamheten — inte äro tillräckliga, utan att även andra, tvingande bestämmelser äro nödvändiga. I anslutning till denna tankegång tillstyrker utskottet departementschefens förslag om såväl införande av expropriationsrätt som lagen om förköpsrätt för staten.

Vad expropriationen beträffar föreligger en reservation ifrån högerrepresentanterna, som yrka avslag på lagförslaget. Utskottet menar att det i vissa fall är nödvändigt att det finns möjligheter att använda ett sådant instrument. Bestämmelsen om expropriation är också utformad på sådant sätt, att jag inte kan finna att det är någon som helst fara för dess användande i onödan eller till förfång för markens ägare. Särskilt har utskottet i detta avseende understrekat departementschefens uttalande, att expropriation endast bör ifrågakomma såsom ett sista medel för att genomföra den önskade yttre rationaliseringen och alltså ej bör tillgripas, såvida ej försök att på frivillighetens väg förvärva den erforderliga marken gjorts men misslyckats. Högern har som sagt i det fallet yrkat rent avslag på lagförslaget, och herr Svensson i Ljungskile yrkar tillsammans med sina meningsfränder i utskottet, att den förändringen skall vidtagas i expropriationslagstiftningen, att fysisk person som bara har en fastighet skall undantagas ifrån lagens bestämmelser.

Särskilda utskottet gjorde för någon tid sedan en resa till Dalarna och studerade de jorddelningsförhållanden, som där äro rådande. Jag vet inte vilket intryck av denna resa de övriga kollegerna fingo, men för egen del fick jag ett mycket starkt intryck av att det inte finns möjlighet att komma till rätta med Dalarnas oefterrättliga nuvarande jorddelningsförhållanden, om inte jämväl ett expropriationsförfarande står till buds. Då det vid vårt besök omnämndes att det finns massor av ägare till smärre eller större fastigheter som inte bo på platsen, eller ens i Kopparbergs län utan äro bosatta i Stockholm, i Amerika, i Australien eller Kina och att det är omöjligt att kunna förvärva dessa ägares fastigheter, så fick jag en ytterligare stärkt känsla utav att här är det dock fråga om sådana fall, då den av herr Svensson i Ljungskile förordade inskränkningen skulle bli i mycket hög grad oläglig och hindrande.

Herr Liedberg talade i dag mycket kraftfullt emot införandet av en expropriationslagstiftning, men jag undrar om inte herr Liedberg därvidlag förtog sig en liten smula. Herr Liedberg roade sig med att måla den s. k. planhushållningsdjävulen på väggen. Ja, jag förstår att det är ur herr Liedbergs syn-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik m. m. (Forts.)
punkt mycket nyttigt — och kanske ur mångas synpunkt angenämt — att se den potentaten målad på väggen, men jag undrar om han inte i det här fallet målades med så bjärta färger, att den omdömesgilla allmänheten skall förstå att det var en oerhörd överdrift. Har det allmänna tolererat expropriationsrätten, godkänt expropriationsförfarandet och ansett den vara nödvändig beträffande en hel del andra ändamål skall det då inte vara fullt berättigat i de undantagsfall, där expropriation kan förekomma, att använda detta instrument, för att åstadkomma en förnuftig och rimlig jordfördelning här i landet?

Beträffande förköpsrätten har det förut nämnts att utskottet företagit några ändringar i den kungl. propositionen. De äro kanske inte av så stor räckvidd — en gäller frågan om utvidgande av undantagen för släktingar från lagens giltighetsområde. Där har utskottet velat utsträcka undantagen från, som i propositionen är föreslaget, make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling samt syskon, till att även omfatta syskons barn. Att som en rad reservanter föreslå utsträcka dessa undantag jämväl till syskons avkomlingar i längre bort liggande led kan jag inte förstå att det finns någon anledning till. Jag kan ge herr Liedberg rätt i att detta kanske inte betyder så värst mycket därför att antalet fall, då det gäller längre bort liggande led än syskons barn, som kan bli aktuellt, inte är så stort.

Det var en intressant behandling av denna fråga i särskilda utskottet. Det hade motionerats från flera håll att undantagen skulle utsträckas till syskonbarn, men när vi undersökte detta närmare kommo vi underfund med att med begreppet syskonbarn avses enligt lagens mening kusiner! På direkt fråga till de ärade motionärerna, om de avsågo kusiner eller syskons barn, svarades det enstämigt från de i utskottet närvarande motionärerna, att de inte avsågo kusiner utan blott syskons barn. Nu vilja reservanterna gå något litet längre än de själva, enligt egen uppgift, i sin motion avsett. Utskottet har inte funnit att det finns tillräckliga skäl för ett dylikt utsträckande av undantagen i fråga.

Vidare föreslår utskottet den förändringen att arrendatorernas förköpsrätt alltid bör gå före kronans. De fall då denna fråga kan bli aktuell förefalla kanske inte heller vara så värst många, och det bör därför enligt utskottets förmenande inte möta några större betänkligheter, att arrendatorerna formellt oinskränkt bibehållas vid den förköpsrätt som tillförsäkrades dem genom 1943 års lagstiftning.

Slutligen har utskottet stannat vid att göra en annan liten ändring, nämligen att i de fall då jordägare erbjudit lantbruksnämnd att förvärva hans fastighet och nämnden ej inom i lag föreskriven tid av tre månader antagit hembudet, skall den tid, varunder förköpsrätt på nytt *inte* kan göras gällande, utsträckas från ett till två år efter hembudet. — Härmed tror jag mig kunna lämna detta avsnitt i utskottsutlåtandet. Näst följande avdelning behandlar den inre rationaliseringen. Beträffande den har jag intet att anföra, då utskottet i detta avseende är fullständigt enigt och där i princip har tillstyrkt vad departementschefen har föreslagit.

Vi gå alltså över till organisationen av rationaliseringsverksamheten. Där föreligga reservationer från samtliga borgerliga representanter i ett par frågor. Det gäller dels gränsdragningen mellan lantbruksnämnd och hushållningssällskap och dels frågan om lantbruksnämndernas sammansättning. Vad gränsdragningen beträffar föreslås det från reservanternas sida, att jordförbättringsverksamheten fortfarande skall handläggas av hushållningssällskapen. Jag tillåter mig — det hoppas jag att både herr talmannen och kammaren hålla mig räkning för — att i detta avseende inskränka mig till att omnämna att ut-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

skottet för sin del funnit, att det råder ett intimt samband mellan jordförbättringsverksamheten och den yttre rationaliseringen. Detta gör att utskottet finner det mest ändamålsenligt att även denna verksamhet handhaves av lantbruksnämnderna. För att konsulenterna, oavsett var de äro anställda, skola effektivt kunna utnyttjas har utskottet gjort ett uttalande, att i den mån deras kompetens det medger böra sådana befattningshavare kunna användas för båda organens räkning. Föreskrifter i dylikt avseende anser utskottet kunna utfärdas instruktionsvis.

I fråga om lantbruksnämndernas sammansättning har i propositionen, som i denna del fullständigt tillstyrkts av utskottsmajoriteten, föreslagits, att lantbruksnämnd skall bestå av sju ledamöter, ordföranden och två ledamöter utsedda av Kungl. Maj:t, självskrivna ledamöter skola vara hushållningssällskapets sekreterare och lantbruksdirektören, de två återstående ledamöterna väljas av hushållningssällskapet. Reservanterna föreslå, att antalet ledamöter skall utökas från sju till nio och att de båda nytillkomna ledamöterna jämväl skola utses av hushållningssällskapet.

Som motiv för denna reservanternas ståndpunkt har i huvudsak anförts, att jordbrukarna härigenom skulle erhålla en starkare representation i lantbruksnämnden. Det är betecknande, att den talrika representation av jordbrukare, som fanns i 27-mannakommittén vid behandlingen av denna fråga, inte under kommitténs arbete hade kunnat komma underfund med att det förelåg en sådan fara, som här i dag göres gällande, för att jordbrukarna inte skulle i tillräcklig grad bli representerade. Med den sammansättning som här föreslås av regeringen och utskottet tror jag inte det råder någon tvekan om att jordbrukarintressena komma att vara synnerligen väl tillgodosedda. Den omständigheten, att det är ett statligt organ som kommer att tilldela lån och bidrag för såväl inre som yttre rationalisering, behöver icke på något sätt strida mot den av utskottet enhälligt uttalade uppfattningen, att rationaliseringsverksamheten bör vara en jordbrukarnas egen sak.

Då jag hörde herrar Gustafson i Vimmerby och Liedberg argumentera för en ändrad sammansättning av lantbruksnämnderna och därvidlag uttala, att det vore risk för att jordbrukarna skulle få en alltför svag representation i dessa nämnder, kunde jag icke låta bli att erinra mig, att det för närvarande finnes läsnämnder tillsatta av Kungl. Maj:t, nämligen egnahemsnämnderna. Samtliga ledamöter i egnahemsnämnderna äro tillsatta av Kungl. Maj:t. Men jag har funnit, att trots att allesammans äro tillsatta av Kungl. Maj:t finnes det län, där nämndens samtliga ledamöter, ordföranden inräknad, äro jordbrukare. Jag tror, att om man går till vilket län som helst i landet skall man finna, att jordbrukarinslaget är mycket väl representerat. Jag kan därför icke förstå annat än att farhågan för att Kungl. Maj:t skulle förbise att vid tillsättandet av statens representanter i lantbruksnämnderna även taga vederbörlig hänsyn till jordbrukarnas intressen måste anses mycket överdriven. Med de deklarationer, som i dag gjorts från jordbruksministerns sida, förefaller det mig närmast vara så, att herrar reservanternas farhågor i detta avseende näppeligen kunna datera sig till dagens situation utan först kunna tänkas bli aktuella i ett läge, då det blir en annan Kungl. Maj:t som tillsätter lantbruksnämnderna.

Jag övergår så till det särskilda stödet åt innehavarna av vissa jordbruk. Som förut antytts har utskottet godtagit principen, att småbrukarstödet får karaktären av ett övergångsbidrag, ett övergångsbidrag som bör utgå till de nuvarande brukarna under hela den tid de sitta kvar som brukare av sina fastigheter. Även nytillkomna brukare kunna under viss förutsättning efter prov-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
ning av lantbruksnämnden få del av stödet under den tid som förflyter, innan rationaliseringsarbetet hunnit fullt genomföras.

Utskottet ger sin anslutning till departementschefens förslag, att stödet skall lämnas i form av producentbidrag. Efter mycket noggrant vägande av skälen för och emot den av departementschefen föreslagna inkomstgränsen har utskottet slutligen kommit till den uppfattningen, att skälen för inkomstgränsens slopande väjde tyngst. Härvid har utskottet icke på något vis förbisett, att bidragen enligt utskottets förslag komma att utgå även till sådana brukare, som ej kunna anses vara i behov av detta särskilda stöd vid sidan av det allmänna prisstödet. Men trots detta har utskottet dock funnit, att framför allt de med en inkomstprövning förenade praktiska svårigheterna äro så pass stora, att utskottet ej kunnat förorda ett bibehållande av inkomstgränsen.

Vidare har utskottet beträffande skalan för utbetalande av producentbidrag gjort ett par smärre ändringar i propositionen. I princip ansluter sig utskottet till den i propositionen föreslagna skalans konstruktion, nämligen att bidraget skall utgå med 12 öre per kilogram mjölk upp till en mjölmängd av 4 000 kilogram per år. Därefter skall bidraget bli oförändrat mellan 4 000 och 7 000 kilogram. Efter 7 000 kilogram skall det enligt utskottets förslag avvecklas med 3 öre per kilogram, medan departementschefen föreslagit 6 öre per kilogram. Detta innebär, att avvecklingen blir långsammare än som skett, om propositionens förslag i detta fall genomförts. Vidare har utskottet gjort ett uttalande om att en årsreglering eller årsutbetalning av producentbidraget är att föredraga.

Beträffande stödet åt mindre jordbrukare föreligger det reservationer från såväl bondeförbundet som folkpartiet, där man vill bland annat sätta arealgränsen för bidrags utgående icke såsom Kungl. Maj:ts och utskottet förordat vid 10 hektar utan i stället vid 15 hektar. Nu är det emellertid så, att basjordbruksberäkningarna föreslås skola ske inom storleksgruppen 10 och 20 hektar. Då förefaller det orimligt att sätta arealgränsen för producentbidragen så högt, att den stora massan av basjordbruk kan komma i åtnjutande av bidrag. Även om en del av dessa jordbruk bortfaller på grund av för hög årsleverans, är det dock så, att basjordbruken avses att göras lönsamma genom den allmänna prissättningen.

Herr Svensson i Ljungskile har dessutom konstruerat en annan skala för producentbidragens utbetalande. Jag har ingen anledning att upptaga en polemik med herr Svensson. Jordbruksministern har redan påpekat åtskilliga saker beträffande den av herr Svensson föreslagna skalan. Jag bara vill framhålla, att den skala, som herr Svensson föreslår, innebär, att de allra minsta småbrukarna få ett något mindre bidrag än vad utskottet föreslår, under det att de något större småbrukarna få ett något större bidrag än enligt utskottets förslag.

Principen om producentbidragens karaktär av övergångsbidrag har, som jag förut nämnt, icke vunnit full anslutning. Där anmäla bondeförbunds- och folkpartireservanterna en avvikande mening. Herr Svensson i Ljungskile säger rent ut, att åt stödet bör givas samma motivering och samma allmänna karaktär som åt prisstödet för jordbruksnäringen i övrigt. Och herr Gustafson i Vimmerby säger i den reservation han undertecknat, att det kräves ett mera permanent stöd till vissa grupper av mindre jordbruk vid sidan av det allmänna prisstödet.

Ja, här ha vi alltså den stora principfrågan på nytt, principfrågan, huruvida man skall försöka permanenta en småbrukarklass, som enligt allmänt vittnesbörd icke har ekonomiska förutsättningar att enbart genom jordbruksdriften kunna nå fram till en tillfredsställande bärgning, eller om man skall

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

gå den väg, som departementschefen och utskottet förorda, d. v. s. söka åstadkomma en sådan rationalisering av jordbruksnäringen i stort, att jordbruken i möjligaste mån förvandlas till bärkraftiga jordbruk. Jag kan icke komma ifrån att, även med den kanske i viss mån försiktiga formulering som reservationerna fått, kan det icke innebära annat än att de avse att under kommande tider permanenta en grupp jordbruk, som icke, enligt vad vi nu allesammans kunna bedöma, givit eller i framtiden kunna giva sina utövare en skälig bärgning.

Jag gör gällande, att när det allmänna godkänt målsättningen för en jordbrukspolitik, som syftar till att i det allmänna prisstödets form giva jordbruket full lönsamhet, är det varken försvarbart eller genomförbart att samtidigt permanenta en understödsform för irrationella brukningsdelar. Det är jämväl viktigt, att stödet ej får en sådan form, att bidrag kommer att i någon större mån utgå till innehavarna av jordbruk, som äro belägna inom basjordbrukens ram.

Härefter finnes det tre avdelningar i utskottets utlåtande. Det är de avdelningar som heta »Utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område», »Organisationen av den prisreglerande verksamheten» samt »Kostnadsberäkningar och anslagsaskanden». Beträffande dessa delar har jag ingenting att anföra, därför att rörande dem råder inom utskottet full enighet. Där har utskottet givit sin anslutning till den kungl. propositionens förslag.

Det var en sak, som jag i samband med stödet åt det mindre jordbruket ytterligare skulle tillägga. Det var, att när jag studerade den reservation, som herr Gustafson i Vimmerby och hans meningsfränder avgivit, kunde jag icke finna annat än att om denna reservation vinner riksdagens bifall så har riksdagen icke sagt ett enda ord om inkomstgränsen beträffande producentbidragens utgående. Därest herr Gustafsons reservation i detta fall godkännes av riksdagen, innebär det, att riksdagen kommer att giva sin anslutning till vad i propositionen föreslagits, nämligen att det skall *vara* en behovsgräns. Detta ger mig anledning att ställa en direkt fråga till herr Gustafson i Vimmerby, huruvida detta misstag är medvetet eller omedvetet.

Ja, herr talman, med vad jag nu anført har jag redovisat några av de synpunkter, som varit vägledande för utskottsmajoriteten. Även om skilda uppfattningar kommit till uttryck under utskottsbehandlingen av detta stora och viktiga ärende, så konstaterar jag med stor tillfredsställelse, att i de väsentliga delarna äro vi överens. Debatten i utskottet och överläggningen här i dag ha mest rört sig om utanverken. Ehuruval olika meningar om dessa utanverk göra sig gällande, tror jag mig dock kunna bakom de skilda uppfattningarna spåra en för oss alla gemensam vilja att på bästa sätt medverka till ett rättvist inpassande av vårt lands jordbruk i det allmänna näringslivet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till särskilda utskottets utlåtande.

Herr **Gustafson** i Vimmerby erhöll på begäran ordet för kort genmäle och ytttrade: Herr talman! Jag begärde ordet utslutande med anledning av vad särskilda utskottets ärade ordförande var inne på nu till sist, när han här anmärkte på, att av vår reservation icke framginge, huruvida vi hade velat vara med om att slopa behovsprövningen eller ej. Jag kan om detta säga, att jag har vid genomläsning av reservationen, sedan den kom från trycket, kommit underfund med, att man vid renskrivning av reservationen har tappat bort en transumering, som hänförde sig till utskottets eget uttalande rörande formerna för stödet åt nuvarande innehavare och brukare. Jag beklagar, att det blivit på

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
 det sättet. Men det var så förfärligt bråttom vid avlämnandet av reservationerna. Vi fingo dem utskrivna först i sista ögonblicket. Det var inte möjligt att före avlämnandet hinna göra en noggrann genomläsning och komma underfund med detta fel.. Emellertid torde nog en välvillig läsare och uttolkare av reservationens innehåll kunna komma fram till, att vi icke på något sätt ha avsett att behålla kvar en behovsprövning.

Härpå anförde:

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag skall försöka att icke säga så mycket om de saker om vilka jag i huvudsak är överens med utskottet och i väsentliga delar även med Kungl. Maj:t.

När det gäller produktionsvolymen, som här i dag varit omdiskuterad, så tror jag, att den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t och ännu mera utskottet intagit, från jordbrukets sida kan betraktas såsom nöjaktig. Det kan med hänsyn till de prisreglerande organens fortsatta verksamhet icke vara något intresse att pressa upp den svenska produktionen alltför högt med resultat, att ett par tre goda skördeår kunna ställa de prisreglerande organen inför mycket stora svårigheter. Dessutom har jag fattat Kungl. Maj:ts skrivning på den punkten så, att Kungl. Maj:t har bedömt utvecklingen för de närmaste åren på det sättet, att man egentligen icke kan räkna med, att det svenska jordbruket orkar med en större produktion än vad 27-mannakommittén betecknade såsom medelalternativet. Om denna bedömning är riktig, saknar ju hela denna diskussion varje spår av aktualitet för de närmaste åren, kanske för ett tiotal år. Jag tror icke, att vi ha anledning att nu diskutera alltför ingående om vad som sedan skall hända.

När det gäller basjordbruket har jag också haft den uppfattningen, att en storleksgrupp av 10—20 hektar bör kunna läggas till grund för kalkylerna. Det är ju, såsom här förut i dag påpekats, så, att skillnaden i medelareal emellan gruppen 10—15 hektar och gruppen 10—20 hektar icke är stor. Det är en öppen fråga vilket som för jordbrukets del, rent formellt och tekniskt sett, skulle bli fördelaktigast. En annan sak är det med Norrland, där det stora flertalet jordbruk ligger under basjordbrukets nivå. Där har jag anslutit mig till den tanken, att man borde göra en kalkyl även för gruppen 5—10 hektar för att med hjälp av denna kunna bedöma prisdifferentieringen till förmån för Norrland. Alla äro ju överens om att en sådan prisdifferentiering är nödvändig. Då det är på det sättet, bör ju ingen egentligen kunna ha något emot att man söker skaffa sig fast mark under fötterna, när en sådan prisdifferentiering undan för undan skall utformas.

För övrigt skulle jag bara helt allmänt vilja göra en liten reflexion inför allt detta tal om basjordbruket. Man diskuterar denna kalkyl, som vi icke få fram i den omfattning och det format, som vi behöfve, ännu på åtskilliga år, som om den vore en absolut fast klippa i hela detta problemkomplex.

Ja, man får hoppas, att den blir en sådan fast grund. Men så alldeles säkert är det ju ej, att man kan göra prissättningen till en direkt funktion av en sådan kalkyl. Det blir ju en sak som man ej kan undgå att bedöma den gången man har materialet framför sig. Det kan väl icke vara möjligt att uraktlåta att i det sammanhanget även se på alla andra indikatorer, som man har när det gäller den ekonomiska utvecklingen och jordbrukets läge. Det komma nog de, som vid den tiden skola sörja för den ekonomiska politiken här i Sverige, att göra alldeles oberoende av vad vi tro och vad vi besluta.

När det gäller den yttre rationaliseringen har jag icke så värst mycket att invända mot den målsättning, som man nu kommit fram till, och de medel,

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens m. m. (Forts.)

som härvidlag rekommenderas. I fråga om målsättningen skulle jag mycket starkt vilja stryka under betydelsen av att man tar hänsyn till förhållandena i olika landsändar och olika bygder. Detta har sagts i propositionen, och kanske ännu starkare har det betonats i utskottsutlåtandet. Jag tror för min del att betydelsen härav undan för undan bör strykas under. Det är ju inte möjligt att härutinnan skriva annat än i allmänna ordalag, och dessa allmänna formuleringar måste ju inrymma en betydande elasticitet. Det måste bli själva tillämpningen som i väsentlig grad får bli avgörande för resultatet av verksamheten. Jag tror för min del att det är viktigt att de människor ute i bygderna, som överhuvud taget äro intresserade av näringslivet där, få göra sin mening gällande.

I fråga om lagen om förköpsrätt och den utvidgade lagen om expropriation, som det här är fråga om, har jag inte så värst mycket att anmärka. I fråga om lagen om förköpsrätt vill jag framhålla, att de eftergifter, som därvidlag gjorts, har jag ansett vara de nödvändigaste liksom också att de allmänna uttalandena om lagens tillämpning gått i den riktning, som jag ansett vara riktig. När jag såg den paragrafmässiga utformningen av lagen om förköpsrätt fick jag närmast det intrycket, att det kanske komme att bli svårare att handskas med denna lag än man trodde skulle bli fallet, när man så att säga mera i princip diskuterade saken. Men hur därmed kommer att förhålla sig, får ju erfarenheten utvisa. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet apostroferade mig i detta stycke i sitt inledningsanförande, då han gjorde gällande att jag skulle hålla på min ståndpunkt ända till rättshaveri men samtidigt framhöll att jag var stadd på ständig glidflykt. Det är ju litet svårt att överhuvud taget kunna förstå detta herr statsrådets resonemang. På tal om begreppet glidflykt, som av statsrådet exemplifierades därmed att jag skulle ha vidgat anspråken på undantag från förköpsrätten, något som några talare här förut berört, vill jag framhålla, att uttrycket syskonbarn, som använts i såväl reservationen till 27-mannakommitténs betänkande som i motionerna, lagtekniskt sett har en vidare betydelse än vi för vår del observerat. Begreppet innefattar nämligen även kusiner. Utskottets sekreterare föreslog i stället det lagtekniskt sett mera riktiga ordet syskons avkomling, ett uttryck, som ju innefattar alla de följande leden. Frågan gällde således själva skrivsättet. Enligt min mening är det hela icke någon sakfråga av egentlig betydelse utan mera en formell fråga, låt vara att här naturligtvis kan inrymmas ett och annat fall av saklig betydelse. Herr statsrådet har emellertid själv framhållit, att undantaget för syskons barn icke kommer att spela så stor roll, och i ty fall lära väl undantagen för syskons barnbarn och barnbarnsbarn komma att spela endast en mikroskopisk roll. Det är alltså i sak icke fråga om någon olika ståndpunkt utan endast fråga om hur man skall uttrycka själva begreppet. I det avseendet litade jag på den juridiska expertis, som stod till förfogande. I förbigående noterar jag, att de eftergifter, som utskottets ärade ordförande gjorde, i utskottet av honom då betecknades som mycket stora, men att de, när de presenteras här, betecknas såsom ganska små.

I fråga om expropriationsförfarandet vill jag framhålla, att min inställning är den, att en lag bör finnas, som tillåter expropriation av tillskottsmark, exempelvis åker, betesmark och skog. Förhållandena i vårt land äro tyvärr sådana, att de mindre jordbruken i många bygder icke kunna utökas annat än genom sammanläggning. Det är emellertid i och för sig icke önskvärt att antalet självständiga jordbruk i vårt land alltför starkt minskas. I bygder, där stora markcomplex av olika slag finnas, är det därför önskvärt att sammanläggningslinjen i många fall undvikas genom att tillskottsjord anskaffas från större jordbruk och skogsområden. Jag tror, att det i många fall kommer att visa

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
sig vara till nytta, att därvid en möjlighet till expropriation finnes. Man behöver därför inte överdriva expropriationens betydelse. Jag tror också, att hela expropriationsförfarandet en god tid framåt kommer att befinna sig på experimentstadiet och att det icke är så lätt att göra några tvärsäkra uttalanden om hur pass stor roll förfarandet kommer att spela. Jag har emellertid för min del den uppfattningen, att expropriationslagen som sådan bör finnas med i myndigheternas utrustning.

Förslaget till lag om expropriation innefattar möjlighet att från enskilda personer, som icke bo på sina jordbruk eller bruka dem för att få sin huvudsakliga försörjning och ej heller äro mantalsskrivna på dem, expropriera hela brukningsdelar. Det är klart att det är en oerhörd skillnad ur den enskildes synpunkt, om man från honom exproprierar en liten del av hans jordbruk men därvidlag är bunden av föreskrifterna att jordbruket icke får avsevärt försvagas i fråga om sin ekonomiska bärkraft — och vederbörande alltså i stort sett siter i orubbat bo — eller om man exproprierar en hel brukningsdel. Givet är att det kan finnas människor, som skaffat sig sina jordbruk och besitta dem av sådana motiv, att man moraliskt sett kanske icke träder deras rätt alltför när genom en expropriation. Men det kan också finnas personer, som äro bundna på sådant sätt vid den jord de kommit i besittning av att det måste te sig som en uppenbar kränkning att expropriationsförfarandet tillgripes. I sistnämnda fall har man ju endast att välja mellan hur långt man å ena sidan vill skydda den enskilda äganderätten och å andra sidan tillgodosè rationaliseringsintresset. Min partikamrat Sundelin och jag ha därvid i en reservation valt den linjen, att den, som icke innehar mer än ett jordbruk, bör vara befriad från expropriationshot.

Jag skall icke uppehålla mig i detalj vid själva organisationen. Jag befinner mig beträffande den frågan i sällskap med flera reservanter, och saken har redan berörts här av en av dem. Jag tror för min del, att det är tämligen omöjligt att ge bindande bevisning för att den ena gränsdragningen principiellt sett skulle vara bättre än den andra. Man kan icke komma ifrån att det hela blir en omdömesfråga, och vid sådant förhållande tror jag att det finns all anledning att ta hänsyn till den mycket utbredda opinion, som därvidlag gjort sig gällande inom remissinstanserna och bland jordägarna. Om jag jämför den proposition vi i dag behandla och den proposition angående hushållningssällskapens omorganisation, som vi för någon tid sedan hade före, tycker jag nog för min del, att hushållningssällskapen blivit ganska starkt uttunnade. Det gör att jag anser, att vi icke böra gå för långt i fråga om överflyttningen av arbetsuppgifterna.

Vidare skall jag, herr talman, be att få säga några ord om stödet åt det mindre jordbruket. I det avseendet beskriva våra meningsmotståndare vår ståndpunkt på det sättet att vi skulle vilja förorda att icke rationella jordbruk generation efter generation skola få leva som statens understödstagare. Jag har för min del ännu icke träffat på någon, som försökt att beskriva vår ståndpunkt på det sätt, som vi själva uppfatta den. Jag tror att man härvidlag bör göra en principiell skillnad mellan begreppet socialt understöd och begreppet producentbidrag. Det var ju en av 27-mannakommitténs »fina» uppfinningar att stämpla hjälpen åt det mindre jordbruket såsom enbart en socialt understödshistoria och att ställa denna hjälp såsom någonting alldeles principiellt skilt från allt annat jordbruksstöd. Men vad finns det egentligen för anledning härtill? Allt annat jordbruksstöd har ju sin både ekonomiska och sociala motive-ring. Hur mycket som i stödet ingår av sociala och ekonomiska motiv kan ju, beroende på konjunkturer och jordbrukets ställning, växla från tid till annan. Jag kan icke förstå varför man nödvändigt skall försöka renodla en so-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

cial understödslinje för det mindre jordbruket. Det är klart att det stöd, som vi vilja vara med om att rekommendera, delvis har en social motivering. Motiveringen som sådan är emellertid icke bara av social natur, utan den är också betingad av det ekonomiska dagsläget. Både i vad det avser försörjningsläget och beträffande landsbygdens allmänna förhållanden finns det ett motiv, som utan vidare anmält sig för att stöd bör givas åt det mindre jordbruket. Med hänsyn till varaktigheten av detta stöd finns det väl ingen större anledning att nu hålla på med att tala om vad som skall hända under hela denna generation eller ännu mindre i nästa eller den därpå följande. Varifrån ha vi fått makten att besluta om vad som skall ske om 10, 15 eller 20 år eller längre fram i tiden?

I fråga om produktionsvolymen har herr statsrådet valt det resonemanget att han säger, att saken synes praktiskt taget vara klar för rätt många år framåt. Då handla vi efter de förhållanden, som uppenbarligen komma att vara för handen under de närmaste åren, och så låta vi statsmakterna sedan pröva läget längre fram. Skulle man då icke kunna säga precis detsamma om hjälpen åt det mindre jordbruket? Läget på landsbygden och bland jordbrukets folk är sådant att vi tills vidare behöva detta stöd både ur social synpunkt och andra synpunkter, för närvarande icke minst ur försörjningssynpunkt. Skulle man icke under sådana förhållanden kunna lämna talet om varaktigheten av detta stöd åt sidan tills vidare och låta statsmakterna längre fram avgöra saken med hänsyn till då förhandenvarande omständigheter. Enligt reservanternas mening borde utskottsutlåtandet i detta stycke ha fått följande lydelse: »Enligt utskottets mening bör därför stödet åt det mindre jordbruket givas samma motivering och samma allmänna karaktär som prisstödet för jordbruksnäringen i övrigt. Det bör vara en integrerande del i vår jordbrukspolitik f. n. lika nödvändig som dess övriga delar för att komma till rätta med de landsbygdsproblem, som i hela folkets intresse måste lösas. Småbrukarhjälpens bestånd samt dess utformning och omfattning bör som jordbruksstödet i övrigt vid olika tidpunkter underkastas den omprövning, som den ekonomiska utvecklingen motiverar.» Detta är en tankelinje, som jag tycker stämmer gott överens med den praxis man följt i alla andra fall, då man avgjort sådana här frågor. Det förefaller emellertid som om många vore mycket intresserade av att få »generationsbeslut» på att nu skall småbruket sättas i undantagsställning och hjälpen åt detsamma stämplas som en ren social hjälp, som hålles vid sidan av den allmänna jordbrukspolitiken och behandlas som en sak för sig.

Herr statsrådet åberopar med synbar tillfredsställelse, att denna inställning också var RLF:s och att RLF och bondeförbundet i det fallet hyste olika meningar. Jag har för min del mycket väl observerat denna inställning från den stora jordbruksorganisationens sida, men jag kan icke känna mig övertygad av det resonemang, som därvidlag förts. Man resonerar nu som så, att den som icke vill ge stöd åt det mindre jordbruket på det föreslagna sättet icke heller vill vara med om en rationalisering av detsamma. Vi för vår del mena, att detta stöd åt det mindre jordbruket icke behöver kopplas in som påtryckningsmedel för en rationalisering. Då det kommer att finnas dels en lag om expropriation och en lag om förköpsrätt, dels möjligheter till en aktiv inköpspolitik samt vidare möjlighet för lantbruksnämnderna att giva eller vägra bidrag för inre rationalisering så tror jag att detta tillsammans med utvecklingens ekonomiska tryck kommer att utgöra drivkraft nog för en rationalisering inom det mindre jordbruket, utan att man skall behöva koppla in producentbidraget som ett speciellt påtryckningsmedel.

Hur verkar då ett allmänt producentbidrag av den typ vi förorda? Jo, det verkar på det sättet att de gårdar, som stå ganska nära basjordbrukets lönsam-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens m. m. (Forts.)
hetsnivå, ha möjlighet att göras lönsamma, medan de, som ligga avsevärt under basjordbrukets nivå, icke göras lönsamma. Det hela kommer alltså att verka på det sättet att under de närmaste åren utpekas det allra svagaste klientelet för rationalisering. Och det är ju med detta man skulle börja. Om man är tveksam om hur långt man skall kunna gå i fråga om landsbygdens uttunning, är det då icke bättre att så att säga spara på de bättre bland de mindre jordbruken? Jag tror alltså att ur rationaliseringssynpunkt verkar producentbidraget mycket bättre än det generationsbidrag, som nu lämnas, ett bidrag, som man kan rikta många anmärkningar emot. I fråga om de allmänna motiven för vår reservation tror jag att jag kan inskränka mig till dessa reflexioner.

Vad angår frågan var arealgränsen skall ligga håller jag för min del före, att man tills vidare icke bör gå längre ned än till 15 hektar.

Herr Liedberg säger i sitt anförande, att den totalalkyl, som vi nu tillämpa, pekar åt rätt håll. Jag förstår inte vad som egentligen menas med detta. För närvarande ha vi ett producentbidrag med 25 hektars gräns, och det ingår både i de inkomster, som ligga till grund för den enskilda bokföringens resultat, och i totalalkylen, och någon överkompensation i gruppen mellan 5 och 15 hektar har det icke blivit. Producentbidraget har obestriddigen alltså behövts. Nu är det på det sättet, att det talas mycket om basjordbruk ehuru man skall fortsätta med totalalkylen i åtskilliga år. Men varför inte nöja sig med att sänka gränsen från 25 till 15 hektar och pröva denna 15-hektarsgräns tills vidare? Det innebär principiellt sett ingen förändring. Dessutom är det ju så att detta producentbidrag skall normalt avvecklas genom mjölmängdens storlek. Att klippa av vid en viss arealgräns orsakar lätt tröskelortvisor. De antydningar, som vi i utskottet ha fått om hur olika gränser skulle verka, peka på ganska branta trösklar. Nu tror jag visserligen inte att det materialet är så värst mycket att lita på, men jag tror dock att det är klokt att tills vidare hålla på 15-hektarsgränsen. Man kan taga upp den frågan igen, när man börjar med en prissättning efter basjordbrukskalkylen.

Sedan gäller det, hur själva bidragsreglerna skola utformas, och det är klart att man kan ha olika meningar om den saken. Vi ha dock menat att sådant som läget nu är och ifrån våra utgångspunkter, som alltså vilja ha ett verkligt producentbidrag, bör man i första hand se till att den största hjälpen kommer till de småbrukare, som i huvudsak äro sysselsatta vid sina jordbruk och beroende av dessa jordbruk för sin försörjning. Den skala, som utskottet stannat för, innebär såvitt jag förstår att hjälpens maximum kommer att ligga hos småbrukare med 2 till 4 kor, om man har någorlunda rationell djurhållning, medan den skala, som vi föreslå i vår reservation, kommer att lägga maximum hos småbrukare med 4 till 6 kor. Jag erinrar om att årets jordbrukskalkyl bygger på en medelavkastning av 2 543 kilogram per ko. Räknar man med att den, som säljer all sin mjölk till mejeri och har 3, 4 eller 5 kor, bör kunna sälja 2 000 kilogram per ko — och det behövs ju inte några märkvärdiga kor och inte någon särskilt bra utfodring för att kunna göra det — ja, då blir det de gränser som jag här angav.

Nu kommer hjälpen till mycket stor del att läggas ned emot arbetarsmåbruksgrenen, och även om det finns en del i den gruppen som har det besvärligt, så är det ju dock på det sättet att så bra tillgång på arbetsförtjänst, som dessa mindre småbrukare haft de senaste åren, ha de inte tidigare haft sedan förra världskriget. Därför tycker man att det är litet underligt, om man skall utforma bidragsskalan på det sättet, att om medelleveransen per år överstiger 20 kilogram om dagen, den är för stor för att få fullt bidrag.

Man kan som sagt ha olika uppfattning om sådana här saker, men jag bestrider att min uppfattning såsom statsrådet påstår är något uttryck för rätts-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

haveri. Den är ett uttryck för min övertygelse, för vad jag anser vara riktigt.

När det gäller de kontanta bidragen till icke mejerileverantörer är det ju alldeles riktigt, som herr Liedberg anmärkte, att där ha vi kontantbidrag, och jag får ju säga att 12 öres bidrag per kilogram mjölk är så bra tilltaget, per kilogram räknat, att man inte kan räkna det heller som ett verkligt producentbidrag utan mer som ett kontantbidrag per kilogram mjölk. Det är klart att i detta fall kan man aldrig komma till några fina distinktioner, men kobidragen bli ju i varje fall ett kontantbidrag. Erfarenheten får väl visa, hur det kommer att verka i praktiken. Vi ha accepterat Kungl. Maj:ts förslag i den delen. Man står inför tvånget att här göra något, och det är svårt att finna någonting som bevisligen är bättre. Jag vill bara säga, att när jag har jämfört skalan för dessa kobidrag, å ena sidan med utskottets producentbidragsskala och å andra sidan med vår i reservationen, så måste jag komma till det resultatet, att skalan för kobidrag i Kungl. Maj:ts förslag passar bättre till reservationen än till utskottets förslag, och vi ha alltså inte haft någon anledning att i det fallet försöka ändra något.

Alla bekänna sig numera till tanken att man bör försöka få ett mera differentierat näringsliv på landsbygden. Den svenska landsbygdens framtid kommer att bli beroende av om man kan få bättre balans i näringslivet. Vad man skulle önska för de närmaste åren är alltså att strömmen ifrån landsbygden minskas, medan det tvärt om varit så att den ökat alldeles oerhört under de fem senaste åren. Man skulle som sagt önska att den minskade och att näringslivet i viss mån flyttade ut på landsbygden. Men då är väl en av förutsättningarna för att en sådan framtidstanke skall kunna realiseras att man håller kvar en relativt stor befolkning på landsbygden, inte för att göra flera dagsverken i jordbruket än som från rationell synpunkt är nödvändigt, utan för att man skall ha förutsättningar för detta differentierade näringsliv på landsbygden. Erfarenheten har ju visat, att ägandet av jord är det starkaste band vi ha för att hålla människor kvar på landsbygden. Därför mena vi, att man bör gå en smula försiktigt fram under de närmaste åren. Vi ha ju fått uppleva, hur våldsam böljgången i den ekonomiska utvecklingen kan vara. De sista 20 åren ha givit oss mycken lärdom i det fallet. Vi leva för närvarande i en mycket exceptionell situation, dels på grund av krigets bakvatten och dels på grund av komplikationer inom befolkningsutvecklingen och åtskilligt annat. Jag tror att det finns anledning att försöka arbeta med rationaliseringen inom den ram, som här givits, men att samtidigt söka gå en smula försiktigt fram och hålla en ganska stark utkik på de nya tendenser, som kunna uppkomma. Det är från den utgångspunkten som jag för min del har försökt att taga ståndpunkt, antingen jag då varit i sällskap med majoriteten eller inte.

Jag ber, herr talman, att få återkomma, när det gäller yrkande.

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag skall endast uttala min stora tillfredsställelse över att praktiskt taget samtliga grupper inom riksdagen ha enat sig om vad man kallar målsättningen för den framtida jordbrukspolitiken. Det förefaller mig att ett väsentligt resultat vunnits, då vi kunnat nå enighet om den kvantitet utländska mat- och fodervaror, som vi behöva för att skapa tillfredsställande försörjning för svenska folket av svenska jordbruksprodukter.

Det är självklart att det sedan finns olika synpunkter på de olika problemen. Jag skall inte här gå in på dem. Det har diskuterats mycket, om produktionskvantiteten skall vara 92 eller 96 procent, och det finns ju synpunkter som tala för 96 procent. Om jag utgår ifrån att majoritet finnes för att man stannar vid medelalternativet, så räknar jag med att även om produktionen

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
går upp till 96 procent, såsom det är skrivet i utskottsutlåtandet, finner den avsättning inom landet, och följaktligen står man icke inför det läget, att man har överskott, som behöver avföras från vår egen konsumtion.

Beträffande målsättningen för prisstödet skulle jag bara vilja uttala en synpunkt i avseende å basjordbruk eller jordbrukens storlek vid en blivande rationalisering. Låt inte de organ, som få med rationaliseringen att skaffa, göra misstag liknade dem som gjordes i början på 1900-talet, då vi gjorde för små jordbruk. Låt inte dessa organ belasta jordbruket på det sättet, att de göra jordbruken större efter en viss princip, som man vill följa såsom en linjal. Låt dem inte tvinga större jordbruk på jordbrukarna än vad dessa önska att få.

Jag finner det tillfredsställande att departementschefen har företagit vissa jämkningar efter den diskussion, som förekommit sedan kommittébetänkandet framlades. Även utskottet har på vissa punkter företagit jämkningar, som jag anser berättigade med hänsyn till den kommande utvecklingen. Resultatet av lagstiftningen kommer naturligtvis att i hög grad bli beroende på lagarnas tillämpning, och det kan naturligtvis diskuteras, huruvida det är nödvändigt att hålla en organisation av den art som föreslagits. Jag vill emellertid samtidigt erkänna, att det måste finnas en fast organisation, om någonting värdefullt skall kunna uträttas. Jag vill säga till jordbruksministern, att vi böra akta oss för att alltför strängt följa de uppdragna riktlinjerna, och vi böra söka undvika att organisationen blir alltför byråkratisk. Låt den stora allmänheten, som känner till förhållandena i varje särskilt fall, få sitt inflytande, så att inte nämndernas ledare komma att betrakta sig som någon sorts fogdar och jordbrukarna känna sig tvingade att gå med på en rationalisering, som kanske inte är nödvändig ur vare sig befolkningspolitiska eller ekonomiska synpunkter och som kanske rent av är mindre tillfredsställande med hänsyn till befolkningssituationen på landsbygden.

Det föreligger reservationer mot förköpsrätten, och det är klart att det alltid har sina vanskligheter med nya lagar, som böra bli till gagn för folkets flertal. Jag förstår emellertid inte, hur det överhuvud taget skall vara möjligt att genomföra en rationalisering, därest inte staten har förköpsrätt, ty i annat fall skulle det säkerligen uppstå spekulation, och följderna skulle bli, att staten inte finde någon möjlighet att företa sådana kompletteringar av jordbruk, som jordbrukarna själva finna önskvärda.

Dessutom vill jag säga några ord rörande expropriationen. Expropriation bör enligt min mening användas mycket försiktigt, och man måste se till, att det inte göres några övergrepp mot gängse principer. Om staten får förköpsrätt, men inte befogenhet att företa expropriation, då blir emellertid såvitt jag kan förstå följderna, att förköpsrätten kan begagnas gentemot jordbrukare, som sälja sina fastigheter, medan staten inte kan begagna någon rätt gentemot bolag, som ju sälja aktierna men inte sälja sina fastigheter — det förekommer åtminstone ytterst sällan. Jag anser följaktligen, att det måste finnas en expropriationsmöjlighet.

Det säges i utskottets utlåtande och kanske även i någon av reservationerna, att domänverket bör avstå jord och skog till jordbruksfastigheterna. Jag vill peka på att det hänt, att domänverket har sålt egendomar, som haft alltför litet skog i förhållande till jorden. Jag vill fråga jordbruksministern, och jag kanske kan få svar redan i dag, huruvida han anser det riktigt att man i första hand tar av domänverkets skogar för att komplettera de jordbruk, som behöva mer skog. Rationaliseringen skall möjliggöra ändamålsenligare jordbruk, varför staten i första hand måste tillse att det statens verk, som tidigare har sålt ett ofullständigt jordbruk därför att skogsarealen är för liten,

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

avstår så mycket skog, som jordbruksfastigheten kan anses behöva. Jag förstår, att domänverkets jägmästare inte gärna vilja ta av verkets skogar, och jag har erfarenhet av att man många gånger fått köparna att gå med på att ta en mindre areal skog än de skulle behöva, och därmed har denna jordbruksfastighet inte blivit ett fullständigt jordbruk. Den organisation, som utskottsförslaget avser skall handha tillämpningen av lagarna, bör i första hand se till, att sådana jordbruk bli kompletterade med skog, ty i dessa fall kan man inte säga, att domänverkets skog ligger så långt ifrån jordbruksfastigheten, att det överhuvud taget inte är möjligt att komplettera denna.

Vad jag närmast vill beröra beträffande expropriationen är de många bulvaner, som finnas i detta land. Jag vet, att det före koncessionslagens tillkomst hänt, att bolag, som fått avslag på sin ansökan att få köpa en skogsfastighet, ändå kunnat köpa denna. I Värmland och många andra landskap finns det sådana skogsfastigheter i bulvaners händer. Detta är ingen äganderätt, som grundar sig på gammal tradition, utan den grundar sig på att man lurat människor att sälja en fastighet, många gånger till en låg köpeskillning. Det kan inte vara stötande mot rättskänslan om man återför sådan skog till de fastigheter, varifrån de tidigare köpts. Detta innehav av skog grundar sig även på att bolagen, genom att det har varit många som sammanfört pengar, haft möjlighet att köpa skog i större utsträckning än de enskilda jordbrukarna. Det finns säkerligen möjlighet att komplettera brukningsdelar med sådan skog, som äges av bolag, bara de inte ligga alltför långt ifrån skogarna. Under min jordbruksministertid ville ett bolag köpa ett stort skogskomplex. Jag förklarade, att bolaget skulle få köpa skogen, därest det ville avstå den del därav, som tidigare tillhört traktens jordbruksfastigheter, vilka hade för litet skog. Jag vill minnas att denna del utgjorde närmare 2 000 tunnland. Bolaget gick med på förslaget, och jordbrukarna köpte sålunda de delar som kunde avstås och fingo därigenom en tillfredsställande komplettering av sitt jordbruk.

Därest det är av värde att det finns en självvägande bondestam i vårt land, som enligt de riktlinjer som nu uppdragits kan få en tryggad existens och en inkomst, som är jämförlig med övriga yrkesgruppers, då bör det enligt min mening åstadkommas sådana brukningsdelar, som kunna skapa förutsättningar för en sådan försörjning.

Jag skall avstå från att beröra reservationerna och att gå in på detaljer — övriga motionärer och utskottsrepresentanterna få diskutera dem. Utgången torde ändå vara given. Jag vill bara till sist konstatera, att bondeförbundsreservationerna måtte vara ur såväl saklig som psykologisk och politisk synpunkt starkast, eftersom de ha angripits mest. Det borde därför vara angeläget för kammarens ärade ledamöter att stödja dessa reservationer.

Herr Hægblom: Herr talman! Det föreligger fogad till utskottets betänkande en reservation med numret 2. avseende avslag på förköpsrätten. Denna reservation har redan varit föremål för polemik, men den har inte blivit föremål för något försvar, och jag skall därför använda ordet för att dels yrka bifall till denna reservation, dels ange vad som ligger bakom yrkandena.

I utskottets utlåtande på sidan 76 göres ett mycket värdefullt uttalande. Det heter nämligen där: »På lång sikt torde sannolikt just rationaliseringen av driftsförhållandena komma att bli den del av rationaliseringsverksamheten, som för jordbruket i dess helhet får den största betydelsen.» Jag vill ju inte säga, att utskottsutlåtandet i övrigt bär vittnesbörd om att man dragit någon vidare slutsats av detta kraftiga uttalande om vilka rationaliseringsåtgärder som i det långa loppet bli till största gagn för det svenska jordbru-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

ket. Men det är dock skrivet detta, och jag tycker att det är tillfredsställande att det är skrivet på det sättet. Jag skulle också vilja säga, att det hade varit väl om detta beaktats både tidigare och i den stund, då denna fråga nu skall avgöras. I stället har betydelsen av andra rationaliseringsgrenar, främst då den yttre rationaliseringen, överdimensionerats både av dem som trott på dess goda verkningar och, i varje fall under höstens valrörelse, av dem som frukta för vad man kallat bortrationalisering av jordbrukare. När jordbruksministern i dag i sitt stort utplagda anförande presenterade vad som nu förestod oss, tyckte jag nog att han också överdimensionerade just denna sida av vad som hör till den framtida jordbrukspolitiken. Jag är nu inte precis beredd att vara slaven som skulle kunna viska något tänkvärt i jordbruksministerns öra, men jag vill för min egen ringa del säga, att jag kan inte vara med om att det är så mycket av likhet mellan skiftesverkets införande en gång för länge sedan och det, som vi i dag skola besluta. Skiftesverket omfattade all jord, som var sammanförd i byalag, och de svårigheter, som förefunnos för brukande av den oskiftade jorden, voro säkert ofantligt mycket större än de svårigheter, som nu föreligga på ofullständiga jordbruk.

Se vi litet grand på hur stor den areal är, som överhuvud taget kan beröras av det som nu kallas för yttre rationalisering, så finns det möjlighet att åtminstone med stor sannolikhet räkna ut, att den jordarealen är en ganska liten del av den totala areal, som nu brukas av Sveriges jordbrukare. Visserligen skall den yttre rationaliseringen avse även fastigheter med dålig arrondering, för vilka förbättringsåtgärder kunna påkallas även av större brukningsdelar, men jag förmodar att möjligheterna att använda den yttre rationaliseringen för förbättrad arrondering av större brukningsdelar äro ganska små. Den yttre rationaliseringens arbetsobjekt torde i huvudsak väl ändå bli de s. k. övergångsjordbruken, som skola förbättras genom arealutvidgningar. Utskottet säger för resten mycket tydligt ifrån, att statsmakterna icke böra medverka till bildande av ens så stora jordbruk som tvåfamiljsjordbruk, och det framgår även av andra uttalanden att avsikten är att till bondejordbruk överföra så många, som möjligt av de under bondejordbrukens storlek liggande brukningsdelarna, som inte äro kombinerade jordbruk eller stödjordbruk.

Jag ber att för min del få understryka, att detta mål, som jordbruksministern tydligt uttalat sig för i dag, att utöka de egentliga bondejordbrukens antal, är mycket betydelsefullt. Bondejordbruken ha alltid varit kärnan i det svenska jordbruket, visserligen inte i fråga om antalet, men i fråga om de disponerade arealerna och även i fråga om sin betydelse för övrigt. Nu lär bondejordbruket disponera ungefär 46 procent av arealen och har halkat ned till denna siffra därför att bondejordbruket har fått släppa ifrån sig sitt tidigare större innehav i samband med arvskiften och i samband med egnahemsrörelsens gärningar i detta sekels början. Det är bara bra ur jordbrukets synpunkt att en återgång sker till tidigare förhållanden, ty därigenom stärkes ett mycket betydelsefullt skikt i landsbygdens befolkning. Just bondeklassen var tidigare i hög grad både kulturbärande och kulturskapande. Från bondeklassen kommo de värdefullaste tillskotten till den svenska ståndscirkulationen, och bondeklassen var under många decennier den bärande i svensk kommunal självstyrelse.

Det är naturligtvis ingen skillnad i fråga om personliga egenskaper och dylikt mellan brukarna av bondejordbruk och brukare av småbruk, men det är nu så, att småbrukarna bli så hårt tyngda av arbete, som de icke kunna avlasta på maskiner eller fördela på andra, att de liksom inte i någon större grad orka prestationer utanför ägo gränserna. Den insats de göra där, är för övrigt alldeles tillräckligt stor för en vanlig människas prestationsförmåga.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Bondejordbruken skänka liksom ett bättre ekonomiskt underlag för insatser inom vidare arbetsområden.

Avsikten, herr talman, är nu inte att jag skall stå och skryta med en folkgrupp, som jag tillhör på grund av födsel och på grund av 30 års yrkesutövning, men jag vill markera att jag just ur dessa synpunkter med stor tillfredsställelse hälsar målsättningen för den yttre rationaliseringen, såsom den formulerats av både departementschef och utskott. Men det hindrar inte att det bör minnas om att den storleksgrupp inom vilken nybildning av bondejordbruk främst bör kunna ske, eller storleksgruppen 5—10 hektar, omfattar inte mer än cirka 20 procent av arealen och 94 000 brukningsdelar. Bland dessa brukningsdelar återfinna vi säkert ett betydande antal, där jordbruket är kombinerat med skog och dess förhållanden inte behöva hjälpas upp med några yttre rationaliseringsåtgärder. Dessutom ha vi säkerligen ett stort antal jordbruk i denna grupp, som på grund av läge inte kunna tillföras odlingsjord eller skog från annat håll. Då alltså den yttre rationaliseringen har ett utstakat mål, nämligen att skapa nya bondejordbruk av mindre jordbruk, så äro dock arbetsfältet och framkomstmöjligheterna begränsade både absolut och i förhållande till de andra rationaliseringsåtgärderna. Man bör därför inte, som enligt min uppfattning sker, överdimensionera betydelsen av den yttre rationaliseringen eller överdimensionera den apparat, som ställes till förfogande för genomförande av den yttre rationaliseringen.

Innan jag går in på vad jag här avser med denna överdimensionering av apparaturen, ville jag tillfoga en sak utöver vad jag sagt om min glädje över att ansträngningar komma att göras för att öka bondejordbrukens antal. Jag underskattar inte den situation, som nu råder på den svenska landsbygden, och den tydliga och motiverade oro, som kommit till synes i ett par reservationer för att överhuvud jordbruken och jordbruksbefolkningen kunna komma att minskas. Skapandet av bondejordbruk av mindre brukningsdelar kan dock inte i någon nämnvärd utsträckning ske genom tillskott från större jordbruk, utan den mest framkomliga vägen — och det tror jag utskottet är på det klara med — torde vara sammanslagning, och i så fall leder skapande av flera bondejordbruk till minskning i de totala brukningsdelarnas antal. Hur mycket jag än uppskattar att bondejordbruk bildas, så skulle det inte kunna betraktas såsom en lycklig utveckling, om den saken skedde på så sätt att jordbrukare, som ville stanna kvar eller som ville övertaga ett visst jordbruk, förhindrades att följa sin fria vilja. Det är inför situationen att här föreligger risk för att folkströmmen från jordbruket hotar att öka det redan förefintliga antalet ödegårdar, som den yttre rationaliseringen skulle kunna göra sin bästa insats. Jord, som hotas att bli lagd öde, skulle kunna sammanföras med andra gårdar, som sannolikt också annars komme att gå samma utveckling till mötes, och det skulle skapas bärkraftiga brukningsdelar, så bra och stora, att de skulle kunna bestå som nya släktgårdar till kommande tider. Ett sådant sätt att möta risken för ödegärdsbildande tycker jag skulle vara till heder för vår generation, men det omdömet vill jag inte ge åt en yttre rationalisering, som eventuellt i samband med omskifte kan komma att likna leken »två slår den tredje», d. v. s. att två dela upp vad tre förut innehaft, och genom vilken man för rationaliseringens egen skull lägger beslag på jord, för vilken det finns en brukare färdig att av fri vilja och på egen risk träda till.

Det är bland annat av denna grund jag i likhet med undertecknarna av reservation nr 2 inte kan acceptera lagen om kronans förköpsrätt. Statsrådet Sköld har redan karakteriserat denna reservation som uttryck för en doktrinär inställning utan hänsyn till det praktiska livets krav. Jag kan gå statsrådet så långt till mötes att jag säger, att det vore lyckligt om statsrådet hade rätt

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
i att detta motstånd mot förköpsrätten endast hade sin grund i en doktrinär inställning utan hänsyn till det verkliga livets krav. Jag är emellertid övertygad om att inställningen inte är doktrinär och att den i hög grad berör just det verkliga livets krav. Förutsättningen för att förköpsrätten skall kunna tillämpas är ju att det finns en köpare, som är villig att betala ett visst pris och att, med full vetskap om de villkor den statliga jordbrukspolitiken kommer att bereda honom under de närmaste åren, slå sig ned som jordbrukare. Resultatet av en sådan lagstiftning måste bli, att varje gång lagen tillämpas hindras en sådan köpare från att förverkliga sin önskan. Unga människor, som inte få arva en gård, måste helt enkelt försöka köpa en gård på öppna marknaden, om de vilja ha någon. Vår inställning, som beaktar just detta, tar i hög grad sikte på det praktiska livets krav och ligger inte på det doktrinära resonemangets plan.

Vår försörjningsberedskap kan ingenting vinna på att en sådan köpare hindras att skaffa sig en gård. Det har visserligen i utredningar talats dunkla ord om att den yttre rationaliseringen skulle kunna användas som ett medel att förhindra överproduktion, men sådant tal är ju föga aktuellt nu. Jordbruket i sin helhet kan inte ha någon vinst att hämta av att en viss folkgrupp i detta land hindras från att följa sitt fria val, när de vilja skaffa sig en arbetsplats genom att köpa en jordbruksfastighet. Det har sagts, att förköpsrättens hinder ingenting betyder, ty vederbörande kan köpa någon annan gård i stället. Den som känner till alla de överväganden, som måste göras vid ett gårdsköp, vet, att det inte är så lätt att köpa en »annan gård». Det måste råda överensstämmelse mellan gårdens pris och de egna resurserna. För unga köpare är kreditfrågan besvärlig, och relationerna till säljaren kunna spela en avgörande roll vid överenskommelsen om köpelikvidens erläggande. Det kan även finnas en mängd andra saker på det personliga planet, som medverka till att en jordbrukare vill köpa en bestämd gård. Om lagen om statens förköpsrätt antages, har alltså rationaliseringsorganet möjlighet att hindra den unge jordbrukaren från att skaffa sig just den gård han skulle önska köpa.

Alla veta, att den föreslagna förköpsrätten för kronan saknar motsvarighet inom vårt näringsliv för övrigt. Den kommer att placera jordbrukarna i särklass, och den strider absolut mot principerna för vårt näringslivs frihet. Vill jag bli handlande eller hantverkare eller cykelreparatör eller starta en småindustri, så hindra mig inga tvångslagar från att köpa den behövliga fastigheten där jag själv vill och där jag tycker den ligger lämpligast. Vill jag däremot bli jordbrukare och inte har en arvegård att övertaga, då kan staten genom sin förköpsrätt hindra mig från att i öppet köp komma över vad jag helst vill.

Därmed kränker förköpslagen inte bara näringsfriheten — den saken bör dock också diskuteras — utan den är enligt min mening även rättskränkande. Det är främst köparens rätt som kränkes. Det är anmärkningsvärt att både jordbruksutredningen och statsrådet i sitt anförande i dag nöjt sig med att diskutera säljarens rätt. Om säljaren har man sagt, att hans rätt inte blir träd för när, även om inte köparen blir precis den han själv tänkt, om han bara får den överenskomna köpeskillingen. Man har så till vida visat sig en liten smula akttningsfull mot äganderätten, att man inte gjort något mot säljaren, som sitter med fastebrev på handen. Han skall få sälja till vem han vill. Men när köparen kommer med köpekontrakt och kanske med kvitto på köpeskillingen till domstolen för att få lagfart, kränkes hans rätt. Man kan väl ändå inte komma ifrån att staten på detta sätt kränker mycket berättigade intressen inom jordbruket. Jag, som känner till svårigheterna, framför allt för de unga jordbrukare, som inte ha ärvt någon gård, utan som

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

måste söka på annat sätt skaffa sig en egen jordbit, tycker att man på detta sätt för de unga jordbrukarna skapar framtidsutsikten att få stå med mössan i handen och buga för tjänstemän, om de vilja köpa det stycke jord, som de behöva för att kunna ägna sig åt jordbruket. Jag kan för min del inte medverka till en sådan lagstiftning.

Mot förköpsrättens uppenbara kränkning av äganderätten kan inte åberopas någon statens rättsgrund. Jordbruksministerns uttalande i dag, att den nya jordbrukspolitiken skulle bygga på gammal grund, gäller tyvärr inte förköpsrätten. Hade förköpsrätten begränsats till övergångsjordbruk, som erhållit särskilt stöd, när ägaren dött, hade någon rättsgrund kunnat åberopas, men nu har lagen en mycket vidsträckt formulering och skall gälla överhuvud taget, när en jordbruksfastighet säljes.

Jag förstår att socialdemokraterna, som väl anse, att staten bör ha en makt av denna art, inte hysa några betänkligheter mot förköpslagen. Införandet av förköpsrätten förefaller mig stämma bra med både de 27 punkterna och det socialdemokratiska partiprogrammet, men lagen är oacceptabel för min konservativa uppfattning. Även om våra åsikter äro omöjliga för sammanjämkning med socialismens, böra de kunna respekteras. Vi ha anledning att ge vederbörande inom departementet och utskottet de bästa lovord för deras försök att utforma medlen att nå det mål vi alla sträva efter, men jag beklagar, att man ansett nödvändigt för att nå detta mål, att föra in bland de medel, som skola användas, något som ur principiella synpunkter är oacceptabelt för en hel del av kammarens ledamöter. Jag kan inte erkänna statens rätt till att på detta sätt få handskas med den odlade jorden, när den byter ägare. Staten har inte odlat jorden. Den har odlats av besittare, som ägt den med enskild äganderätt och därvid gjort sina insatser, varvid de mången gång utfört nästan övermänskliga arbetsprestationer. Där nuvarande ägare inte äro arvtagare ha de köpt sina fastigheter med penningar som laga bytesmedel, och därigenom konstitueras inte någon statens rätt att övertaga äganderätten vid försäljning. Det borde kunna räcka med att staten med sina stora resurser får uppträda som köpare i fri konkurrens.

Utöver de oöverkomliga betänkligheter mot förköpsrätten, som kunna anföras ur näringsfrihetens och äganderättens synpunkt, tillkommer, att man måste anse den obehövlig. Jag har visserligen hört dess försvarare envist upppepa, att man måste ha det medlet, enär det annars inte går att ordna denna sak — herr Pehrsson-Bramstorp sade ju nyss, att det var någonting, som man inte kunde undvara — och visserligen kan användningen kringgärdas med alla möjliga föreskrifter om varsamhet. Det förefaller som om man ville sätta denna lag jämte expropriationslagen såsom ett spöknippe i lantbruksnämndernas händer, så att de stackars jordbrukarna skola veta vilka de ha att göra med, när de skola försöka ordna upp sin framtid på jordbruk som de själva vilja välja. Men är icke detta att tvivla på en god sak, ett tvivel på uttalandena om att rationaliseringen skall kunna ske i samförstånd med jordbrukarna? Förköpsrätten kan helt enkelt aldrig användas utan att man bryter samförståndet med en köpare, som är eller vill bli jordbrukare.

Jag tycker, att de andra medlen — lån, bidrag, aktiv inköbspolitik — vilka utskottet dock fastslår som de betydelsefullaste, böra vara fullt tillräckliga. Och jag vill säga, att jag tycker att det vore strunt till lantbruksnämnder, om icke dessa åtgärder skulle duga. De ha använts när jordbruket parcellerats och plockats sönder genom egnahemsrörelsens sönderstyckning, och de böra också kunna räcka vid den yttre rationaliseringens genomförande, då man försöker få utvecklingen att gå i annan riktning. Det skall villigt erkännas, att utskottet gjort en viss hyfsning av förköpsrätten, men ur mina principiella

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
synpunkter kan jag icke finna att det är tillräckligt för att man skall ha lust att gå med på den i den vidlyftigt utformade gestalt, vari den föreligger.

Jag ber, herr talman, att i övrigt få hänvisa till vad som framhållits i motionerna I: 257 och II: 389 och att få yrka bifall till reservationen nr 2, vari yrkas avslag på utskottets förslag till lag om kronans förköpsrätt.

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Efter en debatt, som sakkunnigt och ingående förts här i dag, är det kanske djärvt av mig, en vanlig enkel bonde, att lägga mig i resonemanget. Men det är ju så, att vi på bondehåll reflektera en del över vad som förekommer när det gäller rationaliseringen av vår egen näring.

På vårt håll ha vi uppfattat saken på det sättet, att varje rationalisering som äger rum, inom jordbruket, inom industrien eller inom andra områden, måste ha ett förnuftigt ändamål att fylla. Vad rationaliseringen av jordbruket beträffar, antager jag, att 1942 års jordbrukskommitté, när den arbetade på detta förslag, utgick ifrån att man skulle genom rationaliseringen kunna skapa möjligheter för det svenska jordbruket att producera fler produkter och producera produkterna på ett billigare sätt. Man skulle med andra ord åstadkomma en större produktionskvantitet och samtidigt till billigare pris ställa produkterna till samhällets och konsumenternas förfogande. Detta resonemang är ju riktigt. Men vi måste också se hur samhället i dess helhet ter sig. Det skadar icke att försöka göra sig en bild av samhället sådant det är. Det är gott och väl att vi skola kunna producera kött och fläsk till billigare pris än nu, men taga vi samtidigt icke hänsyn till distributionsapparaten, är det icke mycken nytta med det hela. Vi ha väl nu cirka 1 000 slakteri- och charkuteri-affärer i Stockholm. Blir det 1 000 sådana affärer till, som taga hela förtjänsten på rationaliseringen inom jordbruket, kan man knappast säga, att rationaliseringen fyller ett förnuftigt ändamål.

Statsrådet sade i sitt anförande, att man skall understödja en utveckling som redan pågår. Detta torde ju vara riktigt. Det står i utredningsmemorialet liksom i propositionen och utskottsbetänkandet, att jordbruksbefolkningen under en femtioårsperiod minskats med 25 % men att jordbrukets produktion samtidigt stigit med 65 %. Detta är en rationalisering, som enligt min mening är ganska beaktansvärd, och jag ifrågasätter, om man under de femtio år, som komma att följa på rationaliseringsplanens genomförande, skall kunna notera ett liknande resultat av en rationalisering i statlig regi. Att en rationalisering ägt rum inom jordbruket ha vi också konstaterat av det förhållandet, att det gjorts ett enprocentsavdrag för varje år, vilket gör 15 miljoner kronor. Det skall det stora konsumentssamhället ha med av jordbrukets förtjänst på den rationalisering som äger rum. Jag förutsätter, att man icke skall taga hela rationaliseringsinkomsten, utan att en betydande post, som ligger över de 15 miljonerna, får behållas av jordbrukarna. Jag tror att icke ens statsrådet skulle vilja göra gällande, att det är rättvist att samhället tager hela förtjänsten. Vi skola väl ha något med vi också.

Vad rationaliseringen beträffar, så är det alldeles givet, att vi från jordbrukarnas sida instämman med propositionen och utskottsmajoriteten i fråga om målsättningen. Man säger, att man skall under friast möjliga former ge förutsättningar för jordbruket att självt forma sin framtid. Detta är mycket vackert sagt. Och är det så, att man kan handla efter den maximen, är jag övertygad om att det rationaliseringsarbete som stundar också skall kunna genomföras till fromma för jordbrukets utöware.

Statsrådet sade vidare, att man skall undanröja de misstag, som i en utveckling under fria former begås. Det måste alltså vara så att misstag begåtts från

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

jordbrukets sida, eftersom man skall med rationaliseringsplanen undanröja misstagen. Det skulle vara intressant att veta, huruvida man icke kan befara att rationaliseringsorganen under statlig regi även kunna begå misstag, detta i synnerhet med den byråkrati som vi allvarligt frukta kommer att utvecklas inom de statsdirigerade rationaliseringsorganen. Jag tror att åtminstone vi praktiska jordbrukare hysa litet betänkligheter i det fallet. Det har talats om att man också skall rationalisera de organ, som ha att handlägga jordbrukets angelägenheter. När man ser på förslaget, kan det tyckas att mycket stort resultat uppnåtts. Man skall slopa torrlägningsnämnderna, man skall slopa jordbrukskommissionerna och man skall slopa egnahemsnämnderna, och man skall få lantbruksnämnder, som ensamma skola ersätta de tre tidigare organen. Detta är ju en rationalisering, som vi på jordbrukarhåll — givetvis också från samhällets sida överhuvud taget — med tillfredsställelse notera i dessa dagar, när man ser hur nya organ och nya tjänstemannakadrer växa upp som svampar ur jorden.

Nu vill jag emellertid ifrågasätta, huruvida icke vinsten av den ifrågasatta anordningen är skenbar. Jordbrukskommissionerna, egnahemsnämnderna och torrlägningsnämnderna ha haft sin förankring ute i bygderna. Dessa nämnders ledamöter ha haft sin boplats på skilda orter, och när nämnderna sammanträtt, ha de i regel haft ett gott grepp på förhållandena ute i sina verksamhetsområden. Nu skola dessa mannars antal inskränkas till ett fåtal, och i stället skola vi få en mycket stor tjänstemannastab, som skall fylla de tidigare ledamöternas uppgift att hålla kontakten med de olika områdena. Man kan ju klandra dessa nämnder på vissa håll, men jag tror icke att man som en generell regel kan säga, att nämnderna misskött sig. Man får nog konstatera, att såväl jordbrukskommissionerna som egnahemsnämnderna och torrlägningsnämnderna utfört ett mycket gott arbete. Det är under sådana förhållanden fråga om, huruvida man har anledning att för närvarande gå in för att avveckla just organisationen i den delen. Till dessa nämnders förtjänster måste också läggas, att de äro billiga. Det har icke sagts något om hur många tjänstemän vi komma att få, men jag är övertygad om att det blir en betydande stab som kommer att ute i bygderna göra sig påmint på olika sätt och i olika sammanhang. Jag instämmer i vad min bankkamrat herr Olovson i Västerås sade häromdagen, att dessa tjänstemän utgöra irritationsmoment, när de uppträda ute i bygderna med sina portföljer, och att det vore bättre, om de kunde sättas till produktivt arbete.

Under sådana förhållanden är det med en viss oro, som vi jordbrukare se på den utveckling vi befara kan komma att äga rum på detta område. Det säges i utskottsutlåtandet, att det icke skall tillsättas fler tjänstemän än som är absolut nödvändigt för att de skola kunna fylla den uppgift som man förväntar att de skola utföra. Men jag skall be att få erinra om att det hetat på ungefär samma sätt tidigare och att utvecklingen blivit en helt annan. För några år sedan skapades en skogsstyrelse. Det sades då i riksdagen, att det icke vore någon fara, eftersom skogsstyrelsen skulle få en rent informatorisk uppgift. Det har visat sig att denna informatoriska uppgift har svällt ut och att befattningshavarnas antal i skogsstyrelsen ökat. Och om en utredning som föreligger kommer att trumfas igenom här, kommer man att snöra in också den fria skogsvården i mycket byråkratiska former. Så utvecklas en sak utan att vare sig regeringen eller riksdagen har möjlighet att behärska den. Man vet hur det är med skogsbränder: även i lugnt väder kan en skogsbrand få en mycket stor omfattning. Den skaffar sig vind själv, som det heter. Så är det på detta område också. Man säger att man icke skall ha fler tjänstemän än att det finns arbetsuppgifter för dem. Men det visar sig, att om man tillsätter en tjänste-

Riklinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
mannainstitution, skaffar den sig själv arbetsuppgifter, och det finns icke möjlighet att kontrollera eller behärska den utveckling som äger rum.

Av denna anledning, herr talman, ber jag att med hänsyn till de betänkligheter jag hyser få yrka avslag på den del av propositionen, som berör organisationen av rationaliseringsverksamheten. Jag anser nämligen, att denna mycket bra kan handhas av de organ som redan finnas för ändamålet.

Herr **talmanen**, som nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade: Det var meningen, att vi skulle hinna avgöra denna fråga före klockan 7 i kväll. Nu äro nio talare antecknade. Skall frågan kunna avgöras i dag, få talarna lov att begränsa sig mycket starkt. I annat fall måste vi fortsätta med detta ärende lördagen den 28 juni.

Herr **Staxäng**: Herr talman! Efter de i början av debatten mycket utförliga och ingående anföranden, i vilka man så att säga berört hela området för den jordbrukets rationalisering, som vi i dag skola taga ställning till, tror jag att vi skulle göra såväl talmannen som kammaren en tjänst, om vi nu skulle börja att, i stället för att hålla längre principanföranden, gå in på vissa detaljfrågor. Det är just mitt syfte att så göra. Jag hade tänkt gå ännu längre och helt enkelt stryka mig på talarlistan, men jag anser mig skyldig gentemot mina utskottskamrater, som haft denna fråga under behandling, att deklarerat min ståndpunkt i en detalj, nämligen statlig förköpsrätt. Jag var nämligen närvarande vid själva principbehandlingen av den detaljfrågan men icke vid justeringen, och jag återfinnes därför icke vare sig bland dem som stå för utskottsmajoritetens förslag i den delen eller bland reservanterna. Vidare har jag beträffande det särskilda stödet åt vissa mindre jordbruk väckt en motion, som utskottet till största delen följt, men i anledning av vilken jag vill göra några korta kommentarer och förklara mitt ställningstagande.

Vad först angår frågan om statens förköpsrätt, så deklarerade jag under diskussionen i utskottet visserligen min principiella anslutning till förslaget om en statlig förköpsrätt. Men jag framhöll mina mycket stora betänkligheter mot en sådan åtgärd ur den synpunkten, att den är ett ganska stort ingrepp i jordbrukets fastighetshandel. Vi få icke glömma bort, att vi redan ha ett sådant ingrepp genom den koncessionslag som nu finnes. När vi nu genomföra en statlig förköpsrätt utan begränsning till viss areal, blir det nog ingen näringsgren inom vårt land, vars fastighetshandel blir så kringskuren som jordbrukets. Men när man sedan skall taga ställning till de instrument, som måste tillskapas för att förse jordbruket med tillskottsjord, har jag nödgats till det ståndpunktstagandet, att jag icke kan tänka mig att man med lån eller bidrag eller aktiv inköspolitik kan ernå det man här syftar till. Om man alltså nödgas gå med på tillskapandet av ett sådant instrument som denna statliga förköpsrätt, så anser jag, att man, inte minst med tanke på den koncessionslag som vi nu ha, borde begränsat denna förköpsrätt till att avse de fall, där den mest måste komma till användning, nämligen i fråga om övergångsjordbruket. Det är ju bekant, att RLF intagit denna ståndpunkt, och jag tycker, att det är en riktig ståndpunkt. Visserligen har det mot detta anförts ett argument som inte saknar ett visst bevisvärde, nämligen att det kan finnas fall, då t. ex. ett större jordbruk med sämre byggnader ligger intill mindre jordbruk, varvid det kan vara riktigare att låta förköpsrätten gälla även i fråga om större jordbruk, så att man i detta fall skulle kunna ta jord ifrån det större jordbruket och lägga den till de mindre. Jag erkänner bevisvärdet av ett sådant argument. Då jag ställts i valet mellan att å ena sidan försöka begränsa förköpsrätten och å andra sidan låta den gälla alla arealstorlekar, har jag dock

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

stannat för en begränsning. I det exempel jag anförde måste man nämligen kunna lösa frågan med den aktiva inköpspolitikens hjälp. Då det emellertid inte finns någon reservation på denna punkt med yrkande om sådan begränsning, som jag här förordat, utan det på denna punkt endast finnas att välja mellan ett rent avslagsyrkande och bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Vill jag meddela, att jag vid voteringen om denna punkt kommer att nedlägga min röst, då jag efter de deklARATIONER i princip jag gjort i denna fråga i utskottet knappast kan rösta mot utskottets förslag eller för reservationen.

Den andra punkt som givit mig anledning att yttra mig är den motion beträffande stödåtgärder för det mindre jordbruket, som jag väckt. Den gick ju ut på att Kungl. Maj:ts förslag därvidlag borde uppmjukas. Jag erkänner villigt, att även i Kungl. Maj:ts förslag gjorts ganska förtjänstfulla förbättringar gentemot det förslag, som hade kommit ifrån 27-mannakommittén, men jag ansåg, att dessa förbättringar inte voro tillräckliga. Jag kan inte underlåta att säga en sak, som berör så att säga frågan i hela dess vidd. Vi stå här inför att ta ställning till så att säga två avsnitt i denna fråga. Den ena sidan gäller att tillskapa olika instrument för att fullständiga de mindre, ofullständiga jordbruken. Där ha vi en aktiv inköpspolitik, lån och bidrag, förköpsrätt och expropriation enligt föreliggande förslag. Den sidan av frågan är den enklare att ta ställning till. Den andra sidan gäller alla de mindre jordbruk, som fortfarande komma att bestå i olika variationer och som fortfarande böra ha ett stöd, och detta är en verkligt komplicerad och svår sak att komma till rätta med. Här har i dag av vissa talare, när man rent principiellt diskuterat frågan om stödåtgärder för det mindre jordbruket, anförts den åsikten, att detta stöd allt framgent borde vara av mera permanent natur, tills man fick erfarenhet om hur rationaliseringsåtgärderna komma att verka. Ungefär samma mening har jag gjort mig till tolk för i min motion.

I denna motion har jag framhållit, att dessa stödåtgärder borde vara ett led i det allmänna jordbruksstödet. Jag tillade emellertid att man åtminstone under den första etappen borde försöka tillämpa dessa stödåtgärder i den form de hittills haft. Jag begärde vidare, att behovsprövningen skulle strykas och att skalan beträffande producentbidraget skulle omarbetas och förbättras. Jag är utskottet tacksam för det mycket stora tillmötesgående som visats min motion. Den har till stor utsträckning bifallits. När det gäller behovsprövningen har man visserligen gått in för att borttaga den beträffande de nuvarande innehavarna av dessa mindre jordbruk, men i fråga om de kommande innehavarna införas vissa prövningsbestämmelser. För min del måste jag nog säga, att även om jag har accepterat utskottets förslag, har jag dock min åsikt kvar i dessa punkter. Jag tror, att det hade varit lyckligt, om man inte skrivit så schablonmässigt i utskottets motivering. Jag har emellertid, när det gällde att få till stånd ett samförstånd, fått göra eftergifter, och dem står jag vid. Jag tror, att vi i viss mån lyckats avpolitiserat denna fråga. Därför förutsätter jag, att utskottets motivering i denna sak inte är så sakrosankt för framtiden, att det inte, om erfarenheten visar att så är nödvändigt, skulle bli möjligt att rätta till sådant som visar sig olämpligt. Det är därför jag ansett mig kunna göra dessa eftergifter för att kunna medverka till att vi beträffande detta mycket viktiga avsnitt kunde uppnå ett samförstånd.

Beträffande skalan för producentbidraget har utskottet helt gått på min motions förslag, och jag vill uttala min tacksamhet för det. För att enighet i utskottet skulle uppnås nödgades jag emellertid släppa den hemställan, jag gjort i min motion, att arealgränsen skulle sättas till 15 hektar i stället för, som Kungl. Maj:t föreslagit, 10 hektar. Anledningen till att jag föreslog denna ändring var, att Kungl. Maj:t själv i sitt förslag gjort vissa uppmjukningar

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
och undantag, och då det alltid är svårt att tillämpa undantagsbestämmelser borde det enligt min mening varit riktigare, att man för att undvika dessa undantagsbestämmelser höjt arealgränsen till en fix siffra. Mot denna ståndpunkt kan, som sagt, anföras ett starkt argument, nämligen att det med hänsyn till basjordbrukets genomsnittsareal starkt kan ifrågasättas, om det skulle vara riktigt att utsträcka det särskilda stödet åt småbrukarna ända upp till en så pass hög areal som 15 hektar.

Detta var de detaljer i denna fråga, som givit mig anledning att här begära ordet. Jag har alltså velat avge deklARATIONER beträffande min ställning dels i fråga om den statliga förköpsrätten, dels beträffande den motion som jag väckt i denna fråga.

Det har här sagts, att slopandet av behovsprövningen medför, att vissa jordbrukare, som inte skulle behöva detta stöd, komma att få det. Mot detta vill jag framhålla, att om man hade gått på den andra linjen, hade förhållandet faktiskt blivit det, att vissa småbruk, som hade behövt detta stöd, inte fått det. För att undgå detta tar jag hellre risken, att några innehavare av jordbruk, som inte skulle behöva stödet, komma att få det.

Det var alltså dessa synpunkter jag velat anföras i denna debatt. I övrigt ber jag att få instämma i det anförande, som hållits av herr Liedberg.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag skulle mycket gärna velat efterkomma herr talmannens maning, att vi under den fortsatta debatten i dag skola fatta oss mycket kort för att nå fram till ett avgörande i denna fråga i dag, om jag hade trott, att det varit möjligt. Jag måste emellertid bekänna, att jag knappast tror det. Därför må det väl tillåtas mig att göra mitt anförande något fylligare än det skulle ha blivit, om jag hade helt efterkommit talmannens önskemål.

Frågan om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken i vårt land, som nu här föreligger till behandling, är ju en fråga av utomordentligt stor betydelse för vårt jordbruk och för vårt lands jordbrukare. Vad det här gäller är en sak, som det nog kommer att ta en betydande tid att genomföra. Det är också angeläget, att det gives tillräcklig tid för detta; det skulle säkerligen vara olyckligt, om man här ginge fram på ett bryskt och olämpligt sätt. Man kommer antagligen också att få göra åtskilliga jämkningar och ändringar i besluten under den kommande utvecklingen med hänsyn till dennas krav.

Vad beträffar den allmänna målsättningen för den framtida jordbrukspolitiken, kan jag i stort sett instämma i vad utskottet anført. Särskilt gäller detta naturligtvis den målsättning, varom man ju länge varit ense, nämligen angelägenheten att snarast möjligt söka åstadkomma likställighet i inkomsthänseende mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper. Detta är ett gammalt och välgrundat rättvisekrav, som så fort som möjligt bör effektueras.

I fråga om storleken av vår jordbruksproduktion tar utskottsförslaget sikte på att säkra vår självförsörjning och samtidigt hålla denna produktion inom en gräns, som inte medför en pristryckande konkurrens genom för stor produktion. Frågan om huruvida denna produktionsvolym skall hållas vid 92 eller 96 procent av det sammanlagda kaloribehovet för vårt folk blir emellertid knappast aktuell under de närmaste åren. Det är klart, att det måste vara en marginal mellan konsumtionsbehovet och produktionsvolymen, men jag vill gärna betona, att den bör göras så måttlig som möjligt till fördel för ett så kraftigt och stort jordbruk som möjligt i vårt land.

Beträffande avvägningen av det allmänna prisstödet innebär utskottets ståndpunkt liksom departementschefens, att priserna skola avvägas så, att av-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

sedd lönsamhet ernås vid jordbruk, vilka till storleken motsvara genomsnittet i storleksgruppen 10—20 hektar och vilka jordbruk fylla rimliga anspråk i fråga om arrondering och de fasta anläggningarnas beskaffenhet. Olika meningar ha ju yppats om den lämpliga storleken av detta s. k. basjordbruk. För vissa delar av vårt land är det ju uppenbart, att jordbruk av nämnda storlek inte äro representativa, emedan de förekomma i alltför ringa antal. Inom Norrland t. ex. utgöra jordbruk i storleksklassen 10—20 hektar endast cirka 6½ procent av antalet jordbruk. Däremot utgöra jordbruk i storleken 5—10 hektar ungefär 25 procent av Norrlands jordbruk. Man kan därför inte acceptera, att den av utskottet förordade storleken av basjordbruket lägges till grund för priskalkylerna med mindre tillbörlig hänsyn tas även till förhållandena i de delar av landet, där jordbrukets storlek genomsnittligt är mycket mindre. Med tanke på dessa förhållanden har i motionen II: 387 yrkats, att typjordbrukskalkyler skola upprättas för norra Sverige även för jordbruk i storleken 5—10 hektar åker. Såväl utskottet som departementschefen har ju i detta sammanhang framhållit en del mycket viktiga och riktiga synpunkter, nämligen att vid utformningen av de prisreglerande åtgärderna hänsyn måste tagas till de särskilda förhållanden, under vilka det norrländska jordbruket har att arbeta, och tillses, att förutsättningar skapas för ett uppehållande av detta jordbruk. Härvid måste beaktas, att man i stora delar av Norrland varken kan eller bör åsyfta en sådan förvandling av de nuvarande brukningsdelarna, att det mera allmänt skulle bildas brukningsdelar av den storlek, som motsvarar genomsnittet för basjordbruk. Utifrån dessa synpunkter har utskottet också i princip ställt sig välvilligt till det yrkande som gjorts i nämnda motion. Man förordar sålunda, att räkenskapsundersökningar i större utsträckning än nu skola företagas för jordbruk i storleksgruppen 5—10 hektar. Men det är inte detsamma som de i motionen åsyftade typjordbrukskalkylerna. Jag tycker för min del, att det hade varit bättre, om man direkt bifallit kravet på att sådana kalkyler skulle upprättas för den nämnda storleksklassen av norrlandsjordbruk. Man hade då fått ett mera direkt för ändamålet användbart material. Jag vill därför naturligtvis stödja vad i som reservationen 5) sagts i detta hänseende. Samma yrkande återfinnes ju också i den av bondeförbundet avlämnade reservationen 4).

Det är emellertid med tillfredsställelse jag konstaterar, att departementschefen och utskottet bestämt uttala, att prisstödet skall så utformas, att den avsedda lönsamheten vinnes för jordbruk i olika delar av landet. För att åstadkomma någonting liknande ha vi ju för närvarande t. ex. en anordning med differentieringsbidrag på mjölk m. m., varigenom Norrland tillföres cirka 15 å 20 miljoner kronor årligen. Det är av vikt att en anordning av liknande slag upprätthålles även i framtiden. Och då utskottet nu tillstyrker detta och dessutom pekar på att detsamma bör kunna gälla även andra delar av vårt land, där betingelserna för ett lönsamt jordbruk icke äro så goda, har jag naturligtvis för min del ingenting annat att säga än att instämma även i det sistnämnda.

Vad beträffar Norrland är det speciellt den geografiska belägenheten som motiverar en särskild stöd-anordning. Man kan inte komma ifrån det förhållandet att vegetationsperioden där är kortare. Detta medför för jordbrukarna en begränsning i valet av kulturväxter, vilket i sin tur gör att man inte på samma sätt som i övriga delar av landet kan tillgodogöra sig det allmänna prisstödet. I sammanhang med detta resonemang om önskvärdheten av att se till att jordbruk av olika typer i olika delar av landet erhålla ett om möjligt likvärdigt stöd, framhåller utskottet, att de negativa faktorer, som kunna införas för t. ex. Norrlands del och som jag nyss flyktigt berörde, motvägas av

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

vissa positiva sådana. Utskottet pekar därvid givetvis på innehavet av skog och möjligheterna till skogsarbete och framhåller att det synes vara så, att inkomsterna för det norrländska jordbruket i jämförliga storleksklasser icke varit sämre än på andra håll. Mot detta har jag ingen anledning att göra någon invändning. Men jag vill peka på att det förhållandevis tillfredsställande resultatet väl i någon mån sammanhänger med förekomsten av ett speciellt differentieringsbidrag utgörande ett alldeles särskilt norrlandsstöd. Vidare beror resultatet på att vi haft höga priser på skogsprodukter och att uttagen ur norrlandsskogarna också skett i mycket stor omfattning. Beträffande detta sista förhållande är det att märka, att vi genom en konstaterad överavverkning kommit i ett läge som gör att man för framtiden måste räkna med en begränsning av möjligheterna att taga ut virke ur skogarna. Därför får man akta sig för att överdriva de positiva faktorer som utskottet här har talat om.

Vad sedan beträffar den yttre rationaliseringen skapar man ju vissa anordningar för att främja denna. Det är förköpsrätt och expropriation i vissa fall, och det är bidrag och lån för olika rationaliseringsåtgärder. Jag skall icke säga mycket om detta utan endast göra några reflexioner. Jag kan i huvudsak godkänna vad som är sagt av utskottet. Beträffande förköpsrätten ha ju bestämmelserna i visst avseende hyfsats till. Men man kunde ju gärna gå den lagtekniskt riktiga väg i det avseendet, som förordas i den sista reservationen.

Expropriationen är ett instrument, som enligt min mening bör användas med största försiktighet då det gäller att främja rationaliseringen. För att blivande bestämmelser icke skola tillämpas på ett godtyckligt och olikformigt sätt böra vidare så klara och bestämda tillämpningsföreskrifter som möjligt utfärdas. Dessutom vill jag framhålla att det många gånger kan vara möjligt att på ett annat och smidigare sätt än genom expropriation åstadkomma det nödiga tillskottet av skog och jord till jordbruk som därav äro i behov. Vi ha sålunda inom egnahemsnämnden i Västerbottens län vid vår jordförmedlingsverksamhet gjort den erfarenheten att det har varit oss möjligt att göra inköp av vissa skogsfastigheter. Med en sådan fastighet har sedan ett byte skett med ett bolag på så sätt, att bolaget har i utbyte lämnat jord och skog i en trakt, där det varit lämpligt att använda denna skog och denna jord som komplettering till där förefintliga ofullständiga jordbruk. Denna bytesmöjlighet är av betydelse och bör i detta sammanhang beaktas. För övrigt vill jag när det gäller detta avsnitt betona, att rationaliseringen av brukningsdelarna inte bara bör ske eller behöver ske genom en sammanslagning av små brukningsdelar till större. Särskilt i Norrland kan och bör förbättringen av fastigheterna i stor utsträckning, kanske i första rummet, ske genom nyodling.

Beträffande bidragsverksamheten vill jag bara framhålla, att man inte får ordna den så att de bidrag eller som det nu kallas avskrivningslån, som komma att utgå, innebära en sämre hjälp än den som för närvarande lämnas. I utskottsutlåtandet föreslås ju, att dessa avskrivningslån skola sättas till 40 procent av den beräknade kostnaden för åtgärden i fråga, men att det skall vara möjligt att jämka dem uppåt, exempelvis till 60 procent av denna kostnad. Detta senare får nog lov att bli fallet beträffande t. ex. bidrag till nyodlingar och betesförbättringar m. m., om bidragsgivningen inte skall bli försämrad i förhållande till vad som nu gäller. För övrigt vill jag på tal om dessa s. k. avskrivningslån säga, att jag tror att det hade varit bättre att man hade bibehållit den nuvarande formen med direkta bidrag. Jag skall emellertid inte gå närmare in på denna fråga, då det inte är möjligt att åstadkomma något på denna punkt. Det blir emellertid besvärligare för de verkställande organen att använda den form av bidrag som nu föreslås.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Det mycket viktiga avsnitt i detta frågekomplex, som behandlar stödet åt innehavare av mindre jordbruk, är ju ett av de mest omdiskuterade och känsliga. Jag kan ju i korthet säga, att jag för min del ansluter mig till de synpunkter, som framförts i vår motion och i den av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen. Jag kan även i allt väsentligt instämma i vad herr Svensson anfört i kammaren i denna angelägenhet. Jag vill endast göra ett tillägg. Utskottet har ju föreslagit den förändringen i Kungl. Maj:ts proposition, att bestämmelsen om en viss inkomstgräns för erhållande av det ifrågavarande bidraget utgår. Detta innebär ju en förbättring. Det var nog synnerligen lämpligt att göra på detta sätt för att det inte skulle uppstå alltför stora ojämnheter i fråga om tillämpningen. Men då det gäller frågan huruvida detta producentbidrag skall ges endast åt de nuvarande innehavarna av visst jordbruk eller om det skall få utgå som ett allmänt småbrukarstöd utan denna tidsbegränsning, har utskottet i princip förordat den förstnämnda vägen. Jag har en känsla av att ett sådant förfarande skall komma att verka mycket egendomligt. Ombyte av ägare kommer ju att i många fall inträffa ganska snart och inom en tid, då man inte kan tänka sig att rationaliseringen har hunnit genomföras i någon större omfattning. I känslan av detta har utskottet öppnat vissa möjligheter att efter särskild prövning ge bidrag även åt den nye ägaren. Utskottet redogör på s. 146—147 i sitt utlåtande närmare för de omständigheter som i detta sammanhang skola beaktas. När man läser detta måste man säga sig, att det här blir fråga om en prövning av synnerligen besvärlig och grannliga art som verkställighetsorganen skola ha att företaga. Bland annat skall en jordbrukare kunna vända sig till vederbörande lantbruksnämnd och fråga, huruvida han har utsikt att få ett producentbidrag för den händelse han köper en viss jordbruksfastighet. Han skall med andra ord kunna begära ett förhandsbesked. Lantbruksnämnden lär väl i sådana fall bli tvungen att stödja sitt bedömande på ganska svävande grunder. Jag är därför övertygad om att det är mera lämpligt att följa den väg som förordas i den av folkpartiet avgivna reservationen, nämligen att man tar steget fullt ut och icke gör dessa bidrag bundna till den nuvarande innehavaren. Det blir i annat fall ett alldeles orimligt trassel av alltsammans. Går man till väga på sistnämnda sätt behöver man ändå inte — av de skäl som anförts i den nyss återopade reservationen — frukta, att rationaliseringen ej kommer att drivas fram i tillfredsställande takt.

Sedan ytterligare några korta ord, herr talman! Det gäller reservationen nr 1, som sysslar med frågan om uppdelningen av arbetsuppgifterna mellan hushållningssällskapen och de blivande lantbruksnämnderna. I detta fall har en mycket stark opposition gjort sig gällande till förmån för en sådan anordning, att den inre rationaliseringen skulle ligga kvar hos hushållningssällskapen. Man borde ha tagit hänsyn till den starka och väl dokumenterade opposition som här gjort sig hörd. Jag vill betona, att vad man än må säga om möjligheterna för hushållningssällskapen att fortsätta och att utvidga sin undervisningsverksamhet, så måste det innebära en betänklig försämring av dessa möjligheter, om deras tjänstemän icke på samma sätt som nu komma i kontakt med jordbrukarna. Denna kontakt erhålles nu icke minst på det viset, att vederbörande tjänstemän planlägga och kontrollera förbättringsarbeten av olika slag och komma sålunda i direkt praktisk kontakt med jordbrukarna. Skola de i stället huvudsakligen ha en undervisningsuppgift, är jag rädd för att det uppstår en försvagning i fråga om sällskapets ställning till allmänheten. Denna är nu mycket god och mycket stark. Det vore skada om den skulle försämrast. Jag instämmer också i det påpekande som från olika håll gjorts, att den av utskottet föreslagna anordningen måste medföra en ytterligare ökning av de arbets-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

krafter, som sammanlagt måste tagas i anspråk av lantbruksnämnden och hus-hållningssällskapet. Det hade också varit önskvärt att utskottet icke gått till-väga på det sätt som utskottet nu gjort och föreslagit, att den verksamhet som bedrivs av torrläggingsnämnderna, skall läggas under lantbruksnämnderna. Jag vill ha givit uttryck åt denna uppfattning på sistnämnda punkt, fastän det inte kan leda till någonting.

Man kan, herr talman, fråga sig: hur kommer nu allt det här att verka i framtiden och vad kommer det att medföra för resultat för vårt jordbruk? Kommer det att bli lyckligare och bättre förhållanden för lantbrukets folk? Ja, låt oss hoppas det. En fortsatt rationalisering är nödvändig. Mycket kommer emellertid an på hur bestämmelserna tillämpas. Det måste starkt understrykas att här gäller det framför allt en tillämpningsfråga. Låt oss emellertid hoppas att alla göra sitt bästa och att vad som bör rättas till också i framtiden kan bli tillrättalagt.

Med dessa ord har jag, herr talman, i avseende på de skiljaktiga meningar som här kommit fram närmast velat ansluta mig till vad som framförts i reservationen nr 1 och reservationen nr 5.

Herr talmannen: Finns det ingen möjlighet för herrarna att koncentrera sig litet bättre?

Herr Andersson i Tungalsta: Herr talman! Med hänsyn till det önskemål om avslutandet av denna debatt i god tid, som herr talmannen har givit uttryck åt, skall jag inte fullfölja mitt ursprungliga syfte att gå in på några av de frågor, som mera allmänt diskuterats under denna debatt.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att ge uttryck åt några allmänna önske-mål i den fråga som vi nu diskutera. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid vad som tidigare har deklarerats och är känt angående denna frågas be-handling i utskottet. Man var från olika meningsriktningars sida angelägen om att få till stånd så pass god samstämmighet som möjligt i de väsentliga ting, som det här gäller. Det föreligger alldeles särskilda skäl till att det i en så vittomspännande fråga som denna icke bör finnas alltför stora meningsskilj-aktigheter hos de beslutande myndigheterna. Sådana kunna bli till skada för genomförandet av vad vi nu här besluta. Det har framhållits i utskotts-utlåtandet och det har upprepats i debatten, att de åtgärder, som man här vill föra ut i livet för att förbättra framför allt det mindre jordbrukets ekonomiska villkor, skola byggas på frivillighetens grund. Jag tror att detta är en riktig inställning. Men om det skall bli möjligt att vinna det syfte, som vi här vilja nå, nämligen att skapa bättre villkor särskilt för de små jordbrukarna, är det nog nödvändigt att denna jordbruksreform när den föres ut i livet kom-mer att vinna så helhjärtad medverkan som möjligt från jordbrukarnas sida. Därvidlag tillåter jag mig att framställa ett önskemål.

Då 1942 års jordbrukskommitté hade avlämnat sitt betänkande, skickade man ju från olika meningsriktningar representanter ut i landet för att sprida kän-nedom om vad kommittén hade föreslagit. Men det torde vara rätt väl känt att de framställningar man från olika håll gav av kommitténs förslag inte alltid voro så objektiva, när det gällde de beräknade verkningarna för det mindre jordbruket av de föreslagna åtgärderna. I stället var det nog ofta så, att man inför allmänheten framställde dessa åtgärder såsom syftande till att skada de mindre jordbrukarna. Följden härav har utan tvivel blivit att många jordbrukare blivit ganska skeptiskt inställda och misstroga i fråga om statsmakternas vilja att verkligen åstadkomma förbättrade förhållanden för det mindre jordbruket. Vi fingo i särskilda utskottet ett belägg för denna inställning genom en skrivelse från småbrukarnas riksförbund, där man fram-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

lade sina bekymmer för de verkningar som man befarade att ett genomförande av här föreliggande förslag skulle medföra för de mindre jordbrukarna. Vi ha nu i dag debatterat denna fråga och kunnat konstatera att enighet råder i de väsentliga punkterna. Det har deklarerats från alla håll att vad man här syftar till är att skapa förutsättningar och möjligheter för att de mindre jordbrukarna skola kunna erhålla en bättre levnadsstandard. Man har varit angelägen om att genom eftergifter från olika håll i fråga om särmeningar komma fram till ett beslut som omfattas av så stor majoritet som möjligt inom utskottet och riksdagen. Under sådana förhållanden är det anledning att hoppas att när man nu från olika håll kommer att sprida upplysning i landet om innebörden av riksdagens beslut, framställningarna skola ge en riktig bild av syftemålet med dessa beslut. Jag tror, herr talman, att det är ganska viktigt att riksdagens ledamöter beakta nödvändigheten av att det ute i landet skapas en atmosfär som är gynnsam för genomförandet av riksdagens beslut och för att de organ som få uppgiften att föra de beslutade reformerna ut i livet skola mötas med förtroende från jordbrukarnas sida.

Jag skall, herr talman, avstå från att, som jag ursprungligen ämnat göra, gå in på några detaljfrågor, och jag skall med det sagda nöja mig med att instämma i det yrkande om bifall till utskottets förslag som tidigare framställt.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Det är med en känsla av stor olust, som jag tagit plats här vid talarstolen. Jag beklagar livligt att vid behandlingen av en av riksdagens större frågor under flera år situationen blivit sådan, att de talare vilka kommit på sladden av talarlistan egentligen skulle behöva avstå från att taga till orda på grund av den alltför knappt tillmätta tiden.

Jag tillåter mig emellertid uttala den förhoppningen att när nu riksdagen i dag fattar beslut, man icke längre skall behöva bevittna att rationaliseringsfrågan användes såsom ett slagträ i den politiska verksamheten, detta så mycket mer som både motionärer, utskottsmajoritet och reservanter tillhörande samtliga partier inom riksdagen synas vara eniga beträffande de grundläggande principerna i det föreliggande förslaget.

För egen del betraktar jag småbrukarna som det verkliga proletariatet på den svenska landsbygden. Alla måste väl vara medvetna om att man icke kan hålla sådana priser på jordbrukets produkter, att man därigenom kan påverka levnadsstandarden för dessa i tillräcklig utsträckning. De ha ju för litet att sälja för att detta skulle vara möjligt. Den nivå i fråga om levnadsstandard som dessa kunna uppnå blir därför beroende av i vilken omfattning arbetsinkomster kunna påräknas vid sidan av det som det lilla jordbruket kan ge, och härvidlag spelar den vid varje tillfälle rådande konjunkturen en avgörande roll. Sedan ett flertal år tillbaka har det ju ständigt funnits arbetstillfällen och förtjänster, och att detta förhållande påverkat även småbrukarnas inkomster i gynnsam riktning — inte minst i skogsbygdsområdena — vill jag för min del gärna intyga. Men ingen vet något om vad framtiden har i beredskap. Vi befinna oss nu i en onormal tid direkt förorsakad av världskriget, och det är icke alldeles uteslutet att det förr eller senare kan bli ett omslag, som helt placerar både jordbruket och näringslivet såsom sådant i en väsentligen annan situation än nu. Personligen är jag av den meningen att det svenska jordbruket så småningom åter kommer in i en tid av stora svårigheter och att statsmakterna liksom före kriget måste upprätthålla en inhemsk prisnivå på jordbruksprodukter, som är högre än världsmarknadens, för att en tillfredsställande lönsamhet skall erhållas. Då det emellertid bevisligen förhåller sig så, att det

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens m. m. (Forts.)
 större jordbrukets lönsamhet är bättre än fallet är beträffande det mindre, så bör det ju vara angeläget att vi här målmedvetet inrikta oss på att åstadkomma mera bärkraftiga jordbruk, för att så många som möjligt kunna vinna lönsamhet genom den allmänna prissättningen och sålunda bibringa tillräcklig livskraft samt förutsättning att klara sig utan särskild subventionering.

I mitt län kommer det tyvärr att möta alldeles särskilda svårigheter i rationaliseringsarbetet, detta beroende av den i detta län till ytterlighet genomförda ägosplittringen. Jorddelningen företer där ett lapptäcke av mycket brokig beskaffenhet. Det är icke alls ovanligt att en jordbrukare, vilken ej kan anses vara någon stor innehavare av jord, dock äger jordbitar på 50 ställen kringströdda här och där på olika avstånd från gården. Skogsskiften finnas, som äro 7—8 meter breda och med en längd av flera kilometer. Man behöver ej vara någon expert i ekonomiska frågor för att förstå att det är omöjligt att bedriva rationellt och ekonomiskt lönande jordbruk under sådana förhållanden. Det finnes områden där så gott som uteslutande endast småbruk finnas, och där kan nog ingen rationalisering ske annat än i samband med omskifte och ej heller bärkraftiga jordbruk åstadkommas på annat sätt än genom sammanslagning, vilket måste ta mycket lång tid eftersom det förutsättes att allting skall ske under frivillig medverkan från jordbrukarnas sida och sålunda ej något tvång utövas. Med tanke på här berörda förhållanden är det icke alls märkvärdigt, om de unga männen och kvinnorna lämna landsbygden och jordbruket så snart de blivit uppväxta samt ta anställning inom andra näringar, där förutsättningarna för en framtid som väl alla måste tänka på äro betydligt gynnsammare.

För egen del tror jag att den statliga förköpsrätten kommer att bli ett verkamt medel i det förestående rationaliseringsarbetet. Vissa av reservanternas göra gällande att kronans förköpsrätt kommer att lägga hinder i vägen för svenska medborgares möjligheter att inom jordbruket på samma sätt som inom andra näringar i fri konkurrens få förvärva behövliga fastigheter. Ja, naturligtvis uppstår ett hinder här, men jag kan ej underlåta att framhålla att det här blir fråga om att tillgodose ett intresse av allmän räckvidd, och vid sådant förhållande måste lagen anses berättigad. I övrigt blir det ju beroende av lantbruksnämndens uppfattning, huruvida i varje särskilt fall förköpsrätten skall användas eller icke. Det bör ej heller glömmas att det också blir fråga om att hjälpa jordbrukare att få förvärva mera jord för att ge dessa större förutsättningar att stanna kvar vid jordbruket och på landsbygden.

Även den utvidgade expropriationsrätten som föreslås innebär ju också ett ytterligare ingripande i medborgarnas frihet att köpa och sälja. Men även här måste det enskilda intresset vika för det allmänna intresset. Något ingripande värt att tala om blir det i alla händelser icke meningen att företaga. Om jag tar t. ex. den åtgärd som gäller möjligheten att exproprieras skogsmark till förstärkning av ofullständiga jordbruk, så är det ju ej fråga om att genom expropriation överföra något värde utan ersättning från den ena fastigheten till den andra. Full ersättning kommer att i varje särskilt fall utgå för den exproprierade marken och skogen. Då icke heller småbrukaren kommer att erhålla något bidrag till inlösen av eventuellt exproprierad skogsmark, så gissar jag att expropriationsförfarandet kanske icke kommer till så flitig användning.

Med hänsyn till den knappa tiden måste jag nu sluta mitt anförande och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Jag skall göra vad jag rimligtvis kan för att tillmötesgå talmannens önskemål om koncentration av anförandena.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Den riktning jag företräder har emellertid icke haft någon ordinarie representant i utskottet och inte heller haft någon reservationsrätt, varjämte den hittills inte varit representerad bland talarna, och jag kan därför inte fatta mig fullt så kort som talmannen önskar. Det är ju nödvändigt för oss att åtminstone i huvudpunkterna deklarerar vår uppfattning om det föreliggande förslaget.

Rent allmänt skulle jag vilja säga att jag uppfattar utskottets förslag såsom en förbättring av Kungl. Maj:ts förslag, som i sin tur var en förbättring av 27-mannakommitténs förslag. Med hänsyn till den gemensamma utgångspunkt för hela uppläggningsen av frågan om jordbrukets rationalisering, som såväl kommittén som regeringen och utskottets haft, tror jag inte man kan komma så mycket längre än man kommit. Även reservanterna i utskottet ha haft samma utgångspunkt. Denna utgångspunkt är som bekant att småbrukets problem, som ju till nio tiondelar är det svenska jordbruksproblemet, först och främst är ett problem om att vidga arealerna. Och omkring åtgärder för denna s. k. yttre rationalisering grupperar man sedan alla andra förslag till åtgärder för jordbrukets rationalisering. Vi ha här en annan utgångspunkt, som jag något senare skall beröra.

Först emellertid till frågan om jordbruksproduktionens storlek, som ju är frågan om vilket perspektiv som man rimligtvis bör ställa för svensk jordbruksproduktion. På denna punkt råder faktiskt enighet i riksdagen att döma av utskottets utlåtande och reservationerna. Storfinansens representanter ha inte på samma sätt som i 27-mannakommittén stuckit upp. Bondeförbundet har emellertid anmält avvikande mening med sitt 96-procentiga alternativ gentemot utskottets 92-procentiga. Med hänsyn till de särskilt för närvarande ovissa framtidsutsikterna är väl detta emellertid mera en lek med siffror och mindre en fråga om realpolitik. I själva verket råder ju enighet om självförsörjningslinjen. Det råder också enighet om behovet av ett gränsskydd för att upprätthålla en jordbruksproduktion av sådan storlek att den ger självförsörjning. Att enighet kunnat uppnås i dessa för jordbruket så väsentliga punkter måste ju anses vara en framgång av stort värde för jordbruksnäringens utöware.

Den meningsriktning som jag företräder biträder denna inställning. Men jag tror likväl att det finns rätt väsentliga differenser i fråga om perspektivet för jordbruksnäringen i vårt land. Medan kommittén, regeringen och utskottet förutsätta att den svenska jordbruksproduktionen även på lång sikt måste vara beroende av ett gränsskydd, ha vi för vår del tillåtit oss att betvivla detta. De som tro att vår jordbruksnäring även på längre sikt inte kan bli konkurrenskraftig anförä ju en del argument, exempelvis att vi ha höga arbetslöner och hög levnadsstandard i landet — vi kunna inte konkurrera med kulierna. Härtill är att säga att den för det svenska jordbruket farliga konkurrensen kommer från länder med höga arbetslöner, särskilt Amerika. Vi ha ingen konkurrens från länder med låga arbetslöner. Såsom argument anföras vidare våra topografiska och klimatiska förhållanden. Inte heller det argumentet anser jag vara hållbart, ty vi ha ju bland de högsta hektarskördarna i världen trots vårt klimat. Den bästa potatisodlingen är ju den som bedrivs i Norrland. Man odlar frukt ända upp till Tornedalen och exporterar vagnslastvis söderut. Jag tror att det här rör sig om fördomar.

Men det finns två orsaker till att den svenska jordbruksnäringen inte är konkurrenskraftig — för närvarande är den ju konkurrenskraftig, men under vanliga förhållanden har så inte varit fallet. Det är för det första denna uppsplittning i små bruksenheter som försvärat användandet av moderna tekniska hjälpmedel. Detta är dock en brist som kan repareras. Den andra och viktigaste orsaken är den att vi i Sverige ha för dyra produktionsmedel. Jag hörde för

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
en tid sedan att medan en traktor i Amerika svarar mot 20 000 liter mjölk, är motsvarande siffra för Sverige 40 000 liter. Vi ha för dyra maskiner, beroende på alltför stora företagsvinster och mellanhandsmarginaler. När storindustriens representanter klaga över att jordbruket ligger samhället till last, är det bara att erinra om en del faktiska förhållanden, som jag emellertid inte skall upptaga tiden med. Jag vill dock erinra om de väldiga mellanhandsmarginaler som finnas. Om man skulle lägga på 105 procent på priset då man säljer mjölk liksom man gör med en kappa, skulle vi ha ett helt annat mjölkpris i landet. Samma är förhållandet med maskiner och annat.

Jordbrukspolitiken inriktning måste bli att genom en rationalisering åstadkomma att den i jordbruket sysselsätta arbetskraften får en ställning likvärdig med andra arbetargrupper och att jordbruksnäringen får möjlighet att hävda sig gentemot utländsk konkurrens, med reservation givetvis för en eventuell utländsk dumpingpolitik. Men för att vi skola kunna komma dithän kräves tid, och därför behövs det ett gränsskydd. Om man har denna inställning, behövs det inte så mycket resonemang om avvägning mellan beredskapssynpunkten och det ekonomiska kriteriet.

Beträffande rationaliseringen är det nog så att det från visst håll anses att man talar för mycket om den. Ute på mötena möter ofta den invändningen att det talas så mycket om jordbrukets rationalisering att det står en upp i halsen. Naturligtvis finns det stadsbor, som inte ha lagt märke till den omfattande rationalisering som ägt rum inom jordbruket. Rationaliseringen är väl dock inom jordbruket såväl som inom andra näringar kungsvägen till en bättre levnadsstandard. Och då kan man väl inte rationalisera för mycket?

Vi äro i denna rationaliseringsfråga av olika meningar. Är det viktigaste härvidlag att i en mer eller mindre ovisst framtid förstora våra småbruk eller är det att omedelbart rationalisera driften vid de mindre jordbruken? De som anse en sammanslagning till familjejordbruk vara ett radikalmedel borde enligt min mening precisera sina argument litet bättre. Nu svävar man överallt på målet, när det blir tal om familjejordbrukets fördelar, antingen det gäller den tekniska sidan av saken eller frågan om arbetskraftsförhållandena eller några andra avgörande faktorer för jordbruksproduktionen. Var ligga fördelarna med familjejordbruket som jordbrukstyp? Jag har förgäves försökt att få ett vettigt svar på den frågan. Tjugusjumannakommittén förklarade på sin tid att den inte hade tid att undersöka driftrationaliseringens förutsättningar, och i propositionen säger man: »Låt oss komma med det nästa år.» Utan att ha undersökt jordbruksteknikens nuvarande krav och de konkreta förhållandena inom jordbruksproduktionen har man sålunda här konstruerat en idealtyp av jordbruk. Det måste väl ändå vara att börja i galen ända av problemet?

Vi ha i vår motion sagt, att man skulle ha utgått från driftrationaliseringens förutsättningar och betingelser och låtit förstoringen av fastigheterna bli beroende av dessa. Efter att ha lyssnat till diskussionen i kammaren i dag vidhåller jag vad som sagts i motionen, nämligen att man här börjat i felaktig ända.

På tal om den gemensamma maskinanvändningen polemiserar utskottet mot vår motion och säger, att maskinerna äro till fördel endast om småbrukaren kan finna annan lönande sysselsättning för den genom mekaniseringen lediggjorda tiden. Detta är ett felaktigt resonemang. Ty man kan plöja, så och skörda bättre med maskinernas hjälp. Dessutom är det ingen som har föreslagit gemensam maskinanvändning enbart. För övrigt är arbetskraftfrågan i jordbruket ett av de allra största problemen, speciellt då det omänskliga slitet i småbruken för den kvinnliga arbetskraften. Om man genom mekanisering av arbetet ute

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

på fälten finge tid över, så finns det ju alltid mycket att göra i ladugården och annorstädes. Sten behöver röjas bort, täckdikning och reparationer utföras o. s. v. Vad är det då för ett resonemang att man inte skulle få användning för den lediggjorda arbetstiden och inte genom driftrationalisering kunna uppnå väsentliga fördelar? Vad skulle det t. ex. inte betyda för småbruket här i landet om man bara kunde höja den genomsnittliga mjölkavkastningen med 500 kg per ko och år? Men om något resultat skall kunna uppnås på detta område, behövs det mera hjälp från kontrollföreningar samt från tjur- och seminiföreningar. Hushållningssällskapen måste avlastas en mängd av de göromål som de nu ha, så att de kunna koncentrera sig på sina viktigaste uppgifter, nämligen skolning och vägledning.

Slutsatsen är alltså, att den rationalisering som kan åstadkommas inom överskådlig tid borde ha varit det första man här gripit sig an med. När man sedan fått klart för sig om en jordbrukare, som nu har tillräckligt att göra med att sköta 15 tunnland jord, efter rationalisering av driften verkligen kan sköta mera jord, så bör han också ha mera jord. Men 15—20 tunnland äro under nuvarande förhållanden tillräckligt för de flesta. Hur skall då en småbrukare, som nu har tillräckligt att göra med 15—20 tunnland, kunna sköta 20—40 tunnland? Man har här räknat rent mekaniskt och sagt, att vid 40 tunnland blir inkomsten större än vid 20. Javisst! Men problemet är ju om jordbrukaren kan sköta dessa 40 tunnland. Frågan om driftrationaliseringen har man alltså hastat förbi. Man har börjat i fel ända.

Vi mena också att den s. k. inre rationaliseringen är en väsentlig del av driftrationaliseringen. Både för mekaniseringens skull och för att kunna höja avkastningen på jorden är det nödvändigt att stenröjning, täckdikning och liknande arbeten bli utförda. Dessa arbeten äro beroende av varandra. Nu har man koncentrerat sig på jordförstärkningen, samtidigt som man talat om inre rationalisering. Men vad som här föreslås för den inre rationaliseringen är av tämligen begränsad räckvidd. När man är så rädd för att t. ex. höja bidraget till täckdikning utöver 25 procent, skulle jag verkligen vilja fråga: räknar man verkligen med att ifrågavarande bidrag skall medföra, att vi i vår tid få bort de diken, som nu finnas i Norrland och som där omöjliggöra utnyttjandet av maskintekniken? Kunna vi verkligen få de jordförbättringsarbeten genomförda, som äro av så avgörande betydelse för jordbrukets lönsamhet, genom att snåla på detta sätt?

Jag skall inte här gå in på de yrkanden som vi i detta sammanhang ställt. Vi ha dock velat gå på en mera generös bidragslinje. Det kan naturligtvis alltid sägas att vi inte ha råd. Men man har ju tagit som sin uppgift att föra jordbruksnäringens utöware upp till en inkomstnivå, som är jämförbar med andra näringars, och att skapa en jordbruksproduktion, på vilken vi kunna försörja oss. Då fordras det att man verkligen gör någonting ordentligt härvidlag. Förutom beslutsamma åtgärder för att utveckla driftrationaliseringen vid det mindre jordbruket äro för den skull också åtgärder för att utveckla den inre rationaliseringen nödvändiga.

För övrigt vill jag säga att industrien, som nu är grunden för vårt ekonomiska välstånd, ju har vuxit upp på landsbygdens skuldror. Det var träbolagen som en gång stulo skogarna och gävo upphov till en omfattande träindustri. Industrien har fått hundratusentals människor gratis från landsbygden o. s. v. Detta har varit avgörande faktorer vid skapandet av de väldiga kapital och resurser som vi nu ha, och litet återbäring vore därför nu på sin plats. För den skull borde det litet större anslag beviljas än de 25 miljoner kronor om året, som nu föreslås för den inre rationaliseringen av jordbruket.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Slutligen vill jag erinra om vad jag förut sagt, nämligen att varje jordbrukare skall ha möjlighet att utöka sin areal. Vi äro också anhängare av förköpsrätten och av den ändring i expropriationslagen som föreslagits. Men vi mena, att man skulle ha börjat i en annan ända av problemet och utvecklat frågan om driftrationaliseringen, så att det blivit litet klarare hur stora jordbruk vi skola ha. Därvidlag finns det ingen mall för hela riket, ty ett jordbruks storlek får bli beroende av de speciella förhållanden som råda och anpassas efter de individuella önskemålen. Beträffande den yttre rationaliseringen borde man nu i första hand försöka lösa arronderingsproblemen för vissa landsdelar på ett eller annat sätt. Vi ha där framlagt förslag till skrivelse till Kungl. Maj:t för att få fram ett förenklat förfarande vid jordskiftet. I utskottsutlåtandet hänvisas nu till att en utredning bl. a. också sysslar med denna sak. Den har för övrigt hållit på länge. Vi tycka, att den utredningen i så fall borde kunna påskyndas och att man borde kunna få fram mera vettiga regler och en mera förnuftig ordning härvidlag.

Herr talman! Jag har här försökt att så mycket som möjligt sammanfatta vad jag hade att säga. Det sagda är dock inte någon uttömmande utredning om våra åsikter i föreliggande fråga. Vi mena att om jordbrukets rationalisering verkligen skall få fart och medföra några påtagliga resultat, så måste man i mycket högre grad koncentrera sig på rationaliseringen av driftförhållandena, den s. k. inre rationaliseringen. Sedan blir det klarare också beträffande den yttre rationaliseringen.

Jag vill även med några ord beröra frågan om avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket. Utskottet har där tillmötesgått våra förslag i mycket avgörande delar. Vi kunna acceptera en allmän prisavvägning med utgångspunkt från s. k. basjordbruk, men vi ha samtidigt sagt, att om det skall bli en sådan likställighet som det här talas om, så måste man också på något sätt anpassa priserna till de jordbruk i landet, vilkas drifts- och lönsamhetsförhållanden äro sämre än basjordbrukens. Annars får man nämligen ingen verklig likställighet för majoriteten av jordbruk, och då är det ganska meningslöst att tala om likställighet överhuvud taget. Därför ha vi föreslagit en differentierad prissättning med hänsyn såväl till de geografiska förhållandena som till småbruket, och vi ha accepterat producentbidraget som en form för dylik differentierad prissättning.

Ett par ord om uttrycket »särskilt stöd åt det mindre jordbruket». Det kallar man för socialt stöd. Samtidigt föreslås att stöd skall utgå till hela jordbruket via gränsskyddet, men detta stöd — som skall utgå till alla, alltså även till godsägarna — kallas inte för socialt stöd. I det ena fallet skola konsumenterna betala, och i det andra skall man ta pengarna ur statskassan. Ur det arbetande folkets synpunkt är det dock mera rättvist om man betalar stödet via skattsedeln. Jag vill emellertid här säga, att jag inte är någon anhängare av den uppfattningen att detta producentbidrag blir evigt, lika litet som jag är anhängare av att det särskilda stödet till det mindre jordbruket blir det. Stödet åt det mindre jordbruket behövs dock för att ge småbrukarna tid att rationalisera sin produktion. Med hänsyn till att det mindre jordbruket hittills inte kunnat följa med i den tekniska utvecklingen — allt talar dock för att den gemensamma maskin användningen och andra former av Kooperation skall göra det möjligt för dem att uppnå storproduktionens fördelar — är det rimligt att man under en övergångstid har en differentierad prissättning. Det är här inte fråga om någon permanentning utan om ett hänsynstagande till majoriteten av vårt lands jordbrukare. Den förbättring i producentbidraget som utskottet har föreslagit genom att slopa inkomstgränsen och ändra skalan är jag naturligtvis

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
tillfredsställd med, eftersom förändringen innebär att utskottet på denna punkt anslutit sig till vår motion.

Med hänsyn till den knappa tiden skall jag nöja mig med vad jag här anfört och inte orda om organisationsproblem o. d. Vi äro icke till alla delar överens med utskottet, men vi komma ändå att på alla punkter rösta för utskottets förslag av det skälet att reservationerna äro sämre. Jag hade tänkt säga några ord också om dessa reservationer, men jag skall inte göra det nu, utan vill bara understryka att den omständigheten, att vi komma att rösta för utskottets förslag, sålunda inte innebär, att vi till alla delar äro överens med utskottet. I valet mellan utskottets hemställan och reservationerna ha vi dock som sagt stannat för utskottets förslag.

Herr talman! Med det sagda har jag endast velat anmäla de reservationer, som jag ansett vara nödvändiga vid ståndpunktstagandet till föreliggande förslag.

Herr **Sveningsson**: Herr talman! Med hänsyn till den ganska långa tid, som den närmast föregående talaren tagit för sitt anförande och med hänsyn till talmannens såväl som övriga kammarledamöters önskemål att debatten skall sluta, skall jag be att få avstå. Jag skulle annars, herr talman, gärna velat uttala en del synpunkter utöver vad som här sagts om den beräknade produktionens storlek, om förköpsrätten och om organisationen av denna verksamhet, som enligt min mening borde handhas av hushållningssällskapen, men jag skall, herr talman, för att midsommarledigheten inte skall förryckas be att få avstå.

Herr **Johansson** i Norrforås: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Det är ett par saker jag vill säga några ord om, nämligen basjordbruket och typjordbrukskalkylerna. Jag har både i kommittén och i utskottet hävdadt den uppfattningen, att med den här föreslagna begränsningen av 10—20 hektar för basjordbruket är detta för stort ur norrländsk synpunkt, och det kommer säkerligen att visa sig bli svårt att i praktiken använda denna måttstock. Därför anser jag, att det är absolut nödvändigt, att man får till stånd s. k. typjordbrukskalkyler för mindre gårdar. Om vi se på Västerbottens och Norrbottens län, där det finns över 46 000 brukningsdelar, så finna vi, att allenast cirka 5 % av dessa kunna rymmas inom det s. k. basjordbruket. Därför tror jag, att det av praktiska skäl blir absolut nödvändigt att få till stånd ett sådant instrument, så att vi kunna beräkna inkomstförhållandena på de gårdar varom här är fråga. För närvarande kan man säga, att i norra Sverige äro familjeinkomsterna rätt goda, men de som känna till förhållandena i de norrländska skogsområdena veta, att om vi få en vikande konjunktur, så blir det absolut omöjligt för dem som bo där att uppehålla den inkomstnivå de för närvarande ha. Därför anser jag, att vi böra få till stånd dessa andra typjordbrukskalkyler, när det gäller det norrländska jordbruket.

Det är en sak till som jag vill säga några ord om, nämligen komplettering av skog i Norrland. Tidigare fanns det ju i Norrland många egendomar med stora skogstillgångar, men skogarna ha med tidernas lopp vandrat över i annan ägo än jordbrukarnas, och nu finns det därför i Norrland ett mycket stort antal gårdar, som äro utan skog eller ha mycket små skogstillgångar. Därför är det min förhoppning, att det genom denna nya reform skall beredas möjlighet att förse dessa fastigheter med lämplig skogsareal. För att kunna åstadkomma detta är det alldeles nödvändigt att man får sådana instrument till sitt förfogande, att det går att genomföra dylikt även där god vilja saknas.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Jag syftar därvid på det utvidgade expropriationsförfarandet. Jag är givetvis ingen beundrare av detta instrument, men jag anser, att om man skall kunna åstadkomma resultat på detta område är det nog nödvändigt att ha ett sådant instrument. Jag vill givetvis i detta sammanhang också uttrycka den förhoppningen, att detta instrument kommer att skötas med all den omsorg och omtanke, varmed expropriationsinstrumentet måste skötas för att det inte skall missbrukas.

På grund av den framskridna tiden skall jag sluta med detta och bara tillägga, att jag kommer att rösta för de reservationer, på vilka mitt namn återfinnes.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets föreliggande förslag dels ock på avslag å berörda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om kronans förköpsrätt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr **Liedberg**, som yttrade: Herr talman! Jag skall erkänna, att när jag begärde votering om denna reservation, så missuppfattade jag vilken det var fråga om, varför jag inte vidhåller mitt yrkande.

Herr Hæggbom förklarade sig emellertid upptaga yrkandet om votering. Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Hæggbom begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 148 ja och 33 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 §.

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under 6), avgiven av herr Tjällgren m. fl. och innebärande att förköpsrätten ej må utövas där köparen är säljarens syskon eller syskons avkomling.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! I anslutning till vad som anförts under debatten i denna sak ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 2 § i utskottets föreliggande lagförslag dels ock på godkännande av paragrafen med den ändring, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik m. m. (Forts.)

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Liedberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om kronans förköpsrätt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf med den ändring, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Övriga delar av förslaget till lag om kronans förköpsrätt.

Godkändes.

Utskottets förslag till lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt.

Efter föredragning av lagförslaget yttrade:

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hægglom**: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets ifrågavarande lagförslag dels ock på avslag därå; och godkände kammaren lagförslaget.

Utskottets förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag ber att jämlikt reservationen under 3) av herr Mannerskantz m. fl. få yrka avslag på hela lagförslaget.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets föreliggande lagförslag, dels ock på avslag å utskottets förslag till lydelse av paragrafen; och godkände kammaren den av utskottet föreslagna lydelsen av 1 §.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

109 §.

Godkändes.

Efter föredragning av 110 § i lagförslaget yttrade:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få yrka, att 110 §, fjärde stycket, måtte få den lydelse, som angives i reservationen under 5), s. 201 i utlåtandet.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att få yrka, att 110 § får den formulering, som föreslås i utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 110 § i utskottets ifrågavarande lagförslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Svensson i Ljungskile; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 110 § i särskilda utskottets föreliggande förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf i den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Svensson i Ljungskile.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av 110 §.

Övriga delar av förslaget till lag angående ändring i lagen om expropriation.
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Utskottets hemställan under punkten B 1).

Till en början föredrogs utskottets uttalande under rubriken *Målsättningen för jordbrukspolitiken.*

Därvid anförde:

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag ber att i fråga om målsättningen för jordbrukspolitiken få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. under 4) avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att beträffande avdelningen »målsättningen för jordbrukspolitiken» få yrka bifall till utskottets förslag.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande under rubriken Målsättningen för jordbrukspolitiken dels ock på godkännande av utskottets berörda yttrande med de ändringar däri, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Vimmerby begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner särskilda utskottets yttrande under rubriken Målsättningen för jordbrukspolitiken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda yttrande med de ändringar däri, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Gustafson i Vimmerby, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 148 ja och 32 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets ifrågavarande yttrande.

Härefter föredrogs utskottets uttalande under rubrik *Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket*.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Gustafson** i Vimmerby, som yttrade: Herr talman! Jag ber att i fråga om de nu föredragna delarna av utlåtandet få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. under 4) avgivna reservationen.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att i berörda stycke få yrka bifall till reservationen under 5), avgiven av herr Sundelin och mig. Det innebär, att sista meningen i andra stycket på s. 22 utgår, att andra stycket på s. 29 som börjar med orden »Prisstödet åt» och slutar med orden »hunnit genomföras» skulle utgå, och att sista meningen på s. 30 skulle utbytas mot den formulering, som återfinnes i reservationen på s. 198.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag skall beträffande den nu föredragna avdelningen be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen beträffande utskottets yttrande under denna rubrik till en början propositioner dels på godkännande av den mening å s. 22 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Till dess» och slutade med orden »vara påkallat» dels ock på utslutande av denna mening; och blev ifrågavarande mening av kammaren godkänd.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande den del av utskottets yttrande, som å s. 25 i utlåtandet började med orden »Utskottet finner» och slutade med orden »ifrågavarande spörsmål» nämligen dels på godkännande av

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
 utskottets förslag till uttalande i denna del dels ock på godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och godkändes förevarande del av utskottets uttalande.

Slutligen gav herr talmannen beträffande den del av utskottets ifrågasvarande yttrande, som å s. 29 i utlåtandet började med orden »Prisstödet åt» och slutade å s. 30 med orden »centrala regleringsorgan» propositioner på 1:o) godkännande av vad utskottet sålunda uttalat; 2:o) godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; samt 3:o) godkännande av den lydelse av yttrandet i denna del, som föreslagits i den av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade herr Svensson i Ljungskile votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående den del av särskilda utskottets yttrande under rubriken Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket, som å s. 29 i utskottets tryckta utlåtande nr 2 börjar med orden »Prisstödet åt» och slutar å s. 30 med orden »centrala regleringsorgan», antager den lydelse, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den lydelse av yttrandet i denna del, som föreslagits i den av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner den del av särskilda utskottets yttrande under rubriken Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket, som å s. 29 i utskottets tryckta utlåtande nr 2 börjar med orden »Prisstödet åt» och slutar å s. 30 med orden »centrala regleringsorgan» röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning ge-

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)
nom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt ifrågavarande del av utskottets yttrande.

Härefter godkändes utskottets uttalande i övrigt under förevarande rubrik.

Utskottets yttrande under rubriken Den yttre rationaliseringen.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Gustafson** i Vimmerby, som yttrade: Herr talman! Jag ber att i fråga om den nu föredragna avdelningen av utskottets utlåtande få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avlämnade, med 4) betecknade reservationen i motsvarande del.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 5, som innebär, att viss del av utskottets yttrande på s. 78 och 79 skulle utgå.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att beträffande avdelning 3, den yttre rationaliseringen, få yrka bifall till utskottets motivering i dess helhet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde i fråga om utskottets yttrande under denna rubrik till en början propositioner beträffande den del av utskottets uttalande, som började å s. 78 med orden »Att förut-sätta» och slutade å s. 79 med orden »huvudsaklig sysselsättning» nämligen på 1:o godkännande av utskottets uttalande i denna del; 2:o godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; samt 3:o uteslutande av utskottets yttrande i denna del; och godkände kammaren utskottets ifrågavarande yttrande.

Härefter gav herr talmannen beträffande utskottets yttrande under denna rubrik propositioner dels på godkännande av det stycke å s. 91 i utlåtandet, som började med orden »I motionerna I: 251 och II: 379» och slutade med orden »äger marken» dels ock på godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i överensstämmelse med den förra propositionen.

Slutligen godkändes på av herr talmannen därå given proposition utskottets yttrande i övrigt under denna rubrik.

Utskottets yttrande under rubriken Den inre rationaliseringen.

Godkändes.

Utskottets yttrande under rubriken Organisationen av rationaliseringsverksamheten.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Liedberg**, som yttrade: Herr talman! Det har ansetts lämpligt, att den reservation som har nr 1 och är undertecknad av herr Tjällgren m. fl. och som ansluter sig till detta avsnitt, skulle erhålla en annan lydelse. Ändringen är av uteslutande formell karaktär, och jag ber därför kammaren om överseende,

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna m. m. (Forts.)

om föredragningen av den ändrade lydelsen av reservationen, som är relativt lång, sker i ganska hastigt tempo. Jag tror inte att någon har intresse av att detta tar alltför lång tid, alldenstund någon verklig ändring icke avses.

Jag yrkar alltså, herr talman, att kammaren måtte godkänna utskottets utlåtande under avsnittet om organisationen av rationaliseringsverksamheten med den ändringen, att utlåtandet från och med det stycke å s. 127, som börjar med orden »Beträffande frågan», till och med det stycke å s. 131, som slutar med orden »hushållningssällskapen m. m.», skall ha följande lydelse:

Vad angår valet av organ för den inre rationaliseringen är utskottet av den uppfattningen, att den del av den inre rationaliseringen, som avser förbättring av ekonomibyggnader, bör ligga hos lantbruksnämnderna. Däremot kan utskottet ej ansluta sig till den i propositionen intagna ståndpunkten, att jämväl jordförbättringsverksamheten skulle uppdragas åt lantbruksnämnderna. Hushållningssällskapen ha under sin mångåriga verksamhet uppnått synnerligen goda resultat på detta område. Det torde vidare vara obestridligt, att det i rådgivnings- och upplysningsverksamheten bland jordbrukarna är omöjligt att skilja på driftsrationalisering och jordförbättringsåtgärder. Om man skulle lägga jordförbättringsverksamheten hos lantbruksnämnderna, medan verksamheten för rationalisering av driftsförhållandena utövas av sällskapen, måste följden härav bli, att en konstlad skillnad kommer att bestå mellan dessa båda grenar av rationaliseringsverksamheten, vilken kommer att bli till skada för denna verksamhet och medföra ökade kostnader för det allmänna genom att befattningshavarna ej kunna utnyttjas effektivt. Utskottet kan alltså godtaga vad i propositionen föreslagits angående den lokala organisationen av rationaliseringsverksamheten med den avvikelser att jordförbättringsverksamheten lik-som hittills bör omhändrivas av hushållningssällskapen. Såsom en konsekvens härav torde även de nuvarande torrläggningssällskapen böra bibehållas.

Vad angår lantbruksnämndernas sammansättning kan utskottet icke finna departementschefens förslag fullt tillfredsställande. Den representation, som jordbruket enligt detta förslag skulle erhålla i lantbruksnämnden, kan nämligen icke anses tillräcklig för att önskemålen om att rationaliseringsverksamheten skall bli en jordbrukets egen verksamhet och det praktiska såväl större som mindre jordbruket erhålla en stark representation i nämnden kunna anses uppfyllda. Utskottet anser därför att lantbruksnämndens sammansättning bör ändras så, att antalet ledamöter ökas med två och att de båda nytillkommande ledamöterna skola utses av hushållningssällskapet.

De frågor, som lantbruksnämnderna få att behandla, komma otvivelaktigt i många fall att bli svårlösta och grannliga, och avgörandena måste i stor utsträckning grundas på en allmän bedömning av läget. Vidare måste ofta snabba avgöranden träffas även i spörsmål av ej oväsentlig ekonomisk räckvidd, exempelvis då det gäller att taga ställning till frågor om inköp eller försäljning av fastigheter eller om utnyttjande av förköpsrätten. Om verksamheten skall leda till avsett resultat, är det därför enligt utskottets mening nödvändigt att lantbruksnämnderna, såsom även förutsatts i propositionen, skola erhålla befogenhet att inom rätt vida gränser självständigt handlägga och avgöra även ärenden av större vikt. Vad angår den i propositionen berörda frågan om löneställningen för den främste befattningshavaren hos lantbruksnämnden — lantbruksdirektören — vill utskottet framhålla, att man i princip bör uppehålla likställighet i lönehänseende mellan lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens befattningshavare. Vad speciellt angår lantbruksdirektören och hushållningssällskapets sekreterare tala särskilt starka skäl för en sådan likställighet. Dessa båda befattningshavare komma att var på sitt håll leda en synnerligen viktig verksamhet. Att göra en skillnad i lönehänseende mellan dem

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

synes, även om skillnaden i och för sig skulle bli ganska ringa, ägnat att geva intryck av en underskattning av betydelsen av sällskapens verksamhet, vilken ej kan vara annat än till skada för rationaliseringsarbetet. Möjligheten till urval av personer med särskild läggning för de olika sysslorna skulle vid olika lönesättning minskas. Huruvida dessa befattningshavare böra placeras i 29:e lönegraden, såsom i propositionen föreslagits beträffande lantbruksdirektörerna, eller i 28:e lönegraden, såsom i propositionen nr 76 förordats i frågan om hushållningssällskapssekreterarna, synes däremot i och för sig icke äga någon avgörande betydelse. Utskottet anser det ej erforderligt att i detta sammanhang taga definitiv ställning till frågan om den lönegrad, vari lantbruksdirektörerna böra placeras.

Härpå anförde

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte godkänna den motivering, som utskottet föreslagit beträffande denna avdelning, organisationen av rationaliseringsverksamheten.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande under nu ifrågavarande rubrik dels ock på godkännande av det yttrande i motsvarande del, som under överläggningen föreslagits av herr Liedberg; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner särskilda utskottets yttrande under rubriken Organisationen av rationaliseringsverksamheten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande i motsvarande del, som under överläggningen föreslagits av herr Liedberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Liedberg begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 79 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets ifrågavarande yttrande.

Utskottets yttrande under rubriken Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk.

Ordet lämnades på begäran till herr **Gustafson** i Vimmerby, som yttrade: Herr talman! Jag ber att i fråga om den nu föredragna avdelningen få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. under nr 4 avgivna reservationen i motsvarande del.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 5 av herr Sundelin m. fl.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av utskottets yttrande under förevarande rubrik; 2:o) godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; samt 3:o) godkännande av den lydelse av yttrandet i denna del, som föreslagits i den av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägade ja besvarad.

Herr Gustafson i Vimmerby begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade herr Svensson i Ljungskile votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda utskottets yttrande under rubriken Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk, antager den lydelse, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den lydelse av yttrandet i denna del, som föreslagits i den av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner särskilda utskottets yttrande under rubriken Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Vimmerby åskade emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 132 ja och 46 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande i förevarande del.

Riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. (Forts.)

Utskottets uttalanden under rubrikerna Utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, Organisationen av den prisreglerande verksamheten samt Kostnadsberäkningar och anslagsäskanden.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B 1).

Bifölls, i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna B 2) och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter lämnades ordet på begäran till

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som yttrade: Herr talman! Jag skall endast be att få meddela, att jag vid den första omröstningen i anledning av reservation nr 4 råkade rösta fel (vilket kan vara förklarligt med hänsyn till min kondition i dag).

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.; och
nr 11, angående ersättning till dess tjänstemän;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av beskickningshus i Canberra;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet i New York;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel till inköp av fastighet för beskickningen i Dublin;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss tjänsteförteckningsrevision för försvarsväsendet m. m.;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avveckling av beredskapen m. m.;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1947/48;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till djupborrning efter salt och olja m. m. i Skåne;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till planläggning av torvforskning m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till teckning av aktier i Aktiebolaget Atomenergi m. m.;

nr 218, i anledning av väckt motion angående ersättning till marindirektören A. Grünberg för vissa rättegångskostnader;

nr 219, i anledning av väckt motion angående skadestånd och livränta till arbetaren A. Paulsson i anledning av honom genom olycksfall åsamkad kroppsskada;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens utlänningskommission m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m., i vad propositionen avser anslag under statens allmänna fastighetsfond;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m., i vad propositionen avser anslag till inredningsarbeten för röntgendiagnostiska avdelningen vid karolinska sjukhuset;

nr 226, angående upptagande av vissa anslag under åttonde huvudtiteln till universitetet m. m. i riksstaten för budgetåret 1947/48;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1947/48 till socialstyrelsen;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1947/48 till statens byggnadslånebyrå;

nr 232, i anledning av väckt motion angående anslag till stadsmissionen i Stockholm för dess förebyggande alkoholistvårdsverksamhet;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 238, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om nybyggnad för statens rättsläkarstation i Stockholm;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till domstolarna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner om rätt för av kommun valt ombud för de skattskyldiga att deltaga i förhandsgranskning av deklARATIONER;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.;

nr 41, i anledning av väckt motion om utredning rörande sjöfolkets beskattning och utskyldsbetalning;

nr 42, i anledning av väckta motioner om viss ändring i gällande skattebestämmelser beträffande livränta från ränte- och kapitalförsäkringsanstalt;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnsskatt för förra hälften av budgetåret 1947/48 och

nr 45, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1947/48, m. m.; bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, angående regleringen för budgetåret 1947/48 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 och 27 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran, m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m. såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet;

nr 54, angående ersättning åt biträde, som utskottet anlitat vid behandling av vissa ärenden; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar, m. m., såvitt propositionen avser förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egen- dom;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till prisregleringslag, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets memorial, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående ans- lag till Barn tillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av djurgårdskommissionen m. m.;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukets byggnadsstudiekommitté;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till täckning av vissa vid skifferoljeverket vid Kinne-Kleva uppkomna driftsförluster och avvecklingskostnader;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens provningsanstalt;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande arbetarskydd;

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad, m. m.;

nr 362, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till bekostande av hörapparater för döva och lomhörda m. m.;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till överstyrelsen för yrkesutbildning;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till domkapitlen och stiftsnämnderna m. m.; och

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående närmast erforderliga åtgärder för tillgodoseende av Sveriges behov av matematikmaskiner;

från andra lagutskottet:

nr 358, i anledning av väckta motioner om skärpt lagstiftning rörande uthyrning av bostäder;

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen; och

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal, m. m.; samt

från jordbruksutskottet, nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantmäteripersonalens organisation och avlöningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7 em.

In fidem
Gunnar Britth.